

Міністерство освіти і науки України
Національна академія наук України
Південний науковий центр НАН та МОН України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Первинна профспілкова організація ЧНУ імені Петра Могили
Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАНУ
Державний архів Миколаївської області
ДУ «Національний науковий центр радіаційної медицини НАМН України»
Державний аграрний університет Молдови (Кишинів)
Університет гуманітарних та природничих наук ім. Яна Длугоша (Польща)
Університет імені Адама Міцкевича (Польща)
Leipzig University of Applied Sciences (Німеччина)
Ca` Foscari University, Venice (Італія)

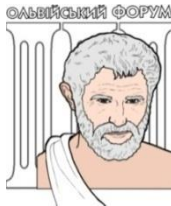

**ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ – 2021:
стратегії країн Причорноморського регіону
в геополітичному просторі**

XV Міжнародна наукова конференція
10–13 червня 2021 р., м. Миколаїв

ТЕЗИ

**Актуальні проблеми юриспруденції.
Публічне управління в Україні
в умовах децентралізації влади та наближення
її до європейських стандартів**

Миколаїв
2021

Ольвійський форум – 2021: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі : XV міжнар. наук. конф. 10–13 червня 2021 р., м. Миколаїв : тези доп. : Актуальні проблеми юриспруденції. Публічне управління в Україні в умовах децентралізації влади та наближення її до європейських стандартів / Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. – 100 с.

Секція.
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Підсекція. ГАЛУЗЕВІ ЮРИДИЧНІ НАУКИ

УДК 343.9

Блага А. Б.,
д-р юрид. наук, доцент,
завідувач кафедри цивільного
та кримінального права і процесу,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ НАДАННЯ ПОСЛУГ
ПОСТРАЖДАЛИМ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА
ЖІНКАМ З УРАЗЛИВИХ КАТЕГОРІЙ

Вітчизняна законодавча база, політичні рішення та практика у сфері запобігання та протидії домашньому насильству все ще потребують урахування потреб уразливих груп – жінок з інвалідністю (зокрема, осіб, які страждають на психічні розлади та осіб з порушенням опорно-рухового апарату); бездомних жінок; жінок старшого віку; сільських жінок; представниць етнічних меншин тощо. Наразі у цих категоріях постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою статі є менші можливості як у доступі до існуючих послуг (соціальний захист, медичне обслуговування, кримінальне правосуддя), так і у можливості отримання спеціалізованих цільових послуг, що відповідають їх конкретним потребам.

Недостатньою є кількість спеціалізованих закладів допомоги для постраждалих від домашнього насильства. Центри соціально-психологічної допомоги, центри матері і дитини, центри медико-соціальної реабілітації постраждалих від насильства в сім'ї, кризові центри, притулки для жінок та притулки для дітей відкриті для надання допомоги всім вразливим категоріям населення, однак постраждали від насильства жінки та дівчата стикаються з багатьма перешкодами в доступі до притулків. З 2018 року формально притулки для жінок, постраждалих від домашнього насильства, відкрили і для жінок з інвалідністю, але не всі вони пристосовані для проживання жінок на віз-

ках. Залишаються обмеження, як-то: вік жінки, вік дитини або дітей; кількість дітей; живання жінкою ПАР; відсутність умов для прийняття жінки з інвалідністю; бюрократичні процедури; платність послуг; термін перебування в закладах; доступність адреси закладу (що порушує анонімність перебування); невдале географічне розташування закладу; невідповідний для роботи персонал; недоступність інформації про заклад. Це унеможливує реальний захист всіх постраждалих від насильства жінок, що потребують допомоги.

Особливі проблеми жінок сільських місцевостей усвідомлені недостатньо і не покладені в основу ані державних, ані місцевих політик і програм. На погіршення становища цієї категорії жінок вплинуло скорочення соціальних послуг, зокрема відсутність в більшості сіл дитячих садків, медичних закладів. В державних програмах відсутні тимчасові спеціальні заходи в інтересах цих вразливих груп жінок, що піддаються множинній дискримінації та мають місце лише декларативні заяви про особливу увагу до жінок із сільської місцевості.

Існують проблеми у доступі до послуг і для ромських жінок. Так, проблема їх доступу до медичної допомоги часто викликана відсутністю документів, паспортів і реєстрації, що є серйозною перешкодою як для отримання лікування, так і для збору даних про стан здоров'я цієї групи дівчат і жінок. Так само через відсутність паспорта вони не можуть отримати безкоштовну правову допомогу в Центрах безоплатної правової допомоги. Деякі ромські жінки не розмовляють ані українською, ані російською мовами (а розмовляють словацькою, ромською, угорською), що є додатковою перешкодою для отримання ними медичної допомоги. Їх ситуація погіршується ще тим, що ромські жінки традиційно можуть лікуватися тільки у медиків-жінок. Є й інші проблеми: фізична ізоляція їх поселень від населених пунктів і велика відстань від медичних закладів, дискримінаційне ставлення, невідповідне лікування з боку медичних працівників[3]. Водночас проблема ранніх шлюбів дівчат ромів, домашнього насильства в ромських родинах та спеціальних ромських судів є закритою і навіть не обговорюється ні на державному рівні, ні представниками громадських організацій.

Військовий конфлікт на сході України спричинив появу такої вразливої групи громадян, як жінки-ВПО, що потребують уваги з боку держави щодо створення програм ресоціалізації з урахуванням їхніх специфічних потреб. Як позитив слід відзначити законодавче закріплення права ВПО отримувати безоплатну вторинну правову допомогу. Кількість осіб, які ним скористались, постійно зростає. Проте, попри декларування принципу недискримінації при наданні освітніх, медичних, адміністративних та інших послуг, ВПО системно стикаються з

порушенням своїх прав та неоднаковим застосуванням норм права щодо себе. Важливою є розробка заходів реагування для забезпечення повного, рівного та недискримінаційного доступу до медичної, психологічної реабілітації та соціальної реінтеграції дітей дорослого населення, які постраждали від конфлікту.

Обмеженими є можливості у отриманні послуг біженцями та шукачами притулку. Так, медичні послуги для шукачів захисту наразі недоступні на безкоштовній основі, і надаються лише за умови компенсації державі повної вартості наданих медичних послуг, у відповідності до Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення». Таким чином, медичні послуги для осіб, які звернулися за захистом, не є доступними, беручи до уваги відсутність фінансової підтримки з боку держави.

Залишаються «невидимими» й права жінок-ЛБГПК: відсутні законні засоби зареєструвати шлюб або партнерські відносини, що впливає на право отримання опіки над спільними дітьми, захисту прав в суді; законодавство щодо протидії домашньому насильству не містить засобів захисту жінок в одностатевих партнерствах.

УДК 343.13

Коваль А. А.,
*д-р юрид. наук, доцент,
доцент кафедри конституційного та
адміністративного права і процесу,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ФІЛОСОФСЬКІ ПРИНЦИПИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Сфера кримінального судочинства є тією галуззю правозастосовної діяльності державних органів, у якій обмеження прав людини – об'єктивно необхідне явище для успішного досягнення мети кримінального провадження: захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтова-

ному процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

В контексті забезпечення прав людини при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД), доцільно відзначити, що вони є пізнавальною діяльністю, кінцевою метою якої є встановлення об'єктивної істини (наприклад, ідентифікація осіб, що вчинили злочин, встановлення фактів злочинної діяльності, виявлення предмету злочину тощо). Тільки при досягненні цієї мети, обмеження прав людини може вважатися виправданим і доцільним. Така діяльність відповідає загальнонауковим (філософським) закономірностям, що вимагає від суб'єктів їх проведення дотримання системи відповідних принципів. Це у кінцевому рахунку обумовлює забезпечення прав людини. Такими є принципи:

1) *об'єктивності*. НСРД проводиться у суворій відповідності до закону, що виключає емоційність, зацікавленість, зневагу з боку органів, що їх проводять. Данні повинні відповідати вимогам істинності і достовірності, фіксуватися неупереджено, незалежно від людської свідомості. Висновки щодо результатів має зробити уповноважений орган, виходячи із поваги до закону і внутрішнього переконання, ґрунтуючись на сукупності доказів;

2) *історизму та розвитку*. НСРД виникли у результаті еволюції негласних заходів розслідування, пройшовши етапи від «гоніння сліду», філерської служби до системи науково-обґрунтованих дій із застосуванням новітніх цифрових технологій. Тому суб'єкт, що їх проводить застосовує найкращі надбання слідчо-розшукової практики, що склалася впродовж віків і поєднує її з досягненнями науково-технічного прогресу з дотриманням принципу законності та поваги до людини як основної соціальної цінності. Поряд з тим, будучи динамічним явищем, кожна НСРД перебуває у діалектичному розвитку і характеризується спрямованістю, послідовністю, необоротністю, наступністю, збереженням досягнутих результатів, прогресивною тенденцією. Знання цієї закономірності допоможе суб'єктам, що ведуть процес прогнозувати хід і результати НСРД та, уникнути помилок у порушенні закону, а у кінцевому підсумку – забезпечити права людини;

3) *детермінізму*. Цей принцип тісно пов'язаний з попереднім, і проявляється у генетичному зв'язку явищ, у якому одне (причина) за певних умов породжує інше (наслідок). НСРД, як було зазначено, є динамічним явищем. Новітні види злочинності, технічного оснащення, камуфлювання злочинних дій породжують інші способи реагування на них. Удосконалення форм та методів боротьби зі злочинністю неминуче породжує новітні засоби їх подолання. Реальний контент буття обумовлює появу нових форм діяльності, зокрема нових способів забезпечення прав людини;

4) *системності*. Кожна НСРД являє собою комплексну цілісну систему, що складається з низки дій, заходів, технічних засобів, направлених на отримання фактичних даних, при дотриманні вимог щодо забезпечення прав людини;

5) *імперативності*. Діяльність суб'єктів НСРД повинна підпорядковуватися категоричному імперативу, морально-етичним засадам, відповідності (співрозмірності) обмеження прав людини, дотримання приписів щодо забезпечення прав людини при проведенні НСРД, та відновлення після їх закінчення;

6) *справедливості*. У вирішенні питання про справедливий судовий розгляд Європейський суд з прав людини, застосовує концепцію «плодів отруєного дерева», тобто оцінку допустимості всього ланцюжка доказів, що базуються один за іншим, а не кожного окремого доказу окремо. Тим не менше суд виходить з того, що при недопустимості одного доказу в єдиному ланцюжку, потрібно в подібному випадку вирішити питання про справедливість судового розгляду в цілому. Тобто, якщо процес по даній справі в цілому і загалом справедливий, то і отримані у незаконний спосіб докази можуть бути прийнятними, прикладом чого є Постанова ЄСПЛ у справі «Хан проти Сполученого Королівства», «Раманаускас проти Литви».

УДК 37.01:378

Озерський І. В.,

д-р юрид. наук, професор,

*професор кафедри цивільного та кримінального права і процесу,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОЦЕДУРИ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ДРУКУ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ З ПРАВНИЧИХ НАУК У РОЗРІЗІ ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

В Аналітичній записці «Запобігання окремих проблем і помилок у практиках забезпечення академічної доброчесності» доданої до Листа МОНУ № 1/9-263 від 20.05.20 р. (далі – Листа МОНУ), адресованого керівникам ЗВО, виписано, що однією з основних помилок ЗВО є встановлення факту наявності академічного плагіату та самоплагіату лише за результатами комп'ютерної перевірки текстів без подальшого аналізу виявлених текстових збігів експертами з предметної області. І це має сенс, адже при підготовці творів вченими-правниками досить широко використовуються нормативно-правові акти, видаються спеці-

альними програмами як плагіат. Тож, при перевірці рукописів таких творів, слід зважати на положення ст. 10 ЗУ «Про авторське право і суміжні права» (1993 р.) та п. 1 ст. 434 ЦК України, у яких вписано, що *видані органами державної влади у межах їх повноважень офіційні документи законодавчого характеру та їх офіційні переклади не є об'єктами авторського права.*

Отож, висновок про наявність чи відсутність академічного плагіату, на слухну думку В. Бахрушина, мають надавати кваліфіковані експерти, обізнані як у технічних аспектах виявлення академічного плагіату, так і в сучасному стані предметної області досліджень з урахуванням як результатів роботи комп'ютерних програм, так і інших даних. Отримані результати обробки інформації за допомогою спеціалізованих програм та сервісів виявлення запозичень тексту, на думку К. Сопової, не можуть самостійно виступати обставинами, що дозволяють робити обгрунтовані висновки про наявність або відсутність у творі науки плагіату, а є лише додатковим інструментом для пошуку можливих збігів тексту з подальшим їх аналізом і обробкою спеціалістом. Щодо самоплагіату, то згідно ч. 4 ст. 42 ЗУ «Про освіту» (2017 р.), ним є «оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів». Поняття самоплагіату, як зазначено у Листі МОНУ, **стосується саме наукових результатів, а не будь-яких тестових фрагментів.** Для прикладу, текстові збіги з власними попередніми результатами автора не потребують посилань на ці публікації чи оформлення відповідних текстових фрагментів, як цитат. Поняття самоплагіату, як пише, В. Бахрушин, не варто застосовувати до випадків відтворення наукових результатів автора у публікаціях, які не є науковими (*публікації у соцімережах, ЗМІ, навчальних та науково-популярних виданнях тощо, а також часткове використання в монографіях, підручниках, навчальних посібниках фрагментів раніше опублікованих робіт автора, якщо у новій роботі наведено відповідну інформацію.*

Тому абсолютно прийнятними видаються положення п. 3 розділу (назва – *«Заходи з перевірки на академічний плагіат рукописів монографій, підручників та навчальних посібників»*) «Порядку перевірки академічних текстів на академічний плагіат в ЧНУ ім. Петра Могили» (далі «Порядку») від 30.08.2019 р., де чітко вписано, що звіт подібності представленого на перевірку твору передається відповідальною особою від науково-дослідної частини за перевірку робіт на плагіат завідувачому кафедрі для аналізу та прийняття експертного рішення протягом трьох робочих днів після отримання роботи. Надалі, згідно п. 4 «Порядку» особисто завідуючим правничої кафедри чи визначеною ним особою з числа професорсько-викладацького складу (з наявним науковим ступенем та вченим званням з профілю публікації) здійсню-

ється аналіз звіту про відсутність/наявність плагіату та доповідаються його результати на засіданні кафедри, де розглядається клопотання автора про присвоєння твору грифу університету. Згідно п. 6 «Порядку», якщо кафедра приймає позитивне рішення щодо присвоєння твору грифу університету, то заходи з перевірки на академічний плагіат вважаються завершеними. Тож, з моменту оголошення результатів здійсненого аналізу звіту про відсутність плагіату автора у представленому рукописі, твір вважається рекомендованим кафедрою до розгляду його вченою радою університету до друку. Про це опосередковано визначено у другій частині положення п. 6 «Порядку». Натомість, якщо шляхом здійсненого аналізу звіту про відсутність чи наявність плагіату автора у представленому рукописі буде встановлено наявність плагіату, то робота повертається автору для доопрацювання з можливістю повторного подання на розгляд кафедри, що цілком узгоджується з п. 7 «Порядку».

У свою чергу, в п. 2.2. «Положення про академічну доброчесність в ЧНУ ім. Петра Могили» від 30.08.2019 р., у визначенні поняття «дезагрування даних» та «повторний аналіз раніше опублікованих даних», варто було б уточнити, й те, що публікація частини раніше опублікованих даних у навчально-методичному виданні (*методичні рекомендації, навчальний посібник тощо*) без посилання на попередню публікацію можлива у випадку використання автором особисто розроблених наукових ідей та основних теоретико-прикладних положень. Більш того, почасти вчені-юристи, навмисне включають до текстуальної структури твору вже раніше опубліковані наукові праці, аби захистити себе від академічної не доброчесності керівників ЗВО, оскільки, скажімо, після звільнення науково-педагогічного працівника право на перевидання навчально-методичної літератури лишається й ЗВО.

УДК 343.352

Абдуллаєв В. Ахмед-огли,
*аспірант кафедри цивільного та
кримінального права і процесу,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ПРОТИДІЯ ХАБАРНИЦТВУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ АЗЕРБАЙДЖАНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Проблема протидії корупції в будь-якому суспільстві знаходиться в центрі уваги держави. Слід зазначити, що за останні 10 років рівень корупції в Азербайджанській Республіці значно знизився. Не останнє

місце в досягненні такого результату займає впровадження «Асан хид-мят», коли ця служба з надання публічних послуг звела практично до нуля так звану «побутову» корупцію. Відповідно до доповіді групи GRECO, досягнення Азербайджану в сфері подолання корупції вивело його на перше місце серед країн бывшего СНГ та сьоме місце серед країн-членів Ради Європи. Такі успіхи країни зумовлені тим, що Азербайджан на 61 % виконав рекомендації в сфері боротьби із корупцією, у тому числі і щодо подолання корупції серед членів парламенту, суддів та прокурорів, прозорості державного управління, розширення сфери надання електронних послуг. Проте, повністю викоринити корупцію не під силу будь-якій державі. Серед найбільш корумпованих сфер суспільного життя Азербайджану є банківська сфера (100 справ за 1 квартал 2019 року), приватний сектор (16), будівельний сектор (13), сфера торгівлі (11), дії представників виконавчої влади на місцях (8), охорона здоров'я (4), соціальна сфера, освіта, транспорт та енергетика (по 3), органи внутрішніх справ (1).

При цьому корупція як антисоціальний феномен є багаторівневим явищем, одним із складових якого є хабарництво. В Азербайджанській Республіці таке діяння як дача хабара (активне хабарництво) є складовою корупції та є кримінально каранним. Дане кримінальне правопорушення виникає в результаті злочинних дій осіб, які намагаються задовольнити власні інтереси через створення умов для прихильності у свій бік посадових осіб.

В Азербайджанській Республіці протидія активному хабарництву організовано на основі Закону «Про боротьбу з корупцією». Так, стаття 1 Закону дає визначення корупції як незаконного отримання посадовими особами матеріальних і інших благ, пільг чи привілеїв з використанням свого положення, статусу органу, який вони представляють, посадових повноважень чи можливостей, що впливають з даного статусу і повноважень, а також залучення фізичними і юридичними особами даних посадових осіб на свою сторону шляхом незаконного пропозиції або обіцянки або передачі їм зазначених матеріальних і інших благ, пільг чи привілеїв. Як бачимо, дача хабара також підпадає під ознаки корупції. Крім того, Закон передбачає і перелік осіб, які є суб'єктами корупційних правопорушень. Серед інших виділені і суб'єкти активного хабарництва – фізичні та юридичні особи, які незаконно пропонували або обіцяли або якими було передано посадовій особі матеріальні та інші блага, пільги або привілеї, а також особи, які були посередниками у здійсненні подібних дій.

Також відповідальність за активне хабарництво передбачено і ст. 312.1 Кримінального кодексу АР «Дача хабара (активне хабарництво)».

Відповідно до цієї норми, під активним хабарництвом розуміється передача службовій особі прямо чи опосередковано, особисто або через посередника, йому самому або третім особам матеріальних та інших благ, пільг, пропозицій, запевнень або привілеїв за вчинення будь-якої дії або відмову в здійсненні такої дії, пов'язаного з виконанням службового обов'язку (повноважень).

Звісно, що самого закріплення в нормативно-правових актах поняття хабарництва та встановлення кримінальної відповідальності за нього замало. В протидії кримінальним правопорушенням важливою складовою також є і протидія злочинності. Якщо конкретно вказувати на напрями протидії корупції, то Закон «Про боротьбу з корупцією» містить наступні положення, спрямовані на запобігання цього явища: – заборона близьким родичам займати посади в прямій підпорядкованості; – обмеження щодо подарунків посадовим особам; – створення державного органу, який формує державну антикорупційну політику та антикорупційні стандарти поведінки в суспільстві; – проведення антикорупційних експертиз нормативно-правових актів.

Для ефективної протидії хабарництву також слід застосовувати і напрацювання науковців. Так, в Азербайджанській Республіці існує Азербайджанський науково-дослідний інститут проблем судової експертизи, криміналістики та кримінології Міністерства Юстиції Азербайджанської Республіки. Дана установа зосереджена на проведенні криміналістичних експертиз, потреба в яких виникає і під час розслідування корупційних правопорушень. Проте, в Азербайджані мало приділяється уваги дослідженню саме кримінологічного аспекту протидії корупції. Так само відсутні і громадські організації, які б спрямовували свою діяльність на боротьбу з корупцією.

Вважаємо, що в багатьох аспектах Азербайджанська Республіка успішно втілює політику по боротьбі з корупцією, у тому числі через запровадження системи «Асан» та розробку правового регулювання. Проте, боротьба із злочинністю має мати комплексний характер і включати в себе і попередження корупції. А з кримінологічними аспектами протидії корупції в Азербайджані на даному етапі існують деякі проблеми, адже держава не приділяє належної уваги саме цьому напрямку протидії злочинності. Тому, позитивний досвід міжнародного співтовариства, у тому числі і України, в розробці профілактичних заходів для подолання корупції залишається актуальним для Азербайджанської Республіки.

Багінський Д. С.,
*аспірант, викладач кафедри конституційного
та адміністративного права і процесу,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ОБМІНУ ПОСВІДЧЕННЯ ВОДІЯ ІНОЗЕМНОЇ ДЕРЖАВИ НА НАЦІОНАЛЬНЕ ПОСВІДЧЕННЯ ВОДІЯ

Внаслідок міграції, особи часто втрачають деякі права, які їм було надано на території колишнього місця проживання. Серед таких прав – є право керування транспортними засобами (далі, – ТЗ). Нажаль, для осіб, які переїхали в Україну на постійне місце проживання, законодавчими актами України не встановлено сприятливого для людини процесу обміну посвідчення водія. А також, органи ДМС не повідомляють належним чином таких осіб про можливість закінчення їхнього права керування ТЗ на території України. Відсутність передбачених законодавством сприятливих для людини умов, в свою чергу, робить процедуру обміну посвідчення водія більш складною, ніж отримання посвідчення через звичайну первинну процедуру шляхом проходження автошколи і т.д.

Згідно Конвенції про дорожній рух – водійське посвідчення, видане однією Договірною стороною, повинно визнаватись на території іншої Договірної сторони до моменту, з якого дана територія стає звичайним місцем проживання власника посвідчення.

Відповідно до Положення про порядок видачі посвідчень водія та допуску громадян до керування транспортними засобами – посвідчення водія, що належить особі, яка переїжджає на постійне місце проживання в Україну, дійсне на території України протягом 60 днів з дати видачі органами та підрозділами ДМС документів на постійне проживання в Україні і після цього підлягає заміні. Заміна таких посвідчень проводиться після проходження особою медичного огляду та складення теоретичного і практичного іспитів.

Остання редакція Інструкції про порядок приймання іспитів для отримання права керування транспортними засобами та видачі посвідчень водія, а саме Розділ X Інструкції, передбачає порядок обміну посвідчення водія, виданого іноземною державою. В ньому зазначається, що особам, які перебувають на території України тимчасово обмін посвідчення водія на українське не проводиться. Але, посвідчення водія, що належить особі, яка переїжджає на постійне місце

проживання в Україні, дійсне на території України протягом 60 днів з дати видачі органами та підрозділами Державної міграційної служби України документів на постійне проживання в Україні і після цього підлягає обміну. Обмін такого посвідчення проводиться після проходження особою медичного огляду та складання теоретичного і практичного іспитів.

Для обміну посвідчення водія, особа, перед проходженням медогляду та складанням іспитів повинна подати до ТСЦ МВС перелік документів, зазначених в Розділі I Інструкції, а також документ, виданий компетентним органом іноземної держави, дипломатичним представництвом чи консульською установою іноземної держави в Україні (далі – компетентний орган іноземної держави), що підтверджує факт видачі такого посвідчення водія та відсутність відомостей про позбавлення права на керування транспортними засобами або тимчасове обмеження в цьому праві.

Ось на цьому положенні починаються труднощі для людини, які ускладнюють процес обміну до того, що людині простіше зробити посвідчення водія за загальною процедурою через автошколу. Справа в тому, що здебільшого, компетентний орган іноземної держави, які уповноважений надавати вищевказаний документ знаходиться в м. Києві. А отже, зважаючи на те, що особа наприклад, знаходиться в м. Миколаїв, Ізмаїл, Маріуполь, Ужгород, та будь-якій іншій віддаленій від столиці місцевості, то особа повинна втратити багато часу, сил та грошей для того щоб поїхати до компетентного органу іноземної держави написати заяву про видачу довідки. На цьому не все.

Оскільки консульська установа будь-якої держави здебільшого не має доступу до бази щодо водійських посвідчень, то ця установа відправляє запит до відповідного органу своєї держави, де останній перевіряє відомості та направляє відповідь до консульської установи. Далі від консульської установи приходить повідомлення до особи що довідка готова і вона може приїхати та власноруч отримати її під розпис. І весь цей процес отримання однієї довідки може тривати від 2 до 5 місяців. Додамо до цього ще умови карантину під час пандемії.

Таким чином для людини цей процес обміну стає вкрай незручним та витратним. Деякі держави укладають спеціальні договори щодо обміну посвідчень водія. Тоді процес визначається положеннями договору. Отже, або необхідно укласти договори з усіма іншими країнами, або поліпшити умови на національному законодавчому рівні. В епоху інтернет технологій потрібно робити реформацію адміністративних послуг, де державні органи в межах своїх компетенції зможуть дистанційно, через інтернет ресурси відправляти будь-які запити до інших

органів (у т.ч. іноземних держав) та отримувати відповіді на запити за мінімальну кількість часу. Це необхідно робити для покращення якості адміністративних послуг та поліпшення умов реалізації людьми своїх законних прав та інтересів.

УДК 004.056(063) к 38

Бердиченко І. О.,
канд. юрид. наук,
професор Міжнародної Кадрової Академії,
викладач кафедри цивільного та кримінального права і процесу,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна.
Заступник начальника управління
Департаменту інформатизації,
Міністерство внутрішніх справ України, м. Київ, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ (ЦИФРОВОЇ) ІНФОРМАЦІЇ ТА ДОКУМЕНТІВ ЯК ДОКАЗІВ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Нововведення, які відносно нещодавно відбулися в ряді процесуальних кодексів стосовно впровадження поняття електронних доказів та їх використання у процедурі доказування, а саме на сьогодні питання використання електронних доказів врегульовано в Кодексі України про адміністративне судочинство, Цивільному процесуальному кодексі України, Господарському процесуальному кодексі України викликали неабияку активізацію нормотворчої діяльності в частині законодавчого закріплення цього поняття в кримінальному та адміністративному праві та удосконалення практики використання електронних доказів при доказуванні вчинення правопорушень.

На теперішній час існує потреба у визначенні поняття електронних доказів та процедури їх отримання під час розслідування правопорушень, як кримінальних так і адміністративних. Робота у цьому напрямку щодо використання електронних доказів під час розслідування кримінальних правопорушень знайшла своє відображення у ряді законопроектів, які вже перебувають на розгляді у Верховній Раді України [2, 3]. Розроблення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) перебуває наразі в активній стадії, та здійснюються рядом науковців та практиків, що мають свої погляди на удосконалення процедури встановлення доказів в справі про адміністративне правопорушення та порядку їх отримання.

На сьогодні КУпАП не передбачено такий вид доказів як електронна (цифрова) інформація та документи, що викликає колізії та неузгодженості під час правозастосовної діяльності. Тому положення цього Кодексу необхідно привести у відповідність до сучасних реалій, обумовлених всепроникаючою цифровізацією суспільства, оскільки КУпАП передбачено низку адміністративних правопорушень, які безпосередньо пов'язані з використанням електронної (цифрової) інформації та документів (статті 163-14, 163-15, 164-14, 166-5, 166-9, 173-4, 212-6, 212-9). З огляду на ці реалії, існує потреба у правовому врегулюванні використання електронних доказів органами, які складають протоколи про адміністративні правопорушення, та органами, які розглядають справи про адміністративні правопорушення, шляхом внесення відповідних змін до чинного законодавства України. Визначення електронних доказів, наведено у статті 99 (Електронні докази) Кодексу адміністративного судочинства України, тому на наш погляд не потребує додаткового тлумачення в КУпАП. Відповідно до частини першої статті 99 Кодексу адміністративного судочинства України електронними доказами визнається інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі.

Отже такі дані можуть зберігатися, зокрема на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет). Таким чином, у практичній діяльності з метою припинення адміністративних правопорушень, та забезпечення своєчасного і правильного розгляду справ та виконання постанов по справах про адміністративні правопорушення буде виникати потреба в огляді інформації в електронній (цифровій) формі та її вилучення. Отже інформація в електронній (цифровій) формі, що є знаряддям або безпосереднім об'єктом правопорушення, виявлена під час затримання особи та особистого огляду повинна вилучатися посадовими особами органів, зазначених у статтях 234-1, 234-2, 244-4, 262 і 264 КУпАП [5]. До того ж доцільним є врегулювання в КУпАП таких питань, як то, що саме слід уважати оригіналом електронного доказу, питання оформлення копій електронних доказів та збереження оригіналів електронних доказів у випадку надання копій таких доказів, а також передбачити порядок зберігання електронних доказів та їх повернення.

Необхідно звернути увагу, що відповідно до частини першої статті 1 Закону України «Про інформацію» під інформацією розуміються будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. Оскільки існує необхідність у внесенні змін до КУпАП в частині проведення огляду (вилучення) саме інформації в електронній (цифровій) формі, існує необхідність врегулювання питання огляду матеріальних об'єктів, які її містять, і на наш погляд це можливо зробити шляхом внесення відповідних змін до статті 264 КУпАП у частині можливості огляду уповноваженими на те особами матеріальних об'єктів – портативних пристроїв (карт пам'яті, мобільних телефонів тощо), серверів, систем резервного копіювання, інших місць збереження даних в електронній формі. Як локальні, так і розподілені електронні інформаційні системи можуть бути відкритими і закритими, тобто доступ до яких обмежений їх власником, володільцем або утримувачем шляхом розміщення файлових серверів та робочих станцій інформаційної системи у публічно недоступних місцях, житлі чи іншому володінні особи та встановленням систем логічного захисту доступу до електронної інформаційної системи з робочих станцій локальної мережі підприємства, установи, організації тощо, або з робочих станцій, зв'язаних з файловим сервером через мережу Інтернет.

Виходячи із зазначеного, також вважаємо, що повинно бути врегульоване питання надання уповноваженим на проведення огляду особам права на подолання та/або зняття систем логічного захисту.

УДК 343.353:341.24

Валецька О. В.,
*канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри історії та теорії держави і права,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ПОНЯТТЯ «ПАСИВНА» ТА «АКТИВНА» КОРУПЦІЯ В МІЖНАРОДНИХ АКТАХ

У 2014 році Європейська комісія зробила Доклад, у якому визначила, що корупція є у всіх державах без виключення, а сумарна економічна шкода від корупції оцінюється приблизно у 120 млрд євро у рік, а за результатами соціологічного дослідження кожен 20 житель ЄС стикався з корупцією або/та був її свідком.

Конвенція про боротьбу з корупцією, яка торкається посадових осіб європейських співтовариств або посадових осіб держав-членів ЄС від 26.05.1997 р. вперше ввела поняття активна та пасивна корупція. Пасивну корупцію розглядають, як умисне діяння службовця, який безпосередньо (через посередника) вимагає/отримує користь будь-якого характеру для себе чи третьої сторони, чи приймає обіцянку такої користі для того, щоб у порушення своїх офіційних обов'язків він здійснив дії або утримався від їх здійснення. «Активна корупція – умисна діяння будь-якої особи, яка обіцяє надати або надає прямо чи через посередника користь будь-якого характеру службовцю для нього або третіх осіб, для того, щоб в порушенні своїх обов'язків зазначена особа вчинила дії або утрималася від них».

Додаток XLIV до Угоди про асоціацію між Україною, з однією стороною, та ЄС, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. містить перелік визначень, серед яких важливими є наступні: активна корупція, пасивна корупція, конфлікт інтересів. Активною корупцією визнається умисна дія особи, яка безпосередньо/через посередника обіцяє надати чи надає посадовій особі користь з метою забезпечення для себе/третьої сторони вчинення посадовою особою дій чи утримання від вчинення дій, які належать до сфери її посадових обов'язків або покладених на неї функцій, з порушенням своїх службових обов'язків, і в результаті завдається (може бути завдана) шкода фінансовим інтересам ЄС; «пасивна корупція – умисна дія посадової особи, яка безпосередньо/через посередника вимагає чи отримує будь-яку користь для себе чи третьої сторони, або приймає обіцянку користі у обмін на дії чи утримання від вчинення дій, що належать до сфери її посадових обов'язків або покладених на неї функцій, з порушенням своїх службових обов'язків, у результаті якої завдається чи може бути завдана шкода фінансовим інтересам ЄС». У порівнянні з Конвенцією про боротьбу з корупцією, яка торкається посадових осіб європейських співтовариств або посадових осіб держав-членів ЄС від 26.05.1997 р., активною і пасивною визнається саме дія, а раніше діяння, а крім того змінився підхід до суб'єктного складу – замість службовців використовується термін посадова особа. Конфліктом інтересів є будь-яка ситуація, за якої у третьої сторони можуть виникнути/виникають обґрунтовані сумніви щодо спроможності посадових осіб діяти неупереджено і об'єктивно через сімейні обставини, емоційний стан, політичну чи національну приналежність, матеріальні інтереси або спільність будь-яких інтересів з оферентом, аплікантом чи бенефіціаром.

Висновки. При визначенні поняття «корупція» сталим є підхід до розуміння корупції як активної, так і пасивної, однак і перша форма, і друга є кримінальним злочином, який передбачає покарання, переважно у вигляді позбавлення волі.

УДК 343.546

Гончаренко Д. Л.,
магістр першого року навчання,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОМАГАННЯ ДО ДИТИНИ ДЛЯ СЕКСУАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ

З моменту приєднання України до Ланцаротської конвенції в 2017 році, згідно із дослідженнями ЮНІСЕФ, в національному законодавстві містився ряд погалин, що унеможлиблював ефективну протидію сексуальному насильству щодо дітей. За результатами дослідження, проведеного у 2019 році в рамках проекту «Покладемо край онлайн-вій сексуальній експлуатації та насильству стосовно дітей в Європі» під егідою Департаменту захисту прав дитини Директорату протидії дискримінації Ради Європи, напрацьовані зміни до законів України. З 18 лютого 2021 року КК України було доповнено новим складом кримінального правопорушення «Домагання дитини для сексуальних цілей», закріпленим в ст. 156-1 КК України.

Відповідно до ч. 1 ст. 156-1 КК України, кримінально караною є пропозиція зустрічі, зроблена повнолітньою особою, у тому числі з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем або технологій, особі, яка не досягла шістнадцятирічного віку, з метою вчинення стосовно неї будь-яких дій сексуального характеру або розпусних дій, у разі якщо після такої пропозиції було вчинено хоча б одну дію, спрямовану на те, щоб така зустріч відбулася. Отже, як бачимо, об'єктивна сторона даного кримінального правопорушення полягає в пропозиції зустрічі. При цьому така пропозиція може бути зроблена як особисто, так і з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем чи технологій – через дзвінок на телефон, відправку СМС, повідомлення в месенджерах, чатах чи соціальних мережах. При цьому і зустріч не обов'язково має відбуватись очно, можливе і використання відеочатів. Кримінальне правопорушення вважатиметься закінченим, якщо суб'єкт вчинить якусь із дій, спрямованих на те, щоб зустріч

відбулась – надання дитині матеріальної винагороди до зустрічі, повідомлення їй часу та посилання на чат, повідомлення дитині адреси, де може відбутись очна зустріч, придбання дитині квитка, технічного пристрою для зустрічі онлайн тощо.

Істотною умовою настання кримінальної відповідальності за даним складом кримінального правопорушення є мета такої зустрічі – вчинення із дитиною будь-яких дій сексуального характеру або розпутних дій. До таких дій можна віднести: пропозиція дитині показати її/його статеві органи, торкнутись до її/його оголених інтимних частин тіла або вступити з нею/ним в статеві стосунки; пропозиція винагороди за те, щоб дитина дивилась на оголені статеві органи дорослої людини, торкалась їх; непристойні пропозиції та спілкування на відверто сексуальні теми із дитиною, незалежно від форми такого спілкування.

Відповідно до ч. 2 ст. 156-1 КК України кримінально караною є пропозиція зустрічі, зроблена повнолітньою особою, у тому числі з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем або технологій, неповнолітній особі з метою втягнення її у виготовлення дитячої порнографії, якщо після такої пропозиції було вчинено хоча б одну дію, спрямовану на те, щоб така зустріч відбулася. Як бачимо, на відміну від ч. 1 ст. 156-1 КК України, тут діяння вчиняється з іншою метою – втягнення дитини у виготовлення дитячої порнографії. Відповідно до примітки 2, під дитячою порнографією слід розуміти зображення у будь-який спосіб дитини у реальному чи змодельованому відверто сексуальному образі або задіяної у реальній чи змодельованій відверто сексуальній поведінці, або будь-яке зображення статевих органів дитини в сексуальних цілях. Під діями, які спрямовані на те, щоб зустріч відбулась, слід розуміти ті самі дії, що й в частині 1, проте можна ще додати дії по придбанню фото- чи відеоапаратури, винаймання приміщення для таких зйомок та повідомлення дитині адреси такого приміщення, така апаратура може також придбаватись і для дитини, щоб вона могла робити відповідні записи та надсилати їх дорослому.

Потерпілим від даного кримінального правопорушення є дитина до 16 років (ч. 1 та 2 ст. 156-1), малодітна особа (ч. 3 ст. 156-1). Суб'єкт даного кримінального правопорушення є спеціальним – це фізична осудна особа, яка досягла 18 років.

Отже, криміналізація домагання до дитини для сексуальних цілей є вимогою до держави-учасниці Ланцаротської конвенції. Власне законодавець практично без змін переніс положення ст. 23 Конвенції до КК України. Проте, вважаємо, що було б більш правильним розкрити в самій нормі, який конкретно зміст вкладає законодавець в формулювання мети такого домагання в ч. 1 ст. 156-1 КК України. Адже визна-

чення мети як «вчинення стосовно неї будь-яких дій сексуального характеру або розпусних дій» не є однозначним і не повністю зрозуміло, чим же такі дії відрізнятимуться від тих, що передбачені ст. 155 «Вчинення дій сексуального характеру із особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку» та ст. 156 КК України «Розбещення неповнолітніх». Поки що різниця вбачається лише в тому, що відповідно до ст. 156-1 зустріч може відбуватись і онлайн без фізичної присутності потерпілого та суб'єкта поруч, також це кримінальне правопорушення характеризується усиченим складом. Можливо, законодавцю слід було не копіювати положення Конвенції до КК України в нову статтю, а доповнити зміст тих складів, які вже є, конкретизувавши їх під її вимоги.

УДК 342.722-053.6:352.071.55](043.2)

Каплій О. В.,
*канд. юрид. наук,
в. о. доцента кафедри конституційного
та адміністративного права і процесу,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

УЧАСТЬ СТУДЕНТІВ-ЮРИСТІВ В РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ НА РІВНІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Конституція України не закріплює прямо наявність у молоді, до яких слід віднести студентів-юристів політичних прав. Втім, якщо спиратись на зміст статті 40 Конституції України молодь має право на звернення до органів територіальної громади, підприємств, установ, організацій, засобів масової інформації нарівні з усіма іншими людьми. Додамо сюди і право молоді на об'єднання у громадські організації нарівні з іншими громадянами, що визначено статтею 36 Конституції України та конкретизовано Законом України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» від 1 грудня 1999 р. Змістом цього права, окрім права на заснування дитячої або молодіжної організації, членства в дитячій або молодіжній організації, є також право участі у виробленні та обговоренні проектів рішень із питань державної політики щодо дітей та молоді та право вносити до органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування пропозиції з питань соціального становлення та розвитку молоді.

На нашу думку, саме студенти-юристи з числа молоді можуть найефективніше бути залученими до цих процесів, шляхом здійснен-

ня правопросвітницької, депутатської діяльності, створення консультативно-дорадчих органів, шляхом розробки проєктів локальних нормативно-правових актів та шляхом радництва з правових та гендерноорієнтованих питань. Крім того, шляхом здійснення юридичної клінічної освіти через систему юридичних клінік закладів вищої освіти та при співпраці з інститутами громадянського суспільства.

Українське суспільство набуває зрілості, функціонуючі на сьогодні моделі публічного управління недостатньо ефективні, водночас бажання молоді, брати участь у житті суспільства перебуває на досить низькому рівні. Молоді потрібно виховувати у собі цінності, які дадуть змогу не просто реалізувати себе на ринку праці в умовах складної економічної ситуації, досягти успіху в обраній професії, а й забезпечать її життєстійкість перед проблемами особистого характеру (питання самовираження, власного здоров'я та здоров'я родини, житлові питання, толерантне ставлення один до одного), а також перед часто недружнім соціумом, корупцією та труднощами захисту своїх інтересів у суді.

Молодь повинна розраховувати на себе, власні компетентності, способи мислення, цінності, у тому числі розвинений емоційний інтелект, а також на зовнішні ресурси (соціально-економічні, суспільно-політичні, організаційно-правові умови життя в державі тощо).

Наявний досвід діяльності консультативно-дорадчих органів, формальних громадських структур на національному рівні, громадських рад на місцевому, регіональному рівнях, через які молодь може реалізувати своє право часті у суспільно-політичному житті, свідчить про їхні обмежені можливості. Це можна пояснити відсутністю нормативно-правового забезпечення, яке гарантувало б молоді способи та механізми участі у розробці і прийнятті рішень стосовно інтересів дітей та молоді на принципах системності та дієвості. Адже розширення суб'єктів, які представляють інтереси молоді, їх залучення до процесу розробки молодіжної політики є запорукою забезпечення її ефективності.

Органи місцевого самоврядування, депутати місцевих рад та посадові особи місцевого самоврядування мають сприяти залученню молоді до вирішення питань місцевого значення, створюють у будь-яких не заборонених законодавством формах додаткові інструменти для цього на місцевому та регіональному рівнях, їхній соціальній та суспільній інтеграції (молодіжні ради, молодіжні простори, хаби тощо).

Так, 11 листопада 2020 року Уряд схвалив «Національну стратегію державної молодіжної політики до 2030 року». Слід також зазначити, що 12 березня 2021 року було прийнято Указ Президента України «Про Національну стратегію державної молодіжної політики до 2030

року», які передбачають вже низку напрямків щодо залучення молоді до реалізації молодіжної політики на місцевому рівні в територіальних громадах, впливати на рішення, що стосуються їхнього життя та брати участь у процесах ухвалення рішень.

Разом з тим у попередні роки недостатньо уваги було приділено проблематиці щодо переходу від дитинства до дорослішання та самостійності, визнання і бачення молоді як суб'єкта політики, розвитку цифрових інструментів молодіжної політики та роботи з молоддю, а також урахуванню кращого світового та європейського досвіду з вирішення цих питань.

Нагальною є потреба у зміцненні партнерства між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та інститутами громадянського суспільства, що працюють з молоддю, поширенні інструментів участі молоді у прийнятті рішень, зокрема через розвиток молодіжних консультативно-дорадчих органів, органів учнівського та студентського самоврядування. Також необхідним є підвищення рівня компетентностей як молоді, так і фахівців, які працюють з дітьми та молоддю, у тому числі молодіжних працівників, представників молодіжних центрів.

УДК 340.1

Кириченко А. А.,
д-р юрид. наук, професор,
заведуючий кафедрою права факультета економіки і права
Международного классического университета
им. Филиппа Орлика, г. Николаев, Украина,

Ткач Ю. Д.,
канд. юрид. наук,
старший преподаватель кафедры гражданского
и уголовного права и процесса юридического факультета,
ЧНУ им. Петра Могилы, г. Николаев, Украина

**ИННОВАЦИОННАЯ РЕДАКЦИЯ СТАТЬИ ПЕРСПЕКТИВНОГО
КОНСТИТУЦИОННОГО КОДЕКСА УКРАИНЫ О ПРЕДЕЛАХ
ПРАВОМЕРНОСТИ И ТРЕХУРОВНЕВОМ МЕХАНИЗМЕ
РЕАЛИЗАЦИИ КОНКУРЕНТНОГО ПРАВОВОГО
СТАТУСА РАЗЛИЧНЫХ СОЦИСУБЪЕКТОВ**

Разработанное А. А. Кириченко, А. С. Тунтулой и Ю. А. Ланцедовой инновационное понимание механизма и уровней реализации кон-

курентного правового статуса различных социосубъектов представлено в виде статьи перспективного Конституционного кодекса Украины (любого иного государства мира), в такой редакции:

V. «Пределы правомерности и трехуровневый механизм реализации конкурентного правового статуса различных социосубъектов»:

«Пределы правомерности реализации правового статуса определенного социосубъекта заканчивается там, где в то же время и месте начинается нарушение любой базисной категории правового статуса другого социосубъекта, когда правотворческие органы обязаны избегать и искоренять конкуренцию правовых статусов различных социосубъектов (такого, который не может быть реализован каждой из сторон в одно и то же время и в одном и том же месте), а там, где это невозможно, допускать в виде исключения кратковременную конкуренцию их правовых статусов, применяя во всех иных случаях следующие три уровня механизма реализации конкурентных правовых статусов различных социосубъектов:

а) **на первом из уровней** следует попытаться реализацию конкурентных правовых статусов различных социосубъектов развести по времени или по месту;

б) в случае невозможности достичь указанные цели переходят **ко второму уровню реализации конкурентного правового статуса различных социосубъектов**, согласно которому право преимущественной реализации такого статуса приобретает тот социосубъект, который имеет высший уровень мотивации к этому, исходя из общечеловеческих ценностей и принципа справедливости, а одновременная реализация правового статуса вторым социосубъектом уже приобретает в такой ситуации признаки соответствующего правонарушения;

в) **третий уровень реализации конкурентного правового статуса различных социосубъектов** применяется в случае невозможности применения первого из указанных уровней и при наличии примерно одинакового уровня такой мотивации у каждого из социосубъектов с конкурентным правовым статусом, когда право преимущественной реализации правового статуса приобретает тот социосубъект, который первым заявил о намерении реализовать и/либо уже приступил к реализации своего правового статуса.

А если данная ситуация с этими же социосубъектами повторится, то преимущественное право реализации, исходя из принципа справедливости, приобретает уже второй социосубъект, независимо от того, кто из них в этот раз первым заявил или уже приступил к реализации своего правового статуса».

Предложенный вариант механизма реализации конкурентного правового статуса позволяет решать любые спорные антиделиктные ситу-

ации, наиболее актуальным из которых являются попытки отдельных физических лиц продемонстрировать свою политическую или иную позицию на центральных улицах и/либо в иных общественных местах и/или вблизи административных зданий органов высшей государственной власти в соответствии с требованиями ст. 39 Конституции Украины, согласно которым граждане имеют право собираться мирно, без оружия, проводить собрания, митинги, походы и демонстрации, о проведении которых заблаговременно уведомляются органы исполнительной власти или органы местного самоуправления, а ограничения относительно реализации этого права может устанавливаться судом в соответствии с законом и только в интересах национальной безопасности и общественного порядка – с целью предотвращения беспорядков или криминальных правонарушений, для охраны здоровья населения или защиты прав и свобод иных людей».

УДК 349.3:[364.3-232:058.65](477)

Кобак М. В.,

канд. юрид. наук,

Миколаївський окружний адміністративний суд,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ РАЗОВОЇ ГРОШОВОЇ ДОПОМОГИ ДО 5 ТРАВНЯ ВЕТЕРАНАМ ВІЙНИ

Щороку ветеранам війни національним законодавством передбачена виплата разової грошової допомоги до 5 травня (далі – допомога). До ветеранів війни належать: учасники бойових дій, особи з інвалідності внаслідок війни, учасники війни.

Традиційно Кабінет Міністрів України (далі – КМУ) щорічно приймає постанову, в якій вказуються розміри цієї допомоги, тобто визначає механізм використання коштів державного бюджету. Розміри допомоги, визначені постановою КМУ, значно відрізняються від тих розмірів, які встановлені Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (далі – закон). Наприклад, у 2020 році постановою КМУ було встановлено допомогу учасникам бойових дій 1390 грн. Законом же передбачено розмір допомоги учасникам бойових дій 5 мінімальних пенсій за віком на момент проведення виплат, що складає 8190 грн. Із розрахунку, що мінімальною пенсією вважається прожитковий мінімум для осіб, які втратили працездатність. У

2020 році прожитковий мінімуму для осіб, які втратили працездатність з 1 січня 2020р. по 30 червня 2020 року складав 1638 грн. Арифметика проста – $1638 * 5 = 8190$ грн. А фактично кожен учасник бойових дій отримав 1390 грн. відповідно до постанови КМУ.

Особи з інвалідністю внаслідок війни I групи повинні були отримати 16 380 грн. (1638 грн.*10), II групи – 13 104 грн. (1638*8), III групи – 11 466 грн. (1638*7) [1]. Фактично отримали такі виплати – I група – 4120 грн.; II група – 3640 грн.; III група – 3160 грн. Учасники війни замість 4914 грн. (1638*3) отримали 570 грн.

Зміна законодавства, втручання у 2020 році Конституційного Суду України та Верховного Суду призвело до того, що ті громадяни, які звернулись до суду своєчасно, отримали рішення, якими органи соціального захисту зобов'язано нарахувати та виплатити допомогу у розмірах (залежно від статусу особи-позивача), які визначені законом, а не постановою, тобто значно більше коштів. Адже адміністративні суди при вирішенні спору керуються принципом верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави.

Цього року КМУ прийняв постанову № 325 від 8 квітня 2021р. «Деякі питання виплати разової грошової допомоги, передбаченої Законами України “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту” і “Про жертви нацистських переслідувань”», якою визначив такі розміри допомоги: особи з інвалідністю внаслідок війни I групи – 4421 грн.; II групи – 3906 грн.; III групи – 3391 грн.; учасники бойових дій – 1491 грн.; учасники війни – 612 грн.

Розміри допомоги знову не відповідають тим розмірам, які встановлено законом. Це нескладно визначити, враховуючи, що у 2021 році прожитковий мінімуму для осіб, які втратили працездатність з 1 січня 2021р. по 30 червня 2021 року складає 1769 грн.

Отже, і в цьому році ветеранам війни за захистом своїх прав потрібно буде звертатись до окружного адміністративного суду. Обов'язково потрібно враховувати, що для звернення з таким позовом законодавцем встановлено шестимісячний строк з того моменту, коли особа дізналась або повинна була дізнатись про порушене право. Вважається, що коли особа отримала допомогу, тоді вона повинна зрозуміти, що отримала її не в тому розмірі. І саме з цього моменту починається відлік шестимісячного строку для звернення до суду.

Адміністративні суди єдині суди в Україні, які стоять на сторожі прав, свобод та інтересів особи у сфері публічно-правових відносин. Судова практика з окресленого питання направлена на захист прав ветеранів війни на отримання допомоги у розмірах, які визначені саме законом.

Колодочка О. Є.,
провідний уповноважений з антикорупційної діяльності
САД у Миколаївській області, м. Миколаїв, Україна

ЩОДО ОBOB'ЯЗКУ ПРИЙНЯТТЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПРОГРАМИ ЮРИДИЧНИМИ ОСОБАМИ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

Антикорупційна програма юридичної особи є ключовим елементом антикорупційної комплаєнс-системи та комплексом правил, стандартів і процедур, спрямованих на зменшення впливу корупції у діяльності юридичної особи.

Чинним законодавством, зокрема ч. 2 ст. 62 Закону України «Про запобігання корупції» встановлено, що антикорупційна програма затверджується керівниками: 1) державних, комунальних підприємств, господарських товариств (у яких державна або комунальна частка перевищує 50 відсотків), де середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує п'ятдесят осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період перевищує сімдесят мільйонів гривень; 2) юридичних осіб, які є учасниками процедури закупівлі відповідно до Закону України «Про публічні закупівлі», якщо вартість закупівлі товару (товарів), послуги (послуг), робіт дорівнює або перевищує 20 мільйонів гривень.

Відповідно до зазначеного закону учасник процедури закупівлі – фізична чи юридична особа (резидент або нерезидент), що підтвердила намір взяти участь у процедурі закупівлі та подала тендерну пропозицію або взяла участь у переговорах при проведенні процедури закупівлі в одного учасника.

Однак, в цьому випадку виникає необхідність врегулювання певних аспектів антикорупційної комплаєнс-системи, а саме коли юридична особа є замовником на виконання робіт та надання послуг, які перевищують 20 млн. грн.

Як вже було зазначено, пунктом 2 ст. 62 Закону України «Про запобігання корупції» визначений перелік організацій які в обов'язковому порядку мають затверджувати антикорупційну програму, однак з формулювання дефініції статті, ми можемо зробити висновок, що цей перелік не є вичерпним, та не встановлює імперативної заборони для інших категорій юридичних осіб публічного права, тобто прийняття та затвердження антикорупційної програми є правом юридичної особи публічного права.

Статтею 22 Господарського кодексу України визначено, що суб'єктами господарювання державного сектора економіки є суб'єкти,

що діють на основі лише державної власності, а також суб'єкти, державна частка у статутному капіталі яких перевищує п'ятдесят відсотків чи становить величину, яка забезпечує державі право вирішального впливу на господарську діяльність цих суб'єктів.

Статтею 55 Господарського кодексу України визначено, що суб'єктами господарювання, зокрема, є господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до цього Кодексу, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку.

Стаття 80 Цивільного кодексу України передбачає, що юридичною особою є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку.

Статтею 81 Цивільного кодексу України зазначено, що юридичні особи, залежно від порядку їх створення, поділяються на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права.

Юридична особа публічного права створюється розпорядчим актом Президента України, органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування.

Частиною 11 статті 22 Господарського кодексу України визначено, що суб'єкт господарювання державного сектора економіки запроваджує антикорупційну програму у порядку, визначеному законом.

Пунктами 1, 2 статті 61 Закону України «Про запобігання корупції» встановлено, що юридичні особи забезпечують розробку та вжиття заходів, які є необхідними та обґрунтованими для запобігання і протидії корупції у діяльності юридичної особи. Керівник, засновники (учасники) юридичної особи забезпечують регулярну оцінку корупційних ризиків у її діяльності і здійснюють відповідні антикорупційні заходи. Для виявлення та усунення корупційних ризиків у діяльності юридичної особи можуть залучатися незалежні експерти, зокрема для проведення аудиту.

Проаналізувавши чинне законодавство, зокрема правовий статус Уповноваженої особи із запобігання корупції, можна констатувати, той факт, що більшість функцій та повноважень викладено із посиланням на Типову антикорупційну програму, що де-факто приводить до того, що затверджена антикорупційна програма повинна бути основним документом антикорупційної політики підприємства, установи, організації публічної форми власності.

Варто зазначити саме юридичні особи публічного сектору несуть значну частину відповідальності за практичний внесок у протидію корупції, створюючи відповідну атмосферу нетерпимості до корупції, тому зважаючи, як вже було зазначено вище, на специфічне становище

юридичної особи, як замовника на торгах, які зазвичай перевищують 20 млн грн, повна, грамотна антикорупційна політика є необхідною, і саме антикорупційна програма визначає більшість антикорупційних заходів задля її реалізації.

Виходячи із вищесказаного, можна зробити висновок про необхідність внесення зміни до ч. 2 ст. 62 Закону України «Про запобігання корупції», та визначити за юридичними особами публічного права, які виступають на торгах у якості замовника які перевищують 20 млн. грн. обов'язок (а не рекомендацію) про прийняття антикорупційної програми.

УДК 343.9

Коломієць С. В.,
ХНУВС м. Харків, Україна,
Блага А. Б.,
д-р юрид. наук, доцент,
завідувач кафедри цивільного
та кримінального права і процесу,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

СИСТЕМА ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВOPУШЕННЯМ, ВЧИНЕНИМ З ВИКОРИСТАННЯМ ЗБРОЇ, ВИБУХОВИХ РЕЧОВИН ТА БОЄПРИПАСІВ

В Україні за 2020 рік було обліковано 752 кримінальних правопорушення, вчинених з використанням зброї та боєприпасів. З них 395 – з використанням вогнепальної зброї (у т.ч. 57 умисних вбивств, 4 умисних тяжких тілесних ушкоджень, 27 розбоїв), 195 – холодної зброї (у т.ч. 39 умисних вбивств, 16 умисних тяжких тілесних ушкоджень, 16 розбоїв), 19 – вибухових речовин (у т.ч. 1 умисне вбивство) і 143 кримінальних правопорушення – з використанням боєприпасів. Тож на порядку денному актуальним залишається питання створення ефективної системи запобігання кримінальним правопорушенням цієї категорії.

Як вірно зазначає С. М. Іншаков, «системний вплив на злочинність – складний процес, у ході якого суб'єкт (система суб'єктів) за допомогою реалізації системи заходів (способів впливу) здійснює вплив на розвиток кримінального феномена». Більшість науковців та практиків погоджуються з думкою, що систему запобігання злочинності слід розуміти як складне соціальне утворення, яке являє собою єдність

взаємопов'язаних компонентів: а) об'єктів, б) суб'єктів, в) усіх законних форм, методів та заходів запобігання. Багато науковців та практиків звертали увагу на руйнування, недосконалість, слабкість, невідповідність вимогам часу і потребу в певному удосконаленні вітчизняної системи запобігання як злочинності в цілому, так і окремим її видам зокрема.

Тепер більш детально розглянемо систему запобігання кримінальним правопорушенням, вчиненим з використанням зброї, вибухових речовин та боєприпасів. Відповідно до викладеного вище, об'єктами запобігання кримінальним правопорушенням, вчиненим з використанням зброї, вибухових речовин та боєприпасів є: 1) причини та умови кримінальних правопорушень, що вчиняються з використанням зброї та боєприпасів; 2) негативні елементи безпосереднього соціального оточення (мікросередовища) злочинця; 3) особи, які вчинили кримінальні правопорушення з використанням зброї та боєприпасів та особи, що постраждали від таких кримінальних правопорушень; 4) негативні соціальні явища, які взаємопов'язані з причинами та умовами кримінальних правопорушень, вчинених з використанням зброї та боєприпасів («фонові явища»).

Правовою основою діяльності щодо запобігання та протидії домашньому насильству є відповідне національне законодавство. Слід констатувати, що на сьогодні в Україні на рівні закону врегульовані лише відносини, що виникають у процесі поводження з вибуховими матеріалами, і спрямований на охорону життя та здоров'я людини, забезпечення національної безпеки, громадського порядку та охорони довкілля. Натомість закон, який би характеризував основні напрями реалізації державної політики у сфері обігу зброї, вибухових речовин та боєприпасів; закріплював їх легальні дефініції; надавав їх класифікацію; визначав організаційно-правові засади їх обігу, наразі відсутній. З числа підзаконних актів слід вказати наказ МВС України від 21.08.1998 №622, яким затверджена «Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів».

Під системою суб'єктів запобігання злочинності розуміють сукупність об'єднаних єдиною метою суб'єктів, які здійснюють свої повноваження у взаємозв'язку та за узгодженням у часі й просторі. Суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання кримінальним правопорушенням, вчиненим з використанням зброї, вибухових речо-

вин та боеприпасів є: структурні підрозділи Національної поліції України (уповноважений підрозділ із контролю за обігом зброї центрального органу управління поліцією (УП ЦОУП); уповноважений підрозділ з контролю за обігом зброї та дозвільної системи головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях та м. Києві (УП ГУНП); підрозділи поліції превентивної діяльності; територіальні (відокремлені) підрозділи поліції в районах, містах, районах у містах); Антитерористичний центр та його координаційні групи при регіональних органах Служби безпеки України; Центр спеціальних операцій Служби безпеки України по боротьбі з тероризмом, захисту учасників кримінального судочинства та працівників правоохоронних органів; підрозділи Військової служби правопорядку у Збройних Силах України.

Форми, методи та заходи запобігання кримінальним правопорушенням, вчиненим з використанням зброї, вибухових речовин та боеприпасів є досить різноманітними. Зокрема, досить ефективними вважаються: контроль за їх обігом та дотриманням посадовими особами і громадянами правил дозвільної системи; забезпечення безпеки об'єктів можливих посягань; проведення у порядку, визначеному законодавством, оперативно-розшукових, контррозвідувальних, розвідувальних заходів з розшуку осіб, причетних до підготовки до вчинення кримінальних правопорушень з використанням зброї, вибухових речовин та боеприпасів; інформування; різноманітні виховні, соціальні та правові заходи; віктимологічне запобігання.

УДК 343.97:343.346.1

Коновалов В. В.,
*старший викладач кафедри
історії та теорії держави і права,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ УЧАСТІ СПЕЦІАЛІСТА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Охорона прав, свобод та законних інтересів у конкретному кримінальному провадженні можливі тільки за умови незалежності, неупередженості та високої фахової підготовки відповідних суб'єктів правозастосування. Вимога компетентності (фахової підготовленості) узагалі не визначається КПК, хоча, при цьому, є визнаною нормою міжнародного права. Загальна декларація прав людини 1948 р. (ст. 8) та Мі-

жнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 р. (ст. 14) закріплює право кожного на розгляд його справи компетентним судом. Таким чином, виконання завдань кримінального провадження можливе тільки за умови, що воно буде здійснюватися спеціалістами, які мають належний рівень професійної підготовки.

Розкриття й розслідування злочину неможливе без використання спеціальних наукових знань. Спеціальні знання в кримінально процесуальному значенні – це знання в науці, техніці або мистецтві, які застосовуються для отримання доказової інформації спеціально підготовленими особами й повинні інтерпретуватись як такі, що не відносяться до юридичних. Спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування й судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок (ч. 1 ст. 71 КПК). Сторони кримінального провадження можуть залучати спеціаліста під час досудового розслідування для надання консультацій та безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо) (ч. 1, 2 ст. 71 КПК). Сторони кримінального провадження мають право під час судового розгляду заявляти клопотання про залучення спеціаліста або використання його пояснень і допомоги (ч. 3 ст. 71). Тобто під залученням спеціаліста, очевидно, треба розуміти як надання консультацій і безпосередньої технічної допомоги, так і інші форми використання таких спеціальних знань, як проведення ревізій, перевірок, обстежень, досліджень, про які законодавець згадує в нормах КПК та ті, на які немає посилання в нормах, але які використовуються в практичній діяльності правоохоронних органів. Поділяючи використання знань спеціаліста в залежності від стадії кримінального провадження (досудове розслідування й судовий розгляд) законодавець визначає й форми їх використання: 1) надання консультації спеціалістом – під час досудового розслідування й судового розгляду (ч. 1 ст. 71 КПК); 2) надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складання схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо) – під час досудового розслідування при залученні спеціаліста сторонами кримінального провадження й під час судового розгляду судом (ч. 2 ст. 71 КПК); 3) використання пояснень і допомоги спеціаліста – під час судового розгляду за клопотанням сторони кримінального провадження (ч. 3 ст. 71 КПК).

У кримінальному процесі зіштовхуються полярні інтереси, різні погляди слідчого й адвоката на одні й ті ж факти, відбувається “боротьба думок”, суджень, уявлень. З прийняттям нового КПК значних

змін зазнала процедура доказування, що в умовах реалізації засад змагальності та диспозитивності набуло особливого значення. Одним з найбільш неоднозначних питань у цій сфері залишається питання збирання доказів. Сторона обвинувачення здійснює збирання доказів через проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій (ч. 2 ст. 93 КПК). Сторона захисту, потерпілий, представник юридичної особи щодо якої здійснюється провадження, здійснює збирання доказів через витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок; ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, а також через здійснення інших дій, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів (ч. 3 ст. 93 КПК). Неоднозначно тлумачиться право сторони захисту на використання спеціаліста при збиранні доказів. За КПК сторона захисту може (без дозволу й згоди на це слідчого, прокурора) отримувати консультації спеціаліста під час досудового розслідування, отримувати на цьому етапі кримінального провадження безпосередню технічну допомогу спеціаліста. За законом сторона обвинувачення й сторона захисту повинні мати рівні права в збиранні доказів, що підтверджують вину підозрюваного і що її спростовують. Тому при огляді ДТП за участю спеціалістів правоохоронних органів, зокрема, інспекторів-криміналістів національної поліції, судових експертів науково-дослідних експертно-криміналістичних центрів при Головних Управліннях Національної поліції в областях, логічно було б залучати для огляду події спеціалістів, які не мають корпоративних інтересів з правоохоронними органами, що будуть вести кримінальне провадження, аби забезпечити можливість стороні захисту (потенційному винуватцеві, підозрюваному, учасникові події) самостійно залучати для участі в огляді місця події незалежного спеціаліста. У реальному вимірі участь в огляді ДТП двох спеціалістів, від сторони обвинувачення й сторони захисту, поки важко уявити. Хоча така ситуація загалом не суперечить КПК. Закон вимагає заявляти клопотання про залучення спеціаліста або використання його пояснень тільки під час судового розгляду. На досудовому слідстві сторони кримінального провадження необмежені в праві використовувати знання та навички спеціалістів, отримувати від них допомогу. Під час проведення слідчих

дій сторона захисту залежить від позиції сторони обвинувачення (слідчого). Ініціювання стороною захисту, потерпілим, представником юридичної особи щодо якої здійснюється провадження, проведення слідчих (розшукових) дій здійснюється через подання слідчому, прокуророві відповідних клопотань. (ч. 3 ст. 93 КПК). Реалізація стороною захисту на практиці такого права є проблематичною. Як свідчить практика, у більшості такі клопотання не задовольняються, і не тому, що вони є безпідставні або невмотивовані, а тому, що проведення цих дій займатиме певний час, а слідчий або обмежений терміном розслідування справи, або проведення цих дій невігідно слідству. Про повну або часткову відмову в задоволенні клопотання сторони захисту, потерпілому у виконанні будь-яких процесуальних дій повинна виноситися вмотивована постанова, копія якої вручається особі, яка заявила клопотання, а в разі неможливості вручення з об'єктивних причин – надсилається їй (ч. 2 ст. 220 КПК). У цьому випадку ідеться про ініціювання стороною захисту проведення слідчих дій і прогнозовану поведінку слідчого. Інша справа – залучення стороною захисту спеціаліста, якому сторона довіряє й упевнена в його об'єктивності, компетентності, фаховості, що відповідає принципам міжнародного права (про які згадувалось вище) в процесі проведення слідчої дії, або іншої процесуальної дії. Процесуальних підстав для заборони такого залучення спеціаліста на етапі досудового розслідування не існує. Порядок залучення стороною захисту спеціаліста при проведенні слідчої дії КПК теж не регламентує.

У літературі з питань використання знань спеціаліста в кримінальному провадженні зазначалося, що процесуальний закон ніяк не регламентує використання консультацій чи пояснень спеціалістів. Тобто повинен слідчий, суд брати їх до уваги, чи взагалі не звертати на них увагу. Зокрема, суд під час дослідження доказів має право скористатися усними консультаціями або письмовими роз'ясненнями спеціаліста, наданими на підставі його спеціальних знань (ч. 1 ст. 360 КПК). Проте КПК не зобов'язує суд реагувати на надані спеціалістом консультації чи пояснення. Якщо непогодження з висновком експерта повинно бути вмотивованим у відповідній постанові, ухвалі, вирокі суду (ч. 10 ст. 101 КПК), то непогодження з поясненням спеціаліста не має наслідків. При такій ситуації слідчий чи суд довільно на власне бачення ставиться до спеціальних (а в переважній більшості – наукових) знань. На наш погляд, це не сприяє забезпеченню дотримання прав і законних інтересів сторони захисту в кримінальному провадженні.

Використання спеціальних знань при розкритті й розслідуванні злочинів потребує більш детальної законодавчої регламентації. Передусім потребує правових гарантій можливість використання спеціальних знань

стороною захисту на всіх стадіях кримінального провадження. По-друге, доцільними є вимоги до суду щодо обов'язкового мотивування відмови, що стосується врахування пояснень, консультацій, наданих спеціалістом, залученим стороною захисту.

УДК 343.985

Костенко К. В.,
*провідний фахівець кафедри цивільного
та кримінального права і процесу,
магістр першого року навчання,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

МОЖЛИВОСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ ТАКТИКИ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ПОТЕРПІЛОГО У ВІДПОВІДНОСТІ ДО ПОЛОЖЕНЬ ЛАНЦАРОТСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ

Традиційно допит вважається найбільш інформативною слідчою дією, яка не потребує спеціального обладнання чи вкладання коштів. Проте було б легковажним твердження, що допит не потребує досвіду, ретельної підготовки та знань основ психології. Надзвичайної актуальності набуває необхідність застосування знань з психології під час проведення допиту неповнолітнього, особливо дитини, яка є постраждалою від кримінальних правопорушень, пов'язаних із насильством чи є свідком таких діянь. Така необхідність зумовлюється рядом причин: особливостями сприйняття, пам'яті та можливості відтворення сприйнятого дитиною, а також рівнем її фізичного та психічного розвитку, розумових здібностей та мовних навичок. Крім того, необхідність отримання показань від дитини-жертви чи дитини-свідка насильницьких кримінальних правопорушень, необережне поводження з нею, неправильна постановка питань, є тим стресогенним фактором, який поглиблює та загострює психологічну травму, отриману дитиною в результаті кримінального правопорушення.

Власне одним із завдань Ланцаротської конвенції є сприяння розробки країнами-підписантами такої тактики опитування, яка б була найменш травматичною для психіки дитини. Хоча конвенція і розроблялась для запобігання сексуальній експлуатації та насильства щодо дітей, проте розроблені в ній положення щодо опитування дитини доречно поширити і на опитування неповнолітніх потерпілих і свідків від будь-якого кримінального правопорушення. Так, ст. 35 Конвенції передбачає такі правила щодо опитування дитини:

– проведення опитувань дитини без необґрунтованої затримки, відразу після повідомлення фактів компетентним органам. Така вимога

зумовлена тим, що з плином часу через захисні механізми психіки спогади про травмуючий фактор витісняються із пам'яті. Відповідно до закону про імплементацію Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Ланцаротської конвенції), підписаного Президентом України 12.03.2021 р., дане положення частково було імплементоване до КПК України, згідно якого кримінальні провадження, потерпілими в яких є неповнолітні, мають розглядатись судами невідкладно та першочергово.

– проведення опитувань дитини, якщо це необхідно, у спеціально обладнаному та прилаштованому для цих цілей приміщенні. Дана вимога пояснюється тим, що тільки тоді дитина може дати повні та достовірні показання, коли відчуває себе в безпеці. А формулою дитини в безпеці є сукупність безпечного місця та безпечного дорослого. В нашій країні ця рекомендація частково реалізується через можливість проведення допиту в Зелених кімнатах, яких на даний час в Україні нараховується 33.

– проведення опитувань дитини особою, спеціально підготовленою для цих цілей. Якісно провести допит дитини може тільки людина, яка володіє спеціальними знаннями із дитячої психології, яка може адаптувати завдання допиту до особливостей віку, розумових та психічних особливостей дитини. Наразі КПК України містить вимогу щодо здійснення досудового розслідування та судового розгляду проваджень щодо неповнолітніх спеціально уповноваженими слідчими, суддями. Проте ця вимога стосується проваджень, в яких неповнолітній сам знаходиться в конфлікті із законом. Доречно цю вимогу поширити і на здійснення проваджень, в яких дитина є постраждалою чи свідком.

– проведення всіх опитувань дитини одними й тими самими особами, якщо це можливо та де це доцільно. Ця вимога пояснюється тим, що складовою успіху допиту є впевненість дитини у тому, що вона спілкується з безпечним дорослим, якого вона вже знає, який знає особливості самої дитини. Зміна осіб, які проводять допит, може викликати занепокоєння в дитини, що значно знизить ефективність допиту.

– якомога меншої кількості опитувань і настільки, наскільки це є вкрай необхідним для цілей кримінального провадження. Оскільки дитина і так знаходиться в стресі через кримінальне правопорушення, не варто додавати їй додаткових проблем багаторазовими допитами, що негативно позначиться на її стані. Перед проведенням допиту слід ретельно підготуватись з тим, щоб по можливості з'ясувати всі обставини, що мають значення для доказування за один раз.

– можливості супроводження дитини її законним представником або, де це доцільно, дорослим, якого вона сама вибирає, якщо стосовно цієї особи не буде винесено мотивованого рішення про інше. Дане положення в повній мірі реалізоване в ч. 1 ст. 226 КПК України.

Отже, для підвищення ефективності допиту неповнолітнього потерпілого чи свідка, а також для запобігання повторної травматизації психіки дитини, слід на практиці реалізовувати принципи, передбачені Ланцаротської конвенції, особливо в частині застосування формули «дитина в безпеці = безпечне місце + безпечний дорослий». Також доречним є використання спеціальних знань професійних психологів для планування та проведення допиту, ретельне планування допиту з тим, щоб уникнути кількарізкових допитів, а також використання відеозйомки процесу допиту з тим, щоб в подальшому можна було оцінити й невербальну інформацію.

УДК 343.13

Кузьменко В. В.,
*магістр першого року навчання,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИКИ «ЗЕЛЕНА КІМНАТА» ПРИ ДОПИТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Не викликає сумнівів твердження про те, що неповнолітня особа, неважливо чи це дитина в конфлікті із законом, чи потерпілий, свідок, є більш вразливою, в порівнянні із дорослими. Така вразливість обумовлюється віковими особливостями, несформованою психікою, особливостями розумового та фізичного розвитку дитини. В такому разі, якщо неповнолітній з якихось причин був втягнений в орбіту кримінального провадження, до нього слід застосовувати процедуру, відмінну від тої, що застосовується до дорослих осіб. Власне КПК України містить Главу 38 «Кримінальне провадження щодо неповнолітніх», проте особливий порядок кримінального провадження передбачений лише щодо неповнолітнього підозрюваного/обвинуваченого. Проте в Україні непоодинокими є кримінальні правопорушення, пов'язані з насильством, що вчиняються щодо неповнолітніх. Отже, виникає необхідність подбати і про створення дружнього кримінального провадження і для неповнолітніх свідків та потерпілих.

Україна з метою виконання міжнародних зобов'язань взяла курс на забезпечення якнайкращих інтересів дитини як пріоритетної засади формування та здійснення дружнього до дитини правосуддя. Так, 18 грудня 2018 р. КМУ було прийнято розпорядження «Про схвалення Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року». Відповідно до Плану стратегії у тому числі були розроблені методичні рекомендації щодо організації роботи за методи-

кою «Зелена кімната». Слід зазначити, що на даний час ситуація з розповсюдженням «Зелених кімнат» є невтішною, всього в Україні функціонує 33 кімнати, з них лише 6 кімнат мають технічне обладнання для фіксації проведення опитувань/допитів неповнолітніх, крім того, слідчі не поспішають використовувати можливості «Зелених кімнат», адже КПК України не містить такої вказівки.

В той же час складно переоцінити переваги використання даної методики, яка дає можливість мінімізувати ризик повторної травматизації психіки дитини через непрофесійне та багатократне проведення допиту, коли нехтуються основні засади дитячої психології, а також надає змогу отримати допустимі, належні та достовірні докази із показань дитини.

В чому ж полягає методика «Зеленої кімнати»? Відповідно до неї, запорукою збереження психічного здоров'я та отримання достовірних показань від дитини є наявність трьох складових: безпечне місце + безпечний дорослий = дитина в безпеці. Тільки в тому разі, коли дитина відчуває себе в безпеці, вона може розслабитись, актуалізувати пам'ять та налаштуватись на співпрацю із особою, яка проводить опитування/допит. Для того, щоб дитина відчула себе в безпеці, має співпасти 2 складові:

1. Безпечне місце – власне саме приміщення Зеленої кімнати. Таке приміщення має відповідати вимогам безпеки, тобто унеможлилювати доступ до нього сторонніх осіб. Оформлення кімнати має враховувати дитячі потреби: дитячі меблі, іграшки, відсутність предметів, що б могли викликати в дитину тривогу чи асоціюватись із можливістю насильства. В оформленні приміщення не має бути ніяких зайвих елементів, які б могли відволікати дитину під час спілкування, воно по можливості має бути звукоізольованим з тією ж метою, крім того, під час спілкування із дитиною не має бути ніяких сторонніх осіб, які розсіюють увагу та порушують відчуття безпеки. Таке місце має бути обладнане засобами аудіо-, а краще – відеофіксації показань, а також має містити сполучене приміщення, в якому поза візуальним спостереженням дитини знаходяться законні представники, представник дитини, інші учасники кримінального провадження.

2. Безпечний дорослий. Безпечним дорослим для дитини є така особа, яка представлена дитині, завдання якої розтлумачені доступною мовою та яка не асоціюється дитиною із кривдником. Безпечний дорослий має доступно пояснити дитині, з якою метою вони зустрілись, яка процесуальна дія відбуватиметься, які права має дитина. Не менш важливим є роз'яснення дитині важливості показань, які вона може надати, а також запевнення в конфіденційності та бажанні допомогти дитині. В ідеалі таким безпечним дорослим має бути професійних психолог, який, застосовуючи свої знання, зможе адаптувати цілі опи-

тування/допиту до вікових та розумових особливостей дитини та, виступаючи посередником між слідчим/дознавачем та дитиною, отримає достовірні показання. Крім того, застосування спеціальних знань психолога значною мірою сприятиме встановленню психологічного контакту із дитиною, а, отже, і отриманню показань, інтерпретації показань та оцінці їх достовірності, а, найголовніше, захисту психіки дитини від повторної травматизації. Також застосування допомоги психолога зробить можливим зведення до мінімуму кількість допитів дитини. Адже кожен новий допит для дитини це повторне розбурхування спогадів про насильство, що неминуче призводить до стресу. Крім того, захисні механізми дитячої психіки можуть просто заблокувати небажані травмуючі спогади, що ускладнить чи унеможливить отримання показань. Використовуючи методику Зеленої кімнати, слід прагнути до одноразового проведення допиту.

Отже, використання методики «Зелена кімната» сприятиме отриманню від дитини достовірних показань та формуванню дружнього до дитини правосуддя. Особливо корисною є допомога психолога при отриманні показань від дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, адже лише розуміючи особливості вікової психології можна побудувати опитування/допит таким чином, щоб встановити психологічний контакт, отримати показання та запобігти повторній травматизації психіки дитини.

УДК 343.13

Лагода К. О.,
*канд. юрид. наук,
суддя Центрального районного суду м. Николаєва,
старший викладач кафедри цивільного
та кримінального права і процесу,*

Тунтула О. С.,
*канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри цивільного
та кримінального права і процесу,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Николаїв, Україна*

АНАЛІЗ ЗМІН ДО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ У ЗВ'ЯЗКУ З ІМПЛЕМЕНТАЦІЄЮ ЛАНЦАРОТСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ

Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуального насильства та сексуальної експлуатації була прийнята та відкрита для підпи-

сання у жовтні 2007 р. на о. Лансарот. Автори конвенції встановлюють, що країни Європи мають прийняти законодавство, спрямоване на криміналізацію діянь, що мають ознаки сексуального насильства чи експлуатації щодо дітей та вжити заходів для забезпечення якнайкращих інтересів дітей-жертв. Україна є однією з 42 країн, які підписали та ратифікували дану конвенцію.

12 березня 2021 року Президент України підписав закон про імплементацію Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротської конвенції). Відповідно до закону Кримінальний кодекс України було доповнено такими складами кримінальних правопорушень як «Домагання дитини для сексуальних цілей» (ст. 156-1), «Одержання доступу до до дитячої порнографії, її придбання, зберігання, ввезення, перевезення чи інше переміщення, виготовлення, збут і розповсюдження» (ст. 301-1), «Проведення видовищного заходу сексуального характеру за участю неповнолітньої особи» (ст. 301-2), чим в цілому були заповнені прогалини кримінально правового регулювання відповідно до положень Конвенції.

Що стосується внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України в світлі вимоги забезпечення найкращих інтересів дитини, то слід зазначити, що зміни не є достатніми для виконання поставленої мети. Відповідно до згаданого закону, до КПК України внесені такі зміни: – ст. 28 «Розумні строки» в частині невідкладності і першочерговості розгляду кримінального провадження в суді доповнено вимогою розглядати таким чином і кримінальні провадження щодо кримінального правопорушення, вчиненого щодо малолітньої чи неповнолітньої особи; – ст. 241 «Початок досудового розслідування» доповнено розширенням переліку кримінальних правопорушень, щодо яких може бути повідомлено про підозру представнику юридичної особи (ст. 151-2, 156-1, 301-1, 303 КК України); – ст. 224 «Допит» – доповнено положенням, відповідно до якого якщо на час допиту вік особи не встановлено, але є підстави вважати, що вона є малолітньою чи неповнолітньою, ця слідча дія проводиться за правилами допиту, встановленому ст. 226 КПК України.

Як бачимо, внесення змін щодо першочерговості та невідкладності судового розгляду кримінальних проваджень, в яких потерпілим є дитина, є виправданими та своєчасними – ця вимога цілком відповідає вимозі забезпечення найкращих інтересів дитини в частині доступу до правосуддя. Не викликає сумнівів положення про те, чим скоріше буде завершено кримінальне провадження і винний буде притягнутий до відповідальності, тим менше буде травмована дитяча психіка та відновлені права дитини. Тому ця новела є цілком слушною та своєчасною. Останні дві позиції щодо змін КПК України хоча і викликані вимогами Конвенції, проте суттєво не впливають на процесуальний захист прав дітей-жертв та забезпечення їх найкращих інтересів.

Для наближення вітчизняного процесуального законодавства до вимог правосуддя дружнього до дитини також було б доречним внести наступні зміни до КПК України: 1. Встановлення вимоги щодо однократності проведення процесуальних дій за участі дитини для запобігання повторної травматизації психіки неповнолітнього. 2. Встановлення вимоги обов'язкової присутності психолога під час проведення процесуальних дій за участю дитини, який виконуватиме функції спеціаліста та сприятиме адаптації завдань процесуальної дії відповідно до особливостей дитини та рівня її розвитку. 3. Введення до КПК України такого суб'єкта кримінального провадження як психолог-інтерв'юєр, за посередництвом якого має проводитись допит та інші процесуальні дії щодо дитини. 4. Проведення допитів та процесуальних дій за участю дитини в середовищі дружньому до дитини – наприклад, у приміщенні Зелених кімнат чи на базі Барнахусу. 5. Обов'язкове залучення для проведення процесуальних дій із дитиною представника, у тому числі у формі безкоштовної правової допомоги. 6. Розробка механізму проведення допиту в порядку ст. 225 КПК України таким чином, щоб показання, отримані в такий спосіб в подальшому визнавались судами допустимими доказами, що б виключало необхідність залучення дитини в судовий розгляд. 7. В разі виникнення необхідності повторної участі дитини в допиті, у тому числі в суді, здійснювати такі дії дистанційно через відеозв'язок. 8. Поширити дію принципів дружнього до дітей правосуддя не лише на неповнолітніх потерпілих, але й на дітей-свідків в провадженнях щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних із насильством.

Отже, для наближення вітчизняного процесуального законодавства до вимог забезпечення найкращих інтересів дитини та правосуддя дружнього до дитини нашої державі ще слід здійснити ряд послідовних кроків по зміні кримінального процесуального регулювання.

УДК 136.132

Лазарєва Н. М.,
*старший викладач кафедри конституційного
та адміністративного права і процесу,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

БОРОТЬБА З ЕКОНОМІЧНИМИ ЗЛОЧИНАМИ

30 жовтня 1996 року Указом Президента України «Питання державних податкових адміністрацій» в системі податкових органів було створено спеціалізовані структурні підрозділи – податкову поліцію.

До завдань зазначеного підрозділу входило:

- запобігання кримінальним та адміністративним правопорушенням у сфері оподаткування;
- розшук платників податків, які ухиляються від обов'язку по сплаті податків та зборів;
- боротьба з корупційними проявами в органах державної податкової служби.

Перебування у складі державного органу, на який покладено повноваження здійснення контролю за своєчасністю, повнотою сплати податків та зборів, правоохоронного органу постійно піддавалось критиці. Підставою для критики зазначалось можливість впливу правоохоронного органу на платників податків з використанням кримінального законодавства.

Статтею 11-1 Закону України «Про державну податкову службу в Україні» працівникам податкової міліції було заборонено брати участь у проведенні виїзних перевірок (планових та позапланових) платників податків, що здійснюються органами державної податкової служби. Виключенням було тільки випадки коли такі перевірки здійснювались в межах оперативно-розшукових справ або розслідуванням кримінальних проваджень по відношенню до платників податків.

Але зазначене положення не припинило критику з боку європейських експертів.

Наступним кроком з боку України було прийняття 21 грудня 2016 року Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні» яким передбачалось проведення ліквідації податкової міліції після прийняття Закону про створення Бюро економічної безпеки України.

28 січня 2021 року Верховна Рада ухвалила зазначений закон.

В законі визначено правовий статус Бюро економічної безпеки. Після його створення це буде єдиний орган державної влади, який буде відповідати за боротьбу з економічними злочинами. До Бюро перейдуть відповідні повноваження Служби безпеки України, Національної поліції та податкової міліції щодо запобігання, боротьби, припиненню економічних злочинів. Крім функцій суто правоохоронного змісту у Бюро з'являться функції аналітичного спрямування: виявлення зон ризиків у сфері економіки шляхом аналізу різноманітних даних; оцінювання ризиків і загроз економічній безпеці держави, розробка механізмів їхньої мінімізації та припинення; отримання та аналіз інформаційних даних про правопорушення, що можуть вплинути на економічну безпеку держави, та визначення способів запобігання їхньому виникненню в подальшому; складання аналітичних висновків та пропозицій для державних органів спрямованих на підвищення ефективності їх рішень, які стосуються економічних відносин.

Наразі на сьогоднішній день головною та актуальною задачею стоїть безпосереднє формування Бюро економічної безпеки України. До його складу повинні увійти висококваліфіковані фахівці з бездоганною професійною репутацією. На вирішення цієї задачі законодавець відвів півроку. Паралельно з вирішенням кадрових та організаційних проблем необхідно також якісно підійти до внесення змін до діючого законодавства з метою запобігання суперечностей, конфліктів норм тощо. Так, наприклад, сучасне кримінальне законодавство не знає терміну «економічні злочини».

УДК 347.44(477):341.645ССJ(043.2)

Панченко С. С.,

*канд. юрид. наук, доцент кафедри історії
і теорії держави і права,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ДЖЕРЕЛО ЦИВІЛЬНОГО ДОГОВІРНОГО ПРАВА

У контексті європейських інтеграційних процесів, що відбуваються в Україні, питання застосування практики ЄСПЛ як джерела цивільного договірної права набувають важливого значення. На думку С. В. Шевчука, загальнообов'язковий характер європейської судової практики з прав людини для України впливає з принципу судової ієрархії – ЄСПЛ має найвищу юрисдикцію в галузі судового захисту прав і свобод людини, що безпосередньо підпадає під ст. 55 Конституції України.

Відповідно до ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», в Україні суди застосовують Європейську конвенцію та практику ЄСПЛ як джерело права під час розгляду справ. У ст. 10 ЦПК України встановлено, що «суд вирішує справи відповідно до Конституції України, законів України та міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надала Верховна Рада України». У разі невідповідності закону України міжнародному договору суд застосовує міжнародний договір (п. 8 ст. 10 ЦПК України). Аналогічне правило закріплено у ст. 3 Закону України «Про міжнародне приватне право».

Отже, практика ЄСПЛ є джерелом права, тому суди обов'язково повинні її застосовувати.

У юридичній літературі звертають увагу на подвійне значення рішення ЄСПЛ: 1) вони тлумачать Європейську конвенцію; 2) є судовим прецедентом.

Слід зазначити, що поняття «судовий прецедент» у розумінні англосаксонського права не можна застосовувати для позначення практики ЄСПЛ. Основна відмінність між континентальним та англосаксонським прецедентами полягає у тому, що останній може сформулювати одне судове рішення, тоді як континентальний його аналог може сформувати низка судових рішень. Прецедент виникає якщо не внаслідок консенсусу, то, принаймні, внаслідок схвалення правової позиції переважною більшістю.

За своїм змістом практика ЄСПЛ є джерелом тлумачення Європейської конвенції. У § 36 справи «S.W. проти Сполученого Королівства» ЄСПЛ встановив: «Наскільки чітко не була б сформульована норма у будь-якій системі права... неминучий елемент судового тлумачення. Завжди буде необхідність у роз'ясненні незрозумілих моментів і в адаптації до обставин, що змінюються».

На думку О. О. Сидоренка, рішення ЄСПЛ можна розглядати як офіційну форму роз'яснення невід'ємних прав людини, що є частиною національного законодавства та гарантується Конвенцією, яка є джерелом законодавства та правозастосування в Україні.

Отже, якщо розглядаються деякі спірні питання щодо застосування правових позицій ЄСПЛ, то можна стверджувати, що, хоча ЄСПЛ не вводить нових положень Конвенції, однак у процесі її тлумачення часто створює нові правила поведінки для держав-учасників. В Україні рішення ЄСПЛ мають пріоритет над нормами національного права.

Слід зазначити, що юристи порушують питання про те, які рішення ЄСПЛ мають значення прецеденту як джерела права: у справах проти своєї держави чи всі рішення ЄСПЛ. Правильним є висновок О. Буткевич, що, «визнаючи обов'язковим рішення ЄСПЛ проти себе, держава змушена сприймати і застосовувати правові стандарти і принципи, на які посилається Суд у цій справі, навіть якщо їх було винесено у попередніх його рішеннях стосовно інших держав». Подібні міркування висловлює й Н. Є. Блажівська, на думку якої, «рішення ЄСПЛ, зокрема й ті, які винесено проти інших держав – учасниць ЄКПЛ, мають в Україні обов'язкову юридичну силу та є джерелами права, тому їх мають враховувати законодавець і правозастосовні органи.

Що стосується визнання судової практики ЄСПЛ джерелом цивільного договірної права, слід зробити висновок, що вона є вторинним джерелом. Це пояснюється також тим, що відповідно до п. 2 ч. 3 ст. 423 ЦПК України однією з підстав для перегляду судових рішень у зв'язку з виключними обставинами є встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення

Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні даної справи судом». З моменту ратифікації Європейської конвенції Законом України № 475/97-ВР від 17.07.97 р. рішення ЄСПЛ стали для України обов'язковими. Саме тому немає сумнівів, що практика ЄСПЛ як особливий вид судового прецеденту є джерелом цивільного договірної права України.

Крім того рішення ЄСПЛ є остаточним у справах проти України, яким визнано: 1) порушення Конвенції; 2) щодо справедливої сатисфакції (ч. 1 ст. 1 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»). Це означає, що прийняті рішення ЄСПЛ не можуть бути у подальшому оскаржені. Вони підлягають своєчасному та належному виконанню (ст. 46 Європейської конвенції). Специфіка цих рішень також полягає у тому, що обов'язок держави щодо їх виконання не залежить від волі особи, на користь якої ЄСПЛ виніс рішення. Це зумовлено тим, що «державна повинна сама виконати рішення Суду на користь особи, а звільнити її від такого обов'язку може лише письмова відмова особи отримати присуджену за рішенням суму».

Слід зазначити, що ЄСПЛ має право не лише тлумачити Європейську конвенцію, а також дозволяє собі приймати нові норми права на підставі яких держави-учасники зобов'язані вносити зміни чи доповнення до національного законодавства.

Рішення ЄСПЛ містять вимоги про розроблення нових положень імплементуючого законодавства, а також вимагають зміни адміністративної та судової практики. У такому випадку, як зазначає Н. С. Блажівська, «ЄСПЛ залишає за національною владою певну автономію у сфері оцінки, однак межі оцінки встановлює саме ЄСПЛ, а не національні органи державної влади». Саме тому, на думку Н. С. Блажівської, «прецедентний характер рішень ЄСПЛ дав змогу зробити висновок, що правові позиції прецедентів ЄСПЛ встановлюють єдині стандарти правопорядку для держав – учасниць ЄСПЛ, що виходить за межі тлумачення та конкретизації права, створює прецеденти як повноцінних джерел права».

Отже, рішення ЄСПЛ мають загальні та спеціальні ознаки джерела права. Зокрема вони володіють юридичною силою та мають обов'язковий характер для застосування (загальні ознаки). До спеціальних ознак як джерела цивільного договірної права слід віднести такі: 1) вторинне джерело права; 2) здійснюють тлумачення Європейської конвенції; 3) можуть встановлювати нову норму права, якщо зобов'язують вносити зміни до національного законодавства держав-учасників цієї Конвенції; 4) рішення є остаточним; 5) судовий прецедент.

У такому випадку прецедентний характер рішень ЄСПЛ відрізняється від класичних судових прецедентів. Як правильно зазначає

Н. С. Блажівська, відмінність між ними полягає у такому: 1) ЄСПЛ не зв'язаний доктриною прецеденту, тобто не зобов'язаний слідувати своїм же рішенням; 2) ЄСПЛ не пов'язаний із суб'єктивним складом або фактичними обставинами під час застосування прецеденту; 3) ЄСПЛ не потребує обґрунтування застосування прецеденту, оскільки застосовує не норму права, а правовий стандарт, який відмежований від конкретних життєвих ситуацій і формується не з урахуванням обставин події, хоча й бере до уваги ЄСПЛ, а з урахуванням «духу» ЄСПЛ.

Отже, рішення ЄСПЛ у тлумаченні норм Європейської конвенції встановлюють нові правила поведінки держав-учасників, тому вони є особливим різновидом судового прецеденту – правотлумачним прецедентом, обов'язковим для застосування як на території держави-сторони, а й на всій території, на яку поширюється юрисдикція ЄСПЛ.

УДК 343.3/7

Семенчук К. О.,
магістр 1 року навчання,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

НОВЕЛИ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ У ЗВ'ЯЗКУ З ІМПЛЕМЕНТАЦІЄЮ ЛАНЦАРОТСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ

Відповідно до дослідження, проведеного Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ), Україна увійшла в п'ятірку країн-виробників дитячої порнографії та десятку лідерів з її поширення. Так, відповідно опитування неповнолітніх віком 14–18 років, 11 % показували своє оголене тіло; 7,8 % – займалися сексом за певну плату; 3,2 % – погоджувалися сфотографуватися або знятися у фільмі в оголеному вигляді. Тому у звіті Ланцаротського комітету від 4 грудня 2015 року було відзначено недосконалість нормативно-правової бази України у сфері захисту дітей від сексуальної експлуатації. За результатами дослідження, проведеного у 2019 році в рамках проекту «Покладемо край онлайнній сексуальній експлуатації та насильству стосовно дітей в Європі» (StopOCSEA@Europe) під егідою Департаменту захисту прав дитини Директорату протидії дискримінації Ради Європи, напрацьовані зміни до законів України. Зрештою 12 березня 2021 року Президент України підписав закон про імплементацію Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Ланцаротської конвенції).

Відповідно до згаданого закону було внесено ряд змін до Загальної частини Кримінального кодексу України – в частині обчислення стро-

ків давності притягнення до кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення, пов'язані із сексуальним насильством чи експлуатації неповнолітньої особи, а також підстав застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб. Проте більш цікавими виявились зміни до Особливої частини КК України.

Зокрема змінено зміст ст. 155 – вона перейменована «Вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла 16-рячного віку», також законодавець відійшов від застарілого формулювання «природні або неприродні статеві відносини», замінивши його на «вчинення повнолітньою особою дій сексуального характеру, пов'язаних із вагінальним, анальним або оральним проникненням в тіло особи, яка не досягла шістнадцятирічного віку, з використанням геніталій, іншого органу чи частини тіла або будь-якого предмета», що більш відповідає сучасному підходу до визначення стевих кримінальних правопорушень. Частина 2 ст. 155 також доповнена таким проявом об'єктивної сторони як «надання грошової чи іншої допомоги потерпілій чи іншій особі, а також обіцянка такої допомоги».

Також КК України доповнено такими статтями як «Домагання дитини для сексуальних цілей» (ст. 156-1), «Одержання доступу до дитячої порнографії, її придбання, зберігання, ввезення, перевезення чи інше переміщення, виготовлення, збут і розповсюдження» (ст. 301-1), «Проведення видовищного заходу сексуального характеру за участю неповнолітньої особи» (ст. 301-2).

Так, під домаганням (ст. 156-1) слід розуміти пропозицію зустрічі, зроблену повнолітньою особою, у тому числі з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем або технологій, особі, яка не досягла шістнадцятирічного віку, з метою вчинення стосовно неї будь-яких дій сексуального характеру або розпусних дій. Щодо розпутних дій, то під ними слід розуміти спонукання дитини до спостереження за сексуальним насильством або діяльністю сексуального характеру, навіть якщо дитина не бере в них участь. Дані зміни КК України є прямою імплементацією ст. 22 та 23 Конвенції.

Щодо криміналізації діяння, передбаченого ст. 301-1 КК України, то спочатку слід з'ясувати, який зміст законодавець вкладає в поняття дитячої порнографії. Так, відповідно до прим. 2 до ст. 156-1 КК України, під дитячою порнографією слід розуміти зображення у будь-який спосіб дитини чи особи, яка виглядає як дитина, у реальному чи змодельованому відверто сексуальному образі або задіяної у реальній чи змодельованій відверто сексуальній поведінці, або будь-яке зображення стевих органів дитини в сексуальних цілях. Також важливим моментом для кваліфікації діяння за цією статтею важливим є розуміння того, що під умисним одержанням доступу до дитячої порнографії з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем або техноло-

гій є діяння, щодо якого доведено, що особа усвідомлювала, що у такий спосіб вона отримає доступ до дитячої порнографії (наприклад, доведено, що особа отримала такий доступ повторно або шляхом внесення плати тощо).

Новим для вітчизняного кримінально правового регулювання є криміналізація проведення видовищного заходу сексуального характеру за участю неповнолітньої особи (ст. 301-2). Для з'ясування змісту цього діяння слід знати, що під видовищним заходом сексуального характеру слід розуміти публічний показ у будь-якій формі продукції сексуального характеру або сценічні дії, метою яких є втілення сексуальних дій. Дана норма є імплементацією положення ст. 21 Конвенції, хоча і є більш категоричною – в Конвенції йдеться про порнографічні вистави, а наш законодавець дещо поширив зміст такого заходу, адже під видовищним заходом сексуального характеру можна розуміти еротичні вистави.

Отже, дослідивши зміни до КК України, викликані імплементацією Ланцаротської конвенції, слід зазначити, що Україна виконала зобов'язання щодо криміналізації діянь, спрямованих на сексуальне насильство чи експлуатацію неповнолітніх. Тепер справа за правоохоронними та судовими органами – притягати до кримінальної відповідальності за ці кримінальні правопорушення.

УДК 347.7

Січко Д. С.,

*канд. юрид. наук, доцент,
декан юридичного факультету,*

Юркова Г. В.,

*канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри цивільного та
кримінального права і процесу,*

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВІРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСББ

У ст.1 Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» закріплено, що ОСББ є юридичною особою, що створена власниками квартир та/або нежитлових приміщень багатоквартирного будинку для сприяння використанню їхнього власного майна та управління, утримання і використання спільного майна. Отже, основною діяльністю ОСББ як суб'єкта господарювання, є здійс-

нення функцій, що забезпечують реалізацію прав власників приміщень на володіння та користування спільним майном членів об'єднання.

З аналізу норм зазначеного Закону можна дійти висновку, що дієздатність об'єднання співвласників багатоквартирного будинку не обмежується виключно житловими правовідносинами, а має притаманну йому специфіку і є універсальною, що безумно впливає на різноманітний обсяг відносин за участю такого об'єднання. Враховуючи зазначене, ОСББ може укладати договори для забезпечення потреб мешканців багатоповерхового будинку від власного імені, а відтак має забезпечити належне виконання таких договорів, а в разі неналежного виконання обов'язків нести відповідальність.

В цьому випадку постає логічне питання: яким чином ОСББ має відповідати по зобов'язанням, якщо йому як юридичній особі не належить майно, також не зрозумілим є те, за чий рахунок воно має сплачувати штрафи.

Аналізуючи законодавство України, яке регулює діяльність ОСББ, а саме Закон України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» та Закон України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку», бачимо, що чина нормативна база не визначає підстави виникнення, особливості та види відповідальності об'єднання співвласників багатоквартирного будинку.

А враховуючи те, що квартири у багатоповерховому будинку є власністю інших фізичних та юридичних осіб, а не ОСББ, можна зробити висновок, що відповідальність ОСББ є певним чином декларованою, про що свідчить положення ст. 4 Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку», згідно якої відповідає об'єднання відповідає за своїми зобов'язаннями коштами і майном об'єднання, від свого імені набуває майнові і немайнові права та обов'язки, виступає позивачем та відповідачем у суді.

Фактично відповідальність ОСББ обмежується коштами на рахунок самого ОСББ та рухомим і нерухомим майно, яке стало власність об'єднання від час його існування. Враховуючи зазначене, на практиці керівництво ОСББ самостійно укладає договори від власного імені як самостійної юридичної особи з житлово-комунальними та іншими підприємствами, а потім в разі порушення умов договору при нарахуванні пені та неустойки, ці штрафи розподіляє між членами ОСББ при сплаті ними квартплати та утримання будинку як цілісного майнового комплексу.

Розглядаючи ОСББ як суб'єкта відповідальності, постає важливе питання визначення останнього стороною судового провадження. Зокрема, така проблема виникає у власника квартири – учасника ОСББ у разі неналежного забезпечення газо-, водо- та теплопостачальними

послугами. При поданні заяви до суду власник квартири не може скористатися захистом своїх прав, оскільки в цьому випадку ОСББ виступає як посередник житлово-комунальних послуг, а не як надавач послуг. Тобто при виявленні неякісної житлово-комунальної продукції власнику квартири, який подає скаргу на ОСББ, буде відмовлено, оскільки якість продукції ОСББ не забезпечує. Відповідно до цього власник квартири має пред'явити вимоги до надавача житлово-комунальних послуг, але в цьому разі суд знову відмовляє власнику квартири, оскільки цей власник укладав договір про надання житлово-комунальних послуг безпосередньо з ОСББ, тому має вимагати якість продукції саме від нього.

Таким чином, на підставі зазначеного є вважливим внесення змін та доповнень до нормативного регулювання ОСББ положень які би 1. конкретизували підстави та види відповідальності ОСББ; 2. визначали форми відповідальності учасників ОСББ за зобов'язаннями самого ОСББ; 3. визначити відповідальність ОСББ за незаконне нарахування коштів співвласникам багатоквартирного будинку; 4. конкретизувати статус ОСББ при вирішенні спорів у випадку зобов'язань з водо-, газо- та тепlopостачання.

УДК 347.4

Шаповалова О. І.,
*канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри цивільного та кримінального права і процесу,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ОРГАНІЗАЦІЯ БЕЗ СТАТУСУ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

У цивільному законодавстві України відсутнє визначення такої категорії як організація, хоча поняття юридичної особи надається через цю категорію (ст. 80 Цивільного кодексу України – далі ЦК). При цьому об'єднання суб'єктів цивільного права для спільної діяльності або не визначаються як організація, або визначаються як організація без статусу юридичної особи. Науковці надавали достатньо велику кількість визначень юридичної особи, але визначенню організації, яка не має прав юридичної особи, не приділено достатньої уваги, хоч таких організацій набагато більше, ніж юридичних осіб та щодо них виникає багато проблем у судовій практиці. Створюються такі організації як в розпорядчому порядку (цех на заводі, група в університеті), так і за взаємною згодою (бригада підприємців, об'єднання батьків для благо-

устрою дитячого майданчику). Їх головною ознакою є мета об'єднання – діяти як організація, нібито одна особа. Відносини між членами цієї організації не мають майнового характеру, між ними може не бути майнового обміну, відчуження майна, грошових відносин, виконання один одному робіт або надання один одному послуг. Ці відносини мають організаційний зміст. Учасники цієї організації можуть об'єднуватися заради спільних інтересів, однак для того, щоб ці відносини були визнані цивільно-правовими, треба щоб ці інтереси мали майновий характер. Якщо група людей, наприклад студентська група, об'єдналася для спільних пішихідних походів, то така організація не буде мати цивільного характеру. Але якщо ці учасники спільно замовляють транспорт, харчування, проживання в готелі, то з точки зору цивільного права така організація не буде вважатися студентською групою, а буде вважатися організацією, яка ґрунтується на договорі про спільну діяльність. Такі організації треба відмежовувати від організацій зі статусом юридичної особи та їх структурних підрозділів. При цьому треба визначити, що договір про спільну діяльність може містити елементи різних договорів майнового характеру, тобто бути змішаним договором (ст. 628 ЦК).

Юридичною особою є не будь-яка організація, а тільки організація, створена та зареєстрована у встановленому законом порядку, наділена цивільною правоздатністю і дієздатністю. Це означає, що не вважається юридичною особою організація, якщо вона не створена та не зареєстрована у встановленому законом порядку та така організація не має цивільну правоздатність і дієздатність.

Якщо тлумачити ст. 2 ЦК, то учасниками цивільних відносин є суб'єкти публічного права та суб'єкти приватного права. Залишаємо поза увагою нашого дослідження суб'єктів публічного права як учасників цивільних відносин, вони як організації потребують як окремого так і комплексного дослідження. Предметом нашого дослідження оберемо організацію, яка не є юридичною особою, тобто не відповідає вимогам ст. 80 ЦК.

В словниках ми не знайшли такого етимологічного визначення терміну «організація», щоб нас задовольняло. Найбільш наближено до нашого дослідження надається економічне визначення організації як об'єднання людей, які спільно реалізують мету або програму на підставі певних правил, процедур, ритуалів. Синонімами до слова «організація» є спільна діяльність, дисциплінованість, координація, впорядкування, злагодженість дій. Організація об'єднує людей, які спільними діями досягають спільної мети. Саме тому однією із істотних ознак юридичної особи науковці-цивілісти визначають організаційну

єдність, тобто це така система внутрішніх зв'язків, завдяки якій юридична особа стає єдиним цілим; єдність і цілісність конструкції юридичної особи відображається в її установчих документах.

Організаційна єдність – це ознака, яка поєднує юридичну особу та організацію, яка не має такого статусу. Відмінність цих двох організацій в тому, що організація без статусу юридичної особи не підлягає реєстрації у встановленому законом порядку. Єдність і цілісність конструкції організації без статусу юридичної особи відображається, закріплюється в договорі про спільну діяльність. Шляхом досягнення консенсусу декілька осіб цивільного права об'єднують свої інтереси в одне організаційне утворення, яке дозволяє цим суб'єктам діяти у спільних інтересах як єдине ціле.

Як зазначає ст. 1130 ЦК, учасники договору про спільну діяльність об'єднуються для досягнення спільної мети, що не суперечить закону. Але такі відносини підпадають під режим цивільного права, якщо відповідають вимогам ст. 1 ЦК, тобто ця спільна мета повинна мати майновий характер, а відносини учасників договору про спільну діяльність мають бути засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленню та майновій самостійності їх учасників. Одночасно ні глава 77 «Спільна діяльність» ЦК, ні ст. 2 ЦК не визнають організацію, що діє на підставі зазначеної глави, учасником цивільних відносин. Також ст. 5 Закону «Про громадські об'єднання» зазначає, що громадське об'єднання може здійснювати діяльність зі статусом юридичної особи або без такого статусу. Відповідно до п.1 ч.2 ст. 21 цього Закону тільки громадське об'єднання зі статусом юридичної особи має право бути учасником цивільно-правових відносин, набувати майнові і немайнові права відповідно до законодавства. Саме тому законодавець бачить організацію без статусу юридичної особи як об'єднання суб'єктів цивільного права на підставі договору про спільну діяльність.

Висновки. Цивільно-правовою організацією без статусу юридичної особи є певний колектив (два та більше) фізичних та/або юридичних осіб, які досягли консенсусу щодо організації та координації спільної діяльності шляхом поєднання трудових та/або підприємницьких зусиль, майнових внесків (речей, грошових коштів, результатів інтелектуальної діяльності тощо) з суспільно-корисною та/або підприємницькою метою або з метою вступу у майнові відносини з третіми особами нібито одна особа на засадах юридичної рівності, вільного волевиявлення та майнової самостійності їх учасників; при цьому така організація не стає суб'єктом цивільного права, а суб'єктами права залишаються кожний учасник спільної діяльності. Наслідком діяльності цієї організації може бути суспільно-корисний результат (наприклад, бла-

гоустрій парку), виникнення об'єкту спільної власності для спільного користування (наприклад, дорога), або ця спільна власність наприкінці може бути поділена між учасниками цієї організації відповідно договору про спільну діяльність (наприклад, врожай).

УДК 347.777

Мамчур Л. В.,
канд. юрид. наук, доцент,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна,
Ситцовой В. В.,
представник у справах інтелектуальної власності
(патентний повірений),
Київський інститут інтелектуальної власності
ОНЮА, м. Київ, Україна

ПРИВЛАСНЕННЯ АВТОРСТВА НА ТВІР ЯК АДМІНІСТРАТИВНО КАРАНЕ ДІЯННЯ

Конституція України у ст.41 гарантує кожному право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності, а далі декларує, що: «ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним»; а отже, держава повинна створити належні умови, щоб у разі порушення відповідного права уповноважена особа могла би його поновити.

Закон України «Про авторське право і суміжні права» (далі- Закон «Про АП і СП») визначає, що автором є фізична особа, яка своєю творчою працею створила твір (ст. 1), і на цій підставі у неї вперше виникає авторське право (ст. 11).

Закон не надає визначення *авторства*, проте активно використовує цей термін. Зокрема, ст. 11 Закону «Про АП і СП» встановлює *презумпцію авторства*, а саме: за відсутності доказів іншого автором твору вважається особа, зазначена як автор на оригіналі або примірнику твору; *авторство* також може позначатися за допомогою вибраного автором псевдоніма (що впливає із визначення «псевдонім» у ст. 1) і у такому випадку автор зберігає юридичну можливість розкрити своє ім'я і заявити про своє авторство, з відповідними наслідками (ст. 11 п. 4 Закону). *Авторство* може бути посвідчене автором за допомогою реєстрації у будь-який час протягом строку охорони авторського права у відповідних державних реєстрах (ст. 11 п. 5 Закону).

Серед особистих немайнових прав, що виникають у зв'язку зі створенням твору, автор набуває право (п. 1 ст. 14) «вимагати визнання свого *авторства* шляхом зазначення належним чином імені автора на творі і його примірниках і за будь-якого публічного використання твору, якщо це практично можливо»; також зазначати замість власного імені псевдонім. Оскільки особисті немайнові права не обмежені строком дії (п. 10 ст. 28 Закону «Про АП і СП»), то після смерті автора його спадкоємці мають право захищати *авторство* на твір, щоб не допустити імовірної шкоди для честі та репутації автора (ст. 29).

Закон «Про АП і СП» також використовує похідний термін «спів-авторство»: у ст. 13 зазначено: «Співавторами є особи, спільною творчою працею яких створено твір»... та встановлюється окремий режим використання твору, створеного у співавторстві.

Бачимо, що у нормах Закону авторство щоразу ув'язане із повідомленням справжнього або обраного автором вигаданого (псевдонім) імені широкій публіці (в тому числі і державним органам) при представленні їй твору. Очевидно, що можливість такого повідомлення для автора, з точки зору Закону, має особливу вагу.

Серед порушень авторського права і суміжних прав Закон «Про АП і СП» виокремлює плагіат – оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору (підпункт в) ст. 50); в такому разі автор отримує підстави для захисту порушених прав у суді, у тому числі у порядку адміністративного судочинства.

Таким чином, зазначення особи як автора на примірнику твору хоч і породжує презумпцію авторства, але остаточно ще не означає, що саме ця особа є автором саме цього твору: зазначена особа може виявитися плагіатором. З іншого боку, Закон не визначає поняття «плагіат» через опосередковане використання терміну «авторство», і тим самим чітко демонструє, яка прірва пролягає між авторством і плагіатом.

Адміністративний порядок захисту авторських прав встановлено статтею 51-2 Кодексу України про адміністративні порушення (КУпАП), яка передбачає відповідальність за порушення прав на всі об'єкти права інтелектуальної власності. Законодавець конкретизує **незаконне привласнення авторства** на літературні, художні твори та їх виконання, комп'ютерну програму, бази даних **як самостійний вид порушення особистого немайнового права автора**. Тим часом, поняття самого авторства і чітке обґрунтування, у чому ж полягає привласнення авторства як адміністративний проступок, у нормах КУпАП не наведене, тому виникає потреба у з'ясуванні семантики цих

термінів за допомогою енциклопедично-довідкової літератури та положень правової доктрини.

Зокрема, у Термінологічному словникові ВОІВ з авторського права і суміжних прав *авторство* тлумачиться як причетність особи до створення твору [WIPO Glossary of terms of the law of copyright and neighbouring rights. Geneva, 1981, с. 21]. Автори словника-довідника «Інтелектуальна власність» мають аналогічну точку зору, уточнюючи, що ця причетність означає непорушний зв'язок між творцем твору і його творінням [Інтелектуальна власність: Словник-довідник / За заг. редакцію О. Д. Святоцького. У 2-х т. Т.1: Авторське право і суміжні права. К.: Вид. Дім «Ін Юре», 2000. 356 с. С. 12]. У «Словнику видавничих термінів» *авторством* є факт створення твору в області науки, літератури чи мистецтва особою, яка визнається його автором [Словарь издательских терминов / под ред. А. Э. Мильчина. М.: Книга, 1983. 152 с. С. 19]. У Великому тлумачному словнику *авторство* означає належність твору певному автору [Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.: іл. С. 19]. Таким чином, фахівці однакостайні: **за авторства особа має бути причетною до створення твору, між нею і твором має бути непорушний зв'язок, що виник за фактом створення твору.**

Тоді виглядає дещо недоречним використання термінологічної категорії «*авторство*» у словосполученні **незаконне привласнення авторства** для цілей статті 51-2 КУпАП; адже привласнити причетність до створення твору та непорушний зв'язок з ним неможливо, та і ст. 11 Закону України «Про АП і СП» констатує, що авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення первинним суб'єктом – автором. Як би плагіатор не бажав цього, об'єктивно він не може при своїти факт створення твору й, відповідно, авторство на чужий твір.

У радянській науковій літературі правова природа *авторства* визначалася через категорію юридичного факту. Так, В. І. Серебровський вважав, що авторство є об'єктивним фактом [Серебровский В. И. Вопросы советского авторского права. М.: Изд-во Акад. наук СССР, 1956. 283 с. С. 98]. У свою чергу Б. С. Антимонов та Е. А. Флейшиц уточнили, що авторство – це юридичний факт [Антимонов Б. С., Флейшиц Е. А. Авторское право. М.: Госюриздат, 1957. 279 с. С.141].

Сучасні дослідники актуалізують класичне розуміння; так, А. П. Сергеев вважає, що *авторство* охороняється як суспільний інтерес [Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности в РФ: Учебник. 2-е изд., перераб. и доп. М.: ТК Велби, 2004. 752 с. С. 201]. Р. А. Мерзлікіна пішла ще далі і зазначає, що *авторство* – це охоронюване законом особисте

немайнове благо людини, яке індивідуалізує її творчі здібності та проявляється при створенні результату інтелектуальної діяльності [Мерзликина Р.А. Проблемы гражданско-правового регулирования отношений в сфере интеллектуальной собственности в Российской Федерации: автореф. дис. ... докт. юрид. наук. М., 2009. 60 с. С. 19–20]. Знаний фахівець ВОІВ Д. Ліпчик вважає, що право авторства охороняє глибинний зв'язок, який існує між автором та плодом його духовної діяльності і втілений у лексемі «*авторство*» [Липчик Д. Авторское право и смежные права / пер. с фр.; предисловие М. Федотова. – М.: Ладомир; Изд-во ЮНЕСКО, 2002. – 788 с. С. 144].

Тому, на нашу думку, притягнути до адміністративної відповідальності особу за **незаконне привласнення авторства** неможливо, оскільки авторство на твір виникає в силу факту створення цього твору, є довічним і невіддільним від особи – автора твору немайновим благом, та яке в силу положень статей 201, 269 та 423 ЦК України і ч. 2 ст. 14 Закону України «Про АП і СП» не може бути відчуженим або переданим іншій особі ні добровільно, ні тим паче поза волею автора. З огляду на недосконалість понятійного апарату норм Кодексу України про адміністративні правопорушення, покарання за привласнення авторства існує лише на папері, на практиці ж ця стаття вже давно «мертва».

**Підсекція. ТЕОРІЯ, ІСТОРІЯ, ФІЛОСОФІЯ,
СОЦІОЛОГІЯ ПРАВА: ПОРІВНЯЛЬНЕ
ПРАВознавство**

УДК 342

Дмитрук І. М.,
*канд. юрид. наук, доцент,
НУК ім. адмірала Макарова, м. Миколаїв, Україна*

**БАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ» В ІСТОРИЧНОМУ
ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ**

Складна, неоднозначна, цікава та динамічна історія держави і права України змушує громадян та небайдужих до долі країни осіб схилитися до висновків, які в подальшому, хочеться вірити, впливатимуть на її перспективний вектор розвитку.

Процес формування державності, безперечно, не можна здійснювати за універсальною формулою. Не існує ідеальних механізмів, які б за декілька десятків років дали змогу вибудувати правову державу з громадянським суспільством. У кожному конкретному випадку проглядається свій шлях. Звертаючи увагу на розвиток України, як самостійної та незалежної держави, варто зазначити, що вона проходить нелегкі етапи становлення в притаманній лише їй манері.

Вплив глобалізаційних процесів на державу, що слугує містком між Європою та Азією і зайняла своє важливе місце в геополітичному просторі, є значним та, одночасно, підступним.

Сучасному етапові розбудови України на її теренах і в правовому просторі характерний потужний розвиток децентралізації. Звичайно, цей процес уже встиг визначити як прихильників, так і противників. Проте, утверджується незаперечний факт, що Україна зробила великі кроки в цьому напрямку.

Не так давно, 1 квітня 2014 року формально стартувала реформа децентралізації. Цей час характеризувався нелегкими викликами перед державою. На жаль, Україна пройшла їх з певними негативними наслідками. Найбільш болючими з них у цьому періоді стали: втрата державного контролю над Кримом та частиною Донбасу, слабкість державних інституцій для проведення реформи, тиск на Україну з метою її федералізації, відсутність єдності щодо підтримки реформ у Верховній Раді України, розкол політичних сил з приводу змісту і темпів, низька обізнаність населення щодо основної мети реформи.

У період стагнації для місцевого самоврядування, реформа децентралізації все ж таки стартувала і дала свої результати.

Якщо розглядати цей процес ширше і в контексті історично-правового аспекту, то можна припустити, що зачатками децентралізації на споконвічних українських землях, стали міста-держави Північного Причорномор'я.

Колонізація Північного Причорномор'я була частиною так званої Великої грецької колонізації VIII-VI ст. до н. е. Вона носила, здебільшого, аграрний характер. Керівники обиралися у метрополії. Новозасновані колонії формувалися рабовласницькими полісами, що є характерним для даного періоду. Але, одночасно, проглядається спільність з нинішнім процесом децентралізації, що виражається в політичній незалежності та самостійності розвивати власну економіку міста. Такі міста підтримували зв'язки з метрополією на договірних началах, укладаючи угоди про взаємне сприяння торгівлі, надання громадянам рівних прав. На підтвердження їх самостійності існує доказаний історичний факт про карбування власної монети в цих містах.

Тут активно розвивалися прототипи місцевого самоврядування. За формою правління подібні міста належали до демократичних чи аристократичних республік. Це сприяло у розвитку колективного органу, народних зборів – міської общини за участю лише повноправних громадян міста. Саме такі збори вирішували найважливіші питання внутрішньої та зовнішньої політики міста-держави.

Поняття «децентралізації» є не новим для історичного розвитку суспільства. Тому вбачається важливим враховувати історичний аспект дослідження для подальшого виявлення проблем та можливих викривлень при визначенні вектору сучасних децентралізаційних процесів.

УДК 340.154 «17»

Ковальова С. Г.,
*канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри історії та теорії держави і права,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

СТУПЕНІ ТА ЛІНІЇ СПОРІДНЕНOSTІ В УКРАЇНСЬКОМУ ПРАВІ XVIII ст.

Вивчення правових інститутів українського права на різних етапах його існування становить важливе завдання сучасної вітчизняної історико-правової науки. Адже створення цілісної концепції розвитку українського права неможливе без знання системи об'єктивного права. Важливими для дослідження є періоди, коли вітчизняне право розвивалося в рамках власної державності. Одним з таких періодів є XVIII ст., протягом якого право Гетьманщини зазнало бурхливого розвитку, що

зачепив і правотворчу, і правозастосовну техніку та сприяв виходу українського права на якісно новий еволюційний рівень. Ця розвідка ставить за мету встановлення змісту та сутності правових норм, що регулювали спадкування за законом, зокрема, закріплювали концепт ступенів та ліній спорідненості у кодифікації 1743 року «Права, за якими судиться малоросійський народ». Варто додати, що закріплення вказаного інституту в писаному вітчизняному праві періоду Гетьманщини відбулося вперше: до XVIII ст. інститут спорідненості було закріплено лише у правових звичаях. І хоча кодекс, як відомо, не набув чинності, він залишається видатним свідченням високого рівня теоретичної та практичної юриспруденції в українському соціумі XVIII ст.

Метою юридичного закріплення порядку спадкування за законом, як це впливає зі змісту норм, було впорядкування відправлення військової служби для землевласників, котра була впроваджена у Російській імперії як обов'язкова. Однак українське право не обмежалося регламентацією спадкування нерухомого майна, включивши до кола регульованих об'єктів і рухомі речі. Таким чином, юридично врегульований порядок спадкування за законом поширився не лише на землевласників-поміщиків, а й на інші соціальні групи.

Ступені та лінії спорідненості закріплені у кодифікації 1743 року в статті 7 глави 13. Стаття 7 містить 8 пунктів, в яких визначено теоретичні концепти спорідненості, поняття прямих («простих») – висхідних і низхідних) і бічних («побічних») ліній та визначено черги спадкоємців за законом. Свідченням високого рівня юридичної техніки українського права XVIII ст. є розмежування трьох видів спорідненості: за народженням (кровна спорідненість), за шлюбом і за кумівством (походить від таїнства хрещення). Спадкоємцями за законом могли бути лише кровні родичі – «близькі» (у п. 3 розрізнялася близькість по батькові та по матері). Другий і третій різновид спорідненості мали назву свояцтва і не породжували права на спадкування за законом (п. 2). В українському праві традиційно визнавалася когнатська спорідненість, тож спадкоємцями за законом рівною мірою визнавалися особи чоловічої і жіночої статі.

У п. 4 закріплювалося, що ступінь спорідненості осіб визначалася кількістю народжень, які відділяли їх одна від одної. Родичами по прямій («простій») лінії визнавалися особи, які походили одна від одної. Прямая лінія, як указано у п. 5, розділялася надвоє: на родичів висхідних та низхідних. Серед висхідних та низхідних родичів по прямій («простій») лінії спорідненості у п. 5-6 вказані по чотири покоління (прапрадід, прадід, дід, батько; син, онук, правнук, праправнук відповідно). Висхідні родичі по прямій лінії, що перебували у більш ніж четвертій ступені спорідненості по прямій лінії, у кодексі визначені як

пращури та прапращури. Такий термін на українських землях вживався для позначення предків ще з давньоруських часів.

Наслідуючи традицію попередніх століть, українське право XVIII ст. розрізняло також «близьких» – повнорідних братів та сестер і їхніх дітей, а також дядьків по батькові та по матері і їхніх дітей (п. 3), тобто двоюрідних братів і сестер особи. Зауважимо, що у XV–XVII ст. всі «близькі» були законними спадкоємцями другої черги (після дітей) без урахування ступеня спорідненості. Відтак право XVIII ст. поглибило та уточнило поняття «близькості».

Бічні («побічні», або «поперечні») лінії включали осіб, які «ни от нас родились, ныже мы от ных родились, но от одной крові з нами происходят» (п. 7). Ці лінії визначалися окремо спорідненістю по батькові та по матері, тож закріплювалося існування двох рівноправних бічних ліній спорідненості. Серед бічних родичів кодекс назвав дядьків (стрия – батькового брата і вуя – материного брата), тіток (сестер батька або матері), старих дядьків (братів діда або баби), старих тіток (сестер діда або баби), старших дядьків (братів прадіда або прабаби, прапрадіда або прабаби), старших тіток (сестер прадіда або прабаби, прапрадіда або прабаби), інших бічних родичів – прадядьків і пратіток. До бічних ліній спорідненості також належали двоюрідні брати та сестри, племінники («братаничі») та племінниці по братам і племінниці («сестренці») та племінниці по сестрам (п. 7).

У «Правах, за якими судиться малоросійський народ» також були введені поняття «напівбрат» та «напівсестра» (неповнорідні брат і сестра) (п. 8), але не було вказано черговість допущення їх до спадкування за законом.

Таким чином, в українському праві XVIII ст. спадкування за законом отримало письмове закріплення, що сприяло значно більшій деталізації та уточненню цього правового інституту.

УДК 340.12(091(477))

Лісна І. С.,

*канд. юрид. наук, доцент, доцент,
завідувач кафедри історії та теорії держави і права,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

СТАНОВЛЕННЯ ГАЛИЦЬКОГО СТАНОВОГО СЕЙМУ (1775–1848 рр.)

Галицький становий сейм як орган місцевого самоврядування в Галичині повинен був складатися з представників трьох суспільних

верств: магнатів, рицарства (шляхти), міщанства. Перший стан репрезентували князі, графи і барони з цілої Галичини, а також архієпископи (два львівські – римо-католицький і вірменський), єпископи та інфулати римо-католицького і греко-католицького обрядів. Другий стан у сеймі був представлений шляхтою та прелатами і каноніками обох обрядів.

Магнати і шляхта після переходу Галичини до складу Австрії втратили ту повноту особистої свободи, якою вони володіли у Речі Посполитій. Вони вже не могли дозволити собі утримувати власне військо. Проте окремі права вдалося зберегти, та й їхній економічний фундамент ще залишився досить міцним.

До рицарського стану належала шляхта, яка довела своє шляхетське походження на підставі документів чи свідчень. Відповідно до патенту імператора Йосифа II від 20 січня 1782 р. ця шляхта мала бути записана до галицької метрики визнана офіційною. В Австрійській імперії вирізняли п'ять ступенів шляхетства: 1) Едлер фон (особисте шляхетство) 2) рицарське (фон) 3) баронство 4) графство 5) князівство (принц, фюрст, герцог, ерцгерцог).

У Габсбурзькій монархії титулована аристократія, особиста й спадкова, була головним елементом монархії. На відміну від польських королів, Габсбурги здобули право надавати шляхетство на свій розсуд, це виключало важливе право надавати маєтки та титули. Австрійська шляхта жила у замкненому світі: великі магнати визнавали лише свій стан, одружувалися винятково в межах цього стану, розмовляли космополітичною мовою двору (спершу французькою або італійською, а потім – німецькою). З цього стану виходили найвищі військові чини, дипломати, урядники, міністри, судді.

Галицьку шляхту у 1775 році австрійський уряд поділив на магнатів, рицарів і т.зв. трудову шляхту основна частина якої фактично перебувала на становищі вільних селян, тільки була звільнена від відробітку панщини. Чергове визначення прав галицької шляхти відбулося у 1795 р., коли було регламентовано окремі деталі стосовно подання прізвиськ і титулів на поштових штампелях.

Два перші суспільні стани, тобто магнати і рицарі, могли брати участь у роботі сейму за умови відсутності у них подвійного підданства. Подвійне підданство мали ті, чия нерухомисть внаслідок поділів Речі Посполитою опинилася на території інших держав, а також ті, чий землі знаходилися у Галичині, але самі вони постійно жили за межами австрійських володінь.

Третій стан представляли міщани. Слід зазначити, що міста мали у сеймі обмежене представництво – лише два депутати від Львова як столиці Королівства Галичини і Лодомерії. Імператриця Марія Терезія

пообіцяла іншим містам, що вони згодом отримають право делегувати своїх представників для участі в роботі сейму, однак ні вона, ні її наступники не виконали обіцянки, а тому репрезентація міст у сеймі була символічною.

У 1787 р. після приєднання Буковини до Галичини (з 1786 р. підпорядковувалися галицькій адміністрації), до складу Галицького сейму увійшли представники буковинського духовенства і знаті. Буковинський єпископ, так само як і галицькі єпископи, належав до стану духовенства Графів і баронів, визнаних патентом 14 березня 1787 р., було включено до магнатського стану. Інших бояри, зокрема мазиліни (так на Буковині титулувалася нижча шляхта) належали до стану рицарства.

Після 1817 р. Галицький становий сейм згідно зі становою конституцією формувався чотирма станами (а не трьома, як раніше): духовенством, магнатерією, рицарством, міщанством королівських міст (фактично, лише Львова). На підставі указу австрійського імператора від 2 листопада 1820 р., до його складу мав входити ректор Львівського університету. Стан духовенства включав: галицьких архієпископів, єпископів, опатів, інфулатів (тих, у яких визнані станові привілеї). До стану магнатів належали князі, графи і барони. Рицарський стан включав крайову шляхту, котра відповідала вимогам патенту від 20 січня 1782 р. (зокрема, стосовно походження). Починаючи з 1817 р., затвердження старопольського родоводу залежало від монаршої ласки.

Попри значний відсоток у національній структурі Галичини, українці займали мізерну кількість місць – абсолютно непропорційну до частки від усього населення. Фактично, єдиними українськими представниками у сеймі були вищі священнослужителі греко-католицької церкви.

Мандат депутатів Галицького станового сейму був дійсний упродовж шести років – як за Марії Терезії, так і за Йосифа II та Франца I. Правом голосу у сеймі володіли: католицький архієпископ латинського обряду, архієпископи греко-католицький і вірменський, єпископи, опати й інфулати – дві особи від львівської капітули і по одній від інших капітул, представники магнатерії і шляхти, котрі сплатили домінуючий податок у розмірі 75 зол. рин. (сума станом на 1782 р. для Галичини і 1787р. для Буковини); два представники латинської капітули представляють одну і ту ж корпорацію, вони мають лише один голос. Аналогічно було вчинено і стосовно двох депутатів від Львова.

Депутати Галицького станового сейму мали носити спеціальний мундир у польських національних кольорах (червоно-білих), з використанням герба королівства Галичини і Лодомерії, який представляв

собою геральдичний щит, увінчаний королівською короною, що його затвердив 27 січня 1782 р. Йосиф II. Голубе тло щита посередині було розділене червоною смугою. У верхній частині щита було зображено чорного орла, а у нижній – три однакового розміру золоті корони. Червона, чорна і жовта барви повторювали колористику прапора Австрійської держави.

Мундир був комбінацією, чимось середнім між одягом урядовця і офіцера. Згодом було вирішено додати до його вигляду народні елементи. Відтак, мундир набув такого вигляду: гранатовий фрак з пурпуровим коміром і вилогами, білий жупан, червона шапка з білою стрічкою, шабля з срібною або срібно-платиною рукою, сріблястий ремінь.

Отже, керуючись цісарськими патентами, Галицький становий сейм формували представники трьох, а з 1817 р. чотирьох станів – духовенства, магнатерії, рицарства та міщанства Королівська Галичини та Лодомерії. Певний час двох делегатів до сейму посилала і Буковина, що була складовою частиною провінції. Кількість депутатів не була сталою, а побоювання того, що на сесії сейму з'явиться надто велика кількість бажаючих, не справдилася. Помітними недоліками даної процедури формування Галицького станового сейму були недостатнє представництво міст Галичини та відсутність у його складі селянства. Таким чином, існують підстави констатувати низький рівень забезпечення принципу демократизму при формуванні складу сейму.

УДК 340.12(091)(477)

Михайлів Т. Є.,
*аспірант кафедри історії та теорії держави і права,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ГЕТЬМАНЩИНА – НОВИЙ ЕТАП УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Смерть Хмельницького стала поворотним моментом в історії Української національної революції. Перебуваючи при владі, гетьман піклувався про створення такої форми державності, яка б забезпечувала єдність еліти, консолідацію суспільства, стабільність держави. На думку Хмельницького, цим вимогам оптимально відповідала спадкова монархія. Проте трагічна загибель під час молдавського походу його

сина Тимоша, талановитого воєначальника, перешкодила здійсненню планів гетьмана. По смерті Богдана Хмельницького Україна переживає період так званої Руїни – кривавої міжусобиці козацької старшини, коли за неповні 20 років нею править, змінюючи один-одного, аж дев'ятеро гетьманів.

Наслідком такої міжусобиці відбувся подальший занепад державницької ідеї, руйнації інститутів самоврядування та незалежницьких традицій. Московія та інші держави не могли не використати несприятливу внутрішню суспільно-політичну ситуацію в Україні для обмеження цивілізаційних інституцій на Гетьманщині та посилення тут власного впливу. У результаті загарбницької політики магнатсько-хетської Речі Посполитої, султанської Туреччини й Кримського ханства, з одного боку, і гострих внутрішніх протиріч, викликаних чварами й боротьбою старшинських угруповань за оволодіння гетьманським престолом з іншого, над Україною нависла серйозна загроза втрати територіальної цілісності.

Цей процес був започаткований підписанням Іваном Виговським Гадяцького договору у вересні 1658 року та Юрієм Хмельницьким Слободищенського трактату у жовтні 1660 року з Річчю Посполитою, але на початку XVIII ст., за часів гетьманування Івана Мазепи, знову посилилась тенденція об'єднання під однією булавою обох берегів Дніпра. Як високоосвічена людина, яка дбає про майбутнє, він значну частину власних коштів віддає на розвиток культури та релігії. Проте головною його метою було об'єднання в межах однієї держави всіх українських земель – Лівобережжя, Правобережжя, Запорозжя та Слобожанщини. Мазепа мріяв про створення станової держави західноєвропейського зразка. Однак, політика російського царя Петра I переслідувала інші інтереси. Царський уряд використовує людські та матеріальні ресурси України, зокрема на виснажливих будівничих роботах нової столиці Російської імперії – Санкт-Петербургу, та у активних військових кампаніях. У такий спосіб Петро I продемонстрував власною політикою, що він відчуває за собою достатньо сил, щоб відкрито ігнорувати інтереси української автономії на користь Москви.

Намагання гетьмана Івана Мазепи здійснити спробу відновити стабільну Українську державність, заручившись політичною та військовою підтримкою шведського короля, закінчились невдачею, а сам Іван Мазепа помирає в еміграції у Бендерах. Так у 1710 році на козацькій раді під Бендерами гетьманом було обрано Пилипа Орлика – першого гетьмана в еміграції. Між ним і старшиною укладається угода про взаємні права і обов'язки. Угода фіксувала і державний лад України, а тому вона була названа «Конституцією». Постає обраного в еміграції гетьмана Пилипа

Орлика і його Конституція 1710 року це явища політичної історії, які виходять далеко за межі українських реалій. «Конституція Орлика» проголошувала поновлення суверенної козацької України під номінальною протекцією шведського короля, заперечувала встановлення в державі монархічної форми правління в особі спадкоємного гетьманату й передбачала утвердження ідеї олігархічної республіки, розмежовувала владу поміж законодавчими, виконавчими, судовими гілками.

Гетьманщина відіграла важливу роль в історії і державотворчих змаганнях українського народу спрямованих до створення національної держави та зумовила появу національної державної ідеї, яка стала для наступних поколінь українців неписаним заповітом у боротьбі за незалежність, а також стала потужним імпульсом для розвитку національної самосвідомості, пробудила волю нації до самоутвердження і самовираження у формі незалежної соборної держави та суттєво збагатила традиції боротьби проти національно-релігійного та соціального гноблення.

УДК 340:12

Ткаля О. В.,
*канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри конституційного
та адміністративного права і процесу,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЦІННОСТЕЙ У ПРАВІ

Правова аксіологія досліджує право як цінність і цінності права. Така категорія як «цінність» при вивченні правової реальності дозволяє повністю визначити активну роль громадянина та держави у поєднанні їх прав та обов'язків. Для держави ієрархія цінностей повинна бути увінчана громадянином, і її головною метою є створення умов для всебічного розкриття людської особистості. Для громадянина найвищою цінністю має бути суспільство, його прогресивний розвиток, і тому громадянин повинен піклуватися про громадськість, насамперед державні інтереси. Іншими словами, право має величезну соціальну та особисту цінність.

Сучасне розуміння природи носіїв цінностей, у тому числі і правових, дозволяє розрізняти індивідуальні, групові (колективні), універсальні та загальнолюдські цінності. Особисті або індивідуальні цінності – це ціннісні значення об'єкта, явища, ідеї для конкретної людини. Осо-

бисті цінності визначаються передусім нахилами, смаками, звичками, рівнем знань та іншими індивідуальними особливостями людей. Для групових (колективних) цінностей значення мають об'єкти, явища, ідей для будь-яких людських спільнот (націй, класів, трудових колективів тощо). Групові (колективні) цінності мають велике значення для нормальної та успішної життєдіяльності групи людей, оскільки вони об'єднують осіб, що належать до нього, єдиними ціннісними орієнтаціями.

Загальними і універсальними цінностями є цінність об'єктів, явищ, ідей для тієї чи іншої нації (народу) або для світової спільноти. Загальнолюдські і загальнонародні цінності зазвичай утворюють ціннісно-нормативну систему, яка формується в процесі становлення і розвитку суспільства і відтворює результати взаємодії ідеалів та інтересів усіх соціальних груп, класів суспільства або світової спільноти в цілому. Ця система цінностей включає, по-перше, соціально-політичні та моральні принципи, які поділяють більшість населення певної країни чи всього світового співтовариства; по-друге, соціально-політичні цінності, національні або загальні ідеали, національні цілі та основні засоби їх досягнення. Отже, вказані універсальні цінності (загальнонародні і загальнолюдські) можуть мати глобальний характер (збереження миру на землі, роззброєння, екологічна безпека тощо).

Враховуючи розташування цінностей відповідно до ролі, яку вони відіграють у житті суспільства та людини існують три групи цінностей: по-перше, цінності, що мають другорядне значення для людини та суспільства (без них нормальне життя і функціонування людини і суспільства не порушуються); по-друге, цінності повсякденного попиту та повсякденного життя (вказана група належить до переважної більшості матеріальних та духовних цінностей, необхідних для задоволення матеріальних та духовних потреб людини, і без якої суспільство не може нормально функціонувати та розвиватися); по-третє, вищі цінності, що породжують складну ієрархію цінностей і відображають фундаментальні суспільні відносини та потреби людей.

У цьому контексті ієрархія цінностей до чисто правових цінностей може включати наступне: конкретне вираження власної цінності права в практичному житті людей; безпека особи в конфліктних ситуаціях, впевненість і гарантія його прав, забезпечення справедливого вирішення юридичних питань; спеціальні правові засоби та правові механізми, тобто своєрідний «правовий інструмент», який забезпечує саме цінність права, гарантії прав кожної людини та суспільства в цілому, установи, які виражають оптимальний баланс нормативного та індивідуального правового регулювання тощо; різні елементи приватного

права – інститути власності, нерухомості, різні договірні зобов'язання, які в цілому забезпечують високий правовий статус автономної особи, пріоритетне правове значення індивідуальної волі.

Серед найбільш поширених в сучасній аксіології основних цінностей права є свобода, справедливість, рівність, людська гідність, невід'ємні права людини, практична доцільність тощо. Крім того, вони функціонують для права і проголошенні як основні постулати кожної правової системи. Завдяки цим цінностям відбувається правова соціалізація людини, тобто асиміляція особи протягом усього життя юридичних знань, норм і цінностей суспільства, членом якого вона є. У той же час правова соціалізація виступає як невід'ємна частина складного процесу відтворення та подальшого розвитку правових інститутів та відносин, соціальних якостей тих суб'єктів, які підтримують та реалізують ці відносини у своєму житті. Саме через правові цінності в процесі правової соціалізації людей відбувається не лише засвоєння певних правовідносин, досвіду, знань тощо, а й їх перетворення в особисті правові настанови та інсталяції, що призводить до формування юридичної свідомості людини, правова зрілість, тобто певний рівень правової культури в цілому.

Право, як своєрідне нормативне та оціночне відображення світу, притаманне визначенню правильних норм поведінки, заснованих на цінностях, прийнятих у суспільстві, і тому оцінка певної поведінки як законної чи незаконної, беручи до уваги ці прийняті норми, які можуть бути сформовані не тільки безпосередньо за цінностями, але і опосередковано як наслідки негативної оцінки реальної ситуації та способу її виправлення.

У той же час, аксіологічний підхід до права передбачає виявлення розбіжностей між існуючими життєвими ситуаціями та правом, тобто оцінкою дійсності з точки зору ідеї права. Цінність – це об'єктивна властивість фактів, подій, речей, відносин мати (позитивне) значення для людини або групи осіб. Право цінне тому, що воно має певний позитивний сенс для суспільства. Отже, цінність права розуміється як її здатність служити цілям і засобам задоволення науково обґрунтованих, соціально справедливих загальнолюдських потреб та інтересів громадян та їх об'єднань.

Секція.
ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ
ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ ТА НАБЛИЖЕННЯ
ЇЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТИВ

УДК 352.071.55:303.094.5](043.2)

Євтушенко О. Н.,
д-р політ. наук, професор,
завідувач кафедри публічного управління та адміністрування,
Лушагіна Т. В.,
канд. політ. наук,
старший викладач кафедри політичних наук,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ІНДИКАТОРИ ОЦІНОЧНОЇ СПРОМОЖНОСТІ
ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Реформа децентралізації в Україні орієнтована на створення ефективної системи місцевого самоврядування через укрупнення територіальних громад й створення об'єднаних територіальних громад (далі ОТГ), як інституту громадянського суспільства. Децентралізація передбачала передання частини функцій органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування, тобто розширення їх повноважень та активне залучення громадян до прийняття рішень місцевого значення – формування активної громадськості.

Реформа проголосила створення «спроможних» об'єднаних територіальних громад. Терміном «спроможна територіальна громада» визначається громада, в якій місцеві джерела наповнення бюджету, інфраструктурні та кадрові ресурси є достатніми для вирішення питань місцевого значення в інтересах місцевого населення. Постановою Кабінету Міністрів України було затверджено «Методику формування спроможних територіальних громад», яка б мала спрямовувати громади у напрямку їх ефективного розвитку.

Однак треба зауважити, що на практиці не все виходить як в теорії. Тобто, індикатори, які стали визначальними для створення об'єднаних територіальних громад, не надають повної інформації щодо їх спроможності та ефективності. Саме тому виникає проблема розробки та впровадження критеріїв оцінки спроможності ОТГ, які б дозволили

органам місцевого самоврядування визначати пріоритети власного розвитку, перспективи соціально-економічного розвитку територій, приймати достатньо складні рішення на користь громад та місцевого населення.

Вимірювання спроможності територіальної громади – це шлях до розбудови ефективного місцевого самоврядування. Визначення індексів дозволяє показати реальну спроможність ОТГ, що надає можливість виконавчим органам ОТГ зрозуміти на яких проблемах сконцентрувати власні ресурси.

Отже, пропонуємо групи індикаторів оціночної спроможності ОТГ, що є вимірюваними і в результаті можуть показати наскільки громади є спроможними:

1) економічні – індекс податкоспроможності бюджету; залучення донорських коштів (меценати, гранти, проекти); частка місцевих податків та зборів у доходах бюджету спроможної територіальної громади;

2) політико-адміністративні – площа ОТГ, рівень довіри, рівень активності громадян, рівень публічності органів місцевого самоврядування;

3) соціально-демографічні – кількість населення ОТГ, кількість зайнятого населення, кількість безробітних, рівень життя населення ОТГ;

4) міграційні – молодіжний потенціал (1) – кількість учнів, які поїхали навчатися та кількість учнів, які повернулися та працевлаштувалися в ОТГ; молодіжний потенціал (2) – молодь, яка покинула ОТГ за останні 5 років; молодіжний потенціал (3) – молодь, яка приїхала до ОТГ за останні 5 років;

5) комунікаційні індикатори – інформування, консультації, діалог, партнерство;

6) індикатор прозорості влади – антикорупційна експертиза, антикорупційна програма, антикорупційна рада, допорогові електронні закупівлі, єдиний веб-портал використання публічних коштів; запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інтерактивна онлайн-візуалізація бюджету, конкурсний відбір на посади, консультації з громадськістю, наглядові ради комунальних підприємств; навчально-просвітницькі заходи.

При розрахунку зазначених груп індексів використовуються офіційні статистичні дані, результати моніторингу та розрахунок показників за допомогою математичних формул. Для прикладу приведемо розрахунок *соціально-демографічного індексу*. Зазначений індекс включає наступні показники: кількість населення ОТГ; кількість зайнятого населення; кількість безробітних; якість життя населення ОТГ.

Перший показник – загальна кількість населення ОТГ – беремо із паспортних даних ОТГ і відповідно розраховуємо коефіцієнт загальної кількості населення ($K_{ЗКН}$):

до 3 тис. осіб – 0,3
від 3 до 6 тис. осіб – 0,6
більш як 6 тис. осіб – 1

Другий показник – кількість зайнятого населення – визначаємо за допомогою офіційних статистичних даних по ОТГ. У такому випадку коефіцієнт кількості зайнятого населення буде становити ($K_{ЗН}$):

0-30% = 0,3
30% -60% = 0,6
60% і вище = 1

Третій показник – кількість безробітних – отримаємо також із офіційної статистики ОТГ. Отже, коефіцієнт безробітного населення (K_B):

0-30% = 1
30%-60% = 0,6
60% і вище = 0,3

Четвертий показник – якість життя населення – розраховуємо за наступними даними по ОТГ: тривалість життя населення ОТГ, рівень розлучень, наявність закладів здоров'я, закладів освіти, об'єктів культурної діяльності. І відповідно, отримаємо результати коефіцієнта якості життя населення ($K_{ЯЖ}$):

0-30% = 0,3
30%-60% = 0,6
60% і вище = 1

Після попередніх розрахунків отримаємо соціально-демографічний індекс:

$$I_{СД} = K_{ЗКН} + K_{ЗН} + K_B + K_{ЯЖ}$$

Розрахувавши соціально-демографічний індекс можемо чітко побачити проблемну сферу та розробити необхідні заходи щодо її вирішення. У своїй загальній сукупності визначені групи показників дозволяють знайти реальні проблемні моменти в розвитку ОТГ, зосередити увагу на їх вирішенні і вчасно внести необхідні виправлення до стратегії розвитку спроможної ОТГ.

Отже, вважаємо, що завдяки зазначеним індикаторам та їх коефіцієнтам можемо зробити розрахунок спроможності ОТГ. Адже, для спроможності громад не достатньо розрахувати наповнення бюджету, інфраструктурні та кадрові ресурси. Не менш важливим аспектом виступає комунікаційна здатність ОТГ та прозорість діяльності місцевої влади: важко говорити про партнерські відносини між органами місцевого самоврядування та громадою, коли в громаді не існує територіальної ідентичності, згуртованості, а діяльність місцевих органів влади є закритою і недосяжною для членів громади.

Свтушенко Н. О.,
магістр філології,
магістр публічного управління та адміністрування,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПРОБЛЕМА ТОЛЕРАНТНОСТІ В ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Толерантність – один з феноменів сучасності, форми якого різноманітні, як і можливі сфери міжсуб'єктної взаємодії. В нових історичних умовах толерантність є актуальною, особливо для України.

Існування й розвиток українського суспільства з моменту проникнення в наше суспільство демократичних цінностей та процедур переконує, що толерантність (терпіння) відіграє важливу роль у людських взаємовідносинах. По-перше, тому що вимагає відмови від агресивної культури спілкування, що нехтує елементарними загальнокультурними вимогами до діалогу й запровадження в житті суспільства правил коректної поведінки. По-друге, в сучасних умовах відбувається подальше зростання значимості феномена толерантності, пов'язане з розвитком українського суспільства, на шляху демократизації й вибору європейського вектора розвитку. По-третє, толерантність у розвитку українського суспільства виконує функцію ідеальної моделі формування взаємин у суспільстві, тобто толерантність є універсальним механізмом побудови людських відносин.

Усе зазначене дозволяє визначити, що вивчення феномена толерантності, дає можливість правильно орієнтуватися в особливостях моделей коректної поведінки, зокрема в органах державної влади та місцевого самоврядування. По-перше, тому що в умовах демократизації професійна діяльність державних службовців регулюється морально-етичними нормами і має забезпечувати попередження та розв'язання будь-яких протиріч під час виконання власних обов'язків. По-друге, професійна діяльність державних службовців пов'язана з виконанням управлінських функцій, зокрема надання послуг населенню, а тому толерантність повинна бути невідмінною складовою їх професійної компетенції.

Сьогодні толерантність є предметом багатьох наук: етики (як норма цивілізованого компромісу між конкуруючими культурами й готовність до прийняття інших поглядів), філософії (як світоглядна категорія, що відображає універсальне правило активного ставлення до ін-

шого), політології (як готовність до інакомислення в суспільстві), соціології (як делікатність, прихильність до іншого тощо), психології (як прийняття ліберальних моделей поведінки, переконання, поваги цінностей іншого, і, по-друге – здатність переносити стрес в процесі праці), конфліктології (як метод, що має попереджати про конфліктну ситуацію, пошук спільної змістовної основи можливого спілкування), а також і науки державного управління.

Як бачимо, проблема толерантності (від лат. *tolerance* – терпіння) міждисциплінарна, тому її вивчення зіштовхується з певними труднощами. Зокрема поняття «толерантність» у багатьох культурах є синонімом поняття «терпимість» (від панцира – *tolerantia* – терпіння). Однак при всій семантичній близькості понять толерантність і терпимість ототожнювати їх не можна, тому що толерантність, на відміну від терпимості, заснована на протиставленні «свій – чужий».

Проблема толерантності виникла в великих державах, в яких разом жили народи з різним віросповіданням, але держави намагались за допомогою примусу встановлювати релігійну одноманітність. Саме тому в різних мовах залежно від історичного досвіду народів воно має різне значення. Так в англійській мові толерантність (*tolerance*) – «готовність і здатність без протесту сприймати особистість або річ», у французькій (*tolerance*) – «повага до іншого, його образа думок, поведінки, політичних і релігійних поглядів».

У процесі розвитку суспільства й зміни людських взаємин категорія толерантності змінюється. Так 16 листопада 1995 р. у Парижі 185 державами-членами ЮНЕСКО була підписана «Декларація принципів толерантності». Згідно Декларації «толерантність означає повагу, прийняття й правильне розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, наших форм самовираження й способів проявів людської індивідуальності». Таке визначення визначає терпиме ставлення до інших національностей, рас, кольору шкіри, статі, сексуальної орієнтації, віку, інвалідності, мови, релігії, політичних або інших думок, національного або соціального походження, власності й ін. Отже, толерантність у Декларації «це чеснота, яка робить можливим досягнення миру і сприяє заміні культури війни культурою миру». Толерантність – це «активне ставлення, формоване на основі визнання універсальних прав і основних свобод людини».

Як бачимо світовою спільнотою принцип толерантності був визнаний необхідною умовою демократії і правопорядку, миру та соціально-економічного розвитку всіх народів. Саме толерантність повинна стати основою будь-якої особистості, що проявляється в терпимості до чужого способу життя, поведінки, звичаїв, думок, ідей, вірувань, а також

у відсутності або ослабленні негативного, конфліктного реагування на будь-який несприятливий фактор.

Проблема толерантності дуже важлива для органів державної влади та місцевого самоврядування, в разі високої соціальної значимості управлінської діяльності. Зазначене зумовлює вивчення не тільки професійної діяльності державного службовця, але й ставлення до нього як до особистості. В умовах інтенсифікації управлінської діяльності, коли стрес і конкуренція стають нормою людського буття, роль такої якості особистості як толерантність набуває особливої актуальності. Державний службовець під час виконання своїх функціональних обов'язків, зобов'язаний бути толерантним, й поважно ставитись до людей не залежно від їх зовнішнього вигляду, становища, поведінки і переконань. Отже, бути толерантним – це приймати речі такими, якими вони є, виявляти терпимість до людей, які не подобаються.

Толерантність може розглядатися на різних рівнях прояву:

- як цінність (свого роду внутрішнім стрижнем соціально-психологічного буття), принцип (керівна ідея, основне положення, внутрішнє переконання, що визначає діяльність людини її взаємовідносини з іншими),

- норма (конкретні зразки поведження) або ідеал (зразок).

Очевидно, що високий рівень прояву толерантності особистості державного службовця – це наявність у нього толерантності як ідеалу, взірця взаємовідносин в процесі управлінської діяльності, стимул поведінки. Запровадження в українському суспільстві толерантності відповідає її євроінтеграційним прагненням, адже цей принцип є основоположним для європейської культури. Як зафіксовано у Білій книзі з міжкультурного діалогу, затвердженій міністрами закордонних справ країн-членів ЄС у 2008 році, толерантність необхідна для того, щоб «жити разом у рівній гідності».

Таким чином, запровадження толерантності в державному управлінні, як етичного професійного принципу – це:

- визнання державою, її представниками морального права громадян на власні (інакші) погляди, повага до цього права й відповідальність за його забезпечення;

- захист права особи на вільний розвиток, вираження своїх поглядів і переконань, свободу думки і слова, світогляду і віросповідання;

- професійно-етична характеристика службовця, що визначає визнання ним наявності відмінностей у іншій людині;

- професійно-етична вимога активізуватиме зусилля державних службовців на пошуки взаємної згоди для влаштування гармонічного, орієнтованого на цінності демократії, суспільного життя.

Багмет М. О.,
д-р іст. наук, професор
кафедри місцевого самоврядування та регіонального розвитку,
Хоржевська І. М.,
канд. психол. наук, доцент кафедри психології,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ФОСТЕРСЬКІ СІМ'Ї – ВИД ОПІКУНСТВА І СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

В провідних країнах світу дуже поширеним є створення фостерських сімей, тобто усиновлення та опікування дітей-сиріт на певний термін. У Франції, наприклад, така діяльність чітко контролюється з боку держави. Крім того, прийомні батьки у Франції:

- звільняються від податку на заробітну плату;
- мають право на 30-денну відпустку і додаткову заробітну плату, якщо дитина залишається в сім'ї на канікулярний час;
- мають гарантію оплати лікарняного листа;
- отримують додаткові виплати до пенсійного забезпечення;
- зберігають за собою право на допомогу по безробіттю;
- мають можливість звертатися до суду за захистом своїх прав, в разі призупинення ліцензії на здійснення послуг прийомної сім'ї.

В обов'язки прийомних батьків у Франції входять:

- участь у складанні програми реабілітації прийомної дитини;
- зустрічі з соціальним працівником не рідше одного разу на місяць;
- щотижневне ведення щоденника з фіксацією змін поведінки дитини;
- участь в конференціях, що проводяться агентством (роботодавцем);
- обов'язкове повідомлення про випадки вчинення насильницьких дій по відношенню до дітей.

Крім надання послуг прийомним сім'ям, велика робота ведеться з кровною сім'єю. Біологічні батьки неповнолітнього, який передається в прийомну сім'ю, мають право:

- мати всю необхідну інформацію про дитину та послуги, що їй надаються;
- знайомитися з індивідуальною програмою реабілітації, брати участь в її розробці та корегуванні;
- здійснювати свої батьківські обов'язки;
- обирати школу, релігію, медичний заклад для своєї дитини.

Добре поставлений фостеринг у Німеччині. Тут основні положення усиновлення дітей містяться в Законі про сприяння в усиновленні. Дитину можуть усиновити як подружні пари у віці 21–25 років, так і самотні громадяни.

Існує три типи усиновлення в Німеччині: інкогніто, напіввідкрите і відкрите. У першому випадку біологічні батьки не знають, хто є усиновлювачем, а прийомні батьки мають дані про біологічних батьків і передісторії дитини. При напіввідкритому усиновленні обидві сторони особисто знайомі один з одним, що полегшує біологічним батькам розставання з дитиною, а прийомним дозволяє отримати більш об'єктивну інформацію про його здоров'я і походження. Надалі за взаємною згодою вони обмінюються інформацією про дитину через службу зі сприяння в усиновленні, оскільки біологічні батьки не мають особистих даних про усиновлювачів. Нарешті, відкрите усиновлення дає можливість обом парам дізнатися один про одного особисту інформацію. Дана форма усиновлення практикується в тому випадку, якщо дитина тривалий час проживає у прийомній сім'ї.

Цікавий досвід нагромаджений в даному пласті у США, Канаді, Великобританії, Республіці Польщі і у країнах Балтії.

В Україні аналогом фостерного виховання, за його правовою суттю, є патронажне виховання. Але, мабуть, доцільно було б після закінчення пандемії, пов'язаної з коронавірусом, детальніше ознайомитися із зарубіжним досвідом з метою ефективного запровадження у нашої державі.

УДК 349-048.35:352](477)(043.2)

Багмет М. О.,

д-р іст. наук, професор

кафедри місцевого самоврядування та регіонального розвитку,

Валяддінзаде Е.,

аспірант Інституту державного управління,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ СТВОРЕННЯМ ОТГ

Сьогодні виклики передбачають внесення змін до форм державно-політичного устрою українського суспільства шляхом посилення участі народу у вирішенні різнопланових проблем внутрішньої і міжнародної політики.

Це спричинено тривалою відсутністю волі для звернення уваги до повноцінної децентралізації у державному управлінні, що відобразилося на посиленні сепаратистських рухів на сході України. Політика тотальної централізації влади в Україні відобразилася також на істотній залежності регіонів від центру; низькому рівні інвестиційної при-

вабливості територій; слабкості інфраструктурно-фінансовій та кадровій діяльності існуючих громад; деградації сільської місцевості; складності демографічної ситуації; інфантилізації рівня довіри до влади; слабкості якості надання публічних послуг і в той же час – високим ступенем корупції.

Перелічені фактори і стали основною мотивацією розроблення програми децентралізації влади в Україні, яка розпочалася у 2014 році з прийняття Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Згодом були ухвалені ще ряд законів, які відповідали положенням Європейської хартії місцевого самоврядування.

В цей самий час вітчизняні фахівці, практики, науковці, експерти, насамперед із числа юристів та публічного управління, спрямували свої зусилля на розроблення та обговорення змін до Конституції України та модернізації нормативно-правової бази. Виходячи із політичних обставин, конституційні зміни не стали розглядатися у Верховній Раді України, а модернізацію законодавства розпочали здійснювати. Вже на 1-му етапі децентралізації був прийнятий цілий пакет законів, які стосувалися внесення змін до Бюджетного і Податкового кодексів, що, по суті, стало фінансовою децентралізацією, а також був схвалений Закон «Про добровільне об'єднання територіальних громад» та ряд інших законодавчих актів, які на думку, не тільки вітчизняних, а й міжнародних експертів, позитивно відобразилися на розгортанні децентралізації і позначилися на високі темпи міжмуніципального консолідування.

На другому етапі, що став основним у справі децентралізації були внесені зміни до обґрунтування управлінських засад не тільки до новостворених ОТГ, а й нових укрупнених районів (округів), а також підвищилася роль та оптимізація органів місцевого самоврядування, яка сприяла не тільки наданню якісних муніципальних адміністративних послуг, а й залученню членів територіальних громад до ефективного державного управління. Важливу роль у даному плані займає запровадження інституту старост, які нині стають справжніми лідерами у кожному селі та селищі.

На порядку дня визріли питання, пов'язані із розподіленням повноважень між органами місцевого самоврядування та структурами державної влади, що діють у кожному районі. Потребують змін і закони, які стосуються службових обов'язків керівних членів територіальних громадських об'єднань, а також рішень щодо місцевих референдумів.

Нині потребують законодавчого доопрацювання та закінчення вирішення управлінські проблеми, пов'язані із якісним будівництвом і доглядом житлових помешкань, господарських приміщень, ремонтом доріг, належним піклуванням у своїх громадах щодо покращення соціально-економічного забезпечення, розвитку освіти, культури, охорони здоров'я, екології, спорту та інших інфраструктурних сфер.

Андріаш В. І.,
д-р наук з держ. упр., в. о. професора,
кафедра публічного управління та адміністрування,
Малікіна О. А.,
старший викладач,
кафедра публічного управління та адміністрування,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ДІЄВІ ТА САМОДОСТАТНІ ТЕРИТОРІАЛЬНІ ГРОМАДИ: ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ

Місцеве самоврядування є загально визнаною домінантою громадянського суспільства та сферою реальної демократії в державі. Водночас існуюча у вітчизняних реаліях система місцевого самоврядування є такою, що не зовсім відповідає існуючим потребам сучасного суспільства, переважної більшості існуючих територіальних громад, що виявилися неспроможними ефективно виконувати покладені на них повноваження місцевого самоврядування. Вказана ситуація є наслідком реального стану територіальних громад – питання дієвості та самодостатності територіальних громад стоїть досить гостро. Отже, зважаючи на роль на значення місцевого самоврядування для ефективного функціонування громадянського суспільства та правової держави, обґрунтованим є необхідність належного забезпечення розвитку самодостатніх та дієвих територіальних громад в Україні. Ігнорування чи невіршеність вказаного питання може призвести до загострення існуючих в нашій державі проблем різного рівня – політичного, соціального, економічного, культурного тощо. Крім того, оскільки основна взаємодія громадян з суспільством та державою відбуваються в межах встановлених територіальних громад, то саме там й повинні реалізовуватися основні життєві потреби, зокрема за допомогою надання та одержання відповідних послуг. Однак, не завжди наявність задовільного рівня якості їхнього надання обумовлює соціальну нестабільність, призводить до зменшення рівня довіри до органів влади, посилення економічної нестабільності, підвищення політичної чи соціальної напруги. Саме тому актуальним є питання дієвості та самодостатності територіальних громад. Варто погодитися з деякими дослідниками, що поняття «дієвості» та «самодостатності» територіальних громад можуть інтерпретуватися в дефініціях, котрі є традиційними для загальнонаукового знання за змістовним навантаженням. Тому варто згадати дослідження самодостатності територіальних громад І. Дробота та І. Шуляра, які сформулювали чотири основні критерії самодостатності територіальних громад, серед яких: статус первинного суб'єкта місце-

вого самоврядування; самоокупність економічної системи; наявність території та населення; сприйняття громади частиною громадянського суспільства. За такого підходу вказаний комплекс ресурсів та можливостей може сприйматися в якості стабільної основи для розвитку, своєрідної платформи «самодостатності» й виконувати, водночас, своєрідну інерційну функцію, здійснюючи фіксацію відповідного стану територіальної громади щодо існуючого середовища на певному етапі розвитку. Отже, ознака самодостатності як такої сприйматиметься наступним чином: якщо громада є ефективною в своєму розвитку, має цілком самостійні реалізовані можливості, може вирішувати власні питання самостійно, вона є самодостатньою й не потребує чогонебудь або кого-небудь для вирішення власних питань.

Щодо дієвості територіальної громади, то вона не обов'язково повинна бути характеристикою самодостатності громади, оскільки вдаватися до дій територіальну громаду повинні спонукати суттєві потреби, об'єктивно обумовлені зовнішнім середовищем, зміни котрого призведуть до реальних змін подальшого розвитку територіальних громад. Саме тому «дієвість» досить часто використовується під час надання характеристики різноманітних механізмів чи органів публічного управління, характеризуючи їхню активність, результативність, ефективність, спроможність досягати поставленої мети. Таким чином, поняття «дієвості» має використовуватися одночасно з поняттям «самодостатності», але в якості відображення динамічного аспекту розвитку, певної реалізації чи активізації наявного потенціалу територіальних громад.

УДК 352.07: 323.21](043.2)

Андріяш В. І.,
д-р наук з держ. упр., в.о. професора,
кафедра публічного управління та адміністрування,
Рамазанов Р. Р.,
магістр публічного управління та адміністрування,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ В УПРАВЛІННІ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Методи керування містом чи взагалі якоюсь окремою часткою землі змінювались та вдосконалювались протягом усієї історії людства. Влада по різних причинах то поверталася до демократії, то вдавалась до авторитаризму. На час одержання незалежності Україна мала вирі-

шити багато важливих питань, одне з яких і було централізації влади або навпаки децентралізації. До 2014 року влада на містах відбувалася централізованим шляхом і більшість важливих питань вирішував Київ. Після реформи децентралізації владу на містах стали виконувати органи міського самоврядування, що надало громадськості більше можливостей для розвитку території свого міста. Наголосимо, що і до цієї реформи були ж ті самі механізми участі громадян у вирішенні питань міста, але політична неграмотність, незацікавленість у рушійних діях та негативна сталість у розвитку міст загалом не викликала ніякої уваги у громадян. 2014 рік змінив ставлення до політики багатьох людей та активізував їх інтерес до участі у житті міста та взагалі країна пішла по шляху європеїзації та демократизації суспільства, що дало поштовх до нових проєктів та більш впливовішого громадського моніторингу. Саме тоді різко піднялося питання про те, як ефективно отримувати більші результати від синтезу між міською владою та активними громадянами міста, почали формуватися основні принципи організації громадської участі в управлінні на місцевому рівні:

1. Наявність чіткої мети, декларованої організатором процесу і відомої його учасникам. Мета повинна бути сформульована шляхом вказівки на те рішення або той документ, який обговорюється і повинен бути змінений. Крім того, необхідно сформулювати завдання конкретного етапу (процедури): інформаційна зустріч, збір коментарів, обмін думками і ін.

2. Альтернативність. Громадські обговорення не мають сенсу на безальтернативній основі, оскільки в цьому випадку не можна говорити про участь в ухваленні рішення. Організатор може сам представити на обговорення набір прийнятних з його точки зору варіантів і / або бути готовим до того, щоб розглянути варіанти, запропоновані громадськістю.

3. Надання повної та достовірної інформації. У разі невиконання цього принципу, в першу чергу, участь обертається маніпулюванням. Крім того, зводиться «нанівець» позитивний економічний ефект участі, зростають ризики соціальних конфліктів в тому випадку, якщо обман буде розкритий, оскільки отримання інформації про діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування є правом громадян, зростають загрози судових позовів.

4. «Зворотній зв'язок» (двосторонній інформаційний обмін). Громадськість повинна мати можливість не тільки почути інформацію про проєкт, але представити свої пропозиції. Аналіз висловлених зауважень ініціатором діяльності і їх облік в підсумковому рішенні є основним критерієм оцінки ефекту програм громадської участі. Необхідно також, щоб ініціатор діяльності або проєктувальник розповіли про те,

як зауваження громадськості вплинули на проект. З іншого боку, ініціатор діяльності повинен мати можливість розповісти громадськості про ті обмеження, які впливають на проект (вимоги закону, міркування рентабельності та ін.), і має право бути почутим і отримувати зауваження з урахуванням цих обмежень.

5. Навчання участі. Надання інформації про проект виявляється недостатнім, якщо громадяни не мають уявлення про ті процедури, в яких їх запрошують до участі. Кожна кампанія по залученню громадськості повинна містити елементи навчання участі, роз'яснення принципів, процедур і відповідного законодавства.

6. Ранній старт. Участь громадськості на ранніх стадіях підготовки проекту дозволяє в повній мірі реалізувати принципи альтернативності і зворотного зв'язку. Крім того, саме на ранніх стадіях найбільшу цінність представляє «локальне знання», яке можуть надати місцеві жителі. Також тільки на ранніх етапах можливе вироблення якихось принципів альтернатив за проектом.

7. Відсутність дискримінації (включеність всіх зацікавлених і порушених проектом сторін). Ніхто не може бути виключений з процесу з яких-небудь дискримінаційних мотивів (стать, вік, професія, національність, властивості характеру, нелояльність по відношенню до проекту або влади та ін.).

8. Відкритість і контрольованість процесу громадської участі, реалістичність цілей. Всі пропозиції, зауваження та зміни до проекту повинні відбиватися в документації, яка відкрита для учасників процесу.

9. Координування процесу з проектним циклом за часом. Це також має на увазі своєчасність залучення зацікавлених сторін на місцевому, регіональному та федеральному рівнях, якщо в цьому є необхідність.

10. Локальність – проведення обговорень проекту в місці його реалізації з урахуванням місцевих традицій і можливостей населення для участі.

11. Баланс прав і відповідальності – відповідальність за рішення не може покладатися на сторону, яка не володіє достатніми правами в процесі вироблення і реалізації управлінського рішення.

12. Раціональність – «використання серйозної теоретичної та методичної бази для організації процесу і контролю його результатів, суворе дотримання законодавчо встановлених процедур. Раціональність також має на увазі постійне підвищення компетентності персоналу для того, щоб співробітники якнайкраще розуміли сенс тих дій, які вони повинні виконувати».

Отже, багато досліджень підтверджують, що розвиток міст передбачає кооперацію населення та влади. Часто цей взаємозв'язок стосу-

ється звичайних функцій місцевого управління (функціонування установ освіти, медичного обслуговування, підтримка у нормальному стані доріг, житлового фонду й інженерної інфраструктури з постачання електроенергією, водою і теплом). Але інакше, у питаннях стратегічного характеру, що зачіпають аспекти розвитку міста в цілому, цей синтез є майже невідчутним. У цій ситуації потрібний деякий політичний активізм органів місцевої влади, щоб узяти на себе виконання функцій з активізації взаємодопомоги населення та місцевого самоврядування і посилення економічного розвитку.

УДК 351/354

Бондар Г. Л.,
*канд. політ. наук, доцент кафедри місцевого самоврядування
та регіонального розвитку,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ВЗАЄМОДІЯ І КОМУНІКАЦІЯ МІЖ ДЕРЖАВОЮ ТА ГРОМАДЯНАМИ ЗА ДОПОМОГОЮ ВІДКРИТИХ ДАНИХ (ГРОМАДСЬКІ ПОСЛУГИ, ІНТЕРАКТИВНІ КАРТИ, ВЕБ-САЙТИ ТА ДЕРЖАВНІ ПРОЄКТИ)

Порядок денний ООН до 2030 року зі сталого розвитку зробив основний акцент на даних, визнавши, що вони мають ключове значення для ефективного прийняття рішень, а також, своєчасні, надійні, якісні дані необхідні для полегшення оцінки прогресу на шляху до сталого розвитку країни.

Зростання, швидкий розвиток нових цифрових та інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) впливає на державний сектор. Традиційні джерела державних даних включають перепис, дослідження та адміністративні дані, а майбутнє даних має практично необмежені перспективи. Великі дані, соціальні мережі, аналітика і широкий спектр цифрових технологій можуть бути використані для розробки ефективних і таких, що заощаджують час політичних рішень у всіх секторах розвитку, включаючи охорону здоров'я, працевлаштування, виробництво, громадський транспорт, управління водними ресурсами, попередження корупції, регулятивний нагляд, громадську безпеку і охорону, процес адаптації до змін клімату та управління ресурсами.

Щоденна взаємодія, комунікація між громадянами і урядом постійно перетворюється на державні дані безліччю способів: заповненням

онлайн-форм, переходом за посиланнями на урядові портали, реалізацією електронних послуг, взаємодією з онлайн чат-ботами і доступом до громадського простору з використанням датчиків спостереження. Державна політика і управління в усіх секторах активізують збір даних, які, в свою чергу, можуть бути використані в якості вихідних даних для поліпшення результатів політики.

В Україні відкриті дані регламентує Закон України «Про доступ до публічної інформації» (2011 р.). Цей Закон визначає поняття відкритих даних та умови їх використання. Отже, **публічна інформація у формі відкритих даних** – це публічна інформація у форматі, що дозволяє її автоматизоване оброблення електронними засобами, вільний та безоплатний доступ до неї, а також її подальше використання. Розпорядники інформації зобов'язані надавати публічну інформацію у формі відкритих даних на запит, оприлюднювати і регулярно оновлювати її на єдиному державному веб-порталі відкритих даних та на своїх веб-сайтах (стаття 10.1). Будь-яка особа може вільно копіювати, публікувати, поширювати, використовувати, у тому числі в комерційних цілях, у поєднанні з іншою інформацією або шляхом включення до складу власного продукту, публічну інформацію у формі відкритих даних з обов'язковим посиланням на джерело отримання такої інформації. Місія відкритих даних, зокрема, полягає у підзвітності влади перед громадянами.

Наразі на веб-порталі **edata.gov.ua** розміщено інформацію про:

1. Інтегровану інформаційно-аналітичну систему Державний веб-портал бюджету для громадян (**Openbudget**).
2. Єдиний веб-портал використання публічних коштів (**Spending**).
3. Державний веб-портал реєстру проектів соціального і економічного розвитку України (**IFIs projects**).

У 2017 року Кабінет міністрів України розширив перелік баз даних, які повинні були публічно відкриватися державними органами, і кількість відкритих реєстрів зросла з 302 до 600, з 2019 р. – це 900 наборів даних, у 2020 р. додалось ще 100 наборів даних.

У рейтингу **Global Open Data Index** серед 50 найбільш відкритих держав, Україна займає 31-е місце. Сьогодні в Україні розроблені сотні громадських послуг, інтерактивних карт, веб-сайтів та державних проєктів на основі відкритих даних. Наприклад:

– **Портал відкритих даних України – data.gov.ua**. Він надає доступ до публічної інформації органів влади у формі відкритих даних open data Ukraine з можливістю її подальшого використання. Громадська організація «SocialBoost» брала участь у розробці Єдиного держа-

вного веб-порталу відкритих даних, норм вітчизняного законодавства щодо відкритих даних, а також створила низку додатків на їх основі. Наразі портал підтримується Міністерством цифрової трансформації України.

– **Opendatabot** – сервіс моніторингу реєстраційних даних українських компаній та судового реєстру для захисту від рейдерських захоплень та контролю контрагентів. Він містить 28 реєстрів даних, серед яких – набори Мін'юсту, ДФС, ДСА, АМКУ та інші. Загальна кількість користувачів, що нерегулярно використовує ресурси сервісу, становить майже 2 мільйони осіб. Здебільшого це юристи, власники бізнесу та журналісти. АРІ «Опендатабот» використовують 550 компаній.

– **ProZorro** – офіційний портал оприлюднення інформації про державні закупівлі України. Портал, база даних та модуль електронного аукціону формують єдину систему електронних державних закупівель.

– **Dozorro** – сервіс, який надає можливість подивитись закупівлі з порушеннями, які брали участь у публічних закупівлях ProZorro з 2016 року. Є можливість фільтрувати закупівлі за замовником; постачальником; регіоном; датою; типом відгуку; одним, групою або будь-яким з 35 ризик-індикаторів, розроблених фахівцями Трансперенсі Інтернешнл Україна.

– **Bild.ua** – ресурс для формування рейтингу надійності забудов. Користувачам пропонується Індекс надійності новобудови – розрахунковий показник, який з'являється в результаті дослідження 40 параметрів – оцінок ризиків новобудови. Частина з них формується на основі відкритих даних реєстру ДАБІ, інші – за допомогою власних досліджень експертів проєкту та відгуків користувачів.

– **PravoSud** – система пошуку й аналізу судової практики, що дає змогу юристу легко знаходити потрібні документи й будувати обґрунтовану правову позицію. Алгоритми машинного навчання допомагають здійснювати у програмі швидкий пошук потрібних юристові документів та отримувати максимально релевантні результати. Серед унікальних можливостей системи – аналіз інформації щодо того, як суддя розглядає ті чи інші категорії справ. Наявні функції постійного моніторингу суб'єктів, які цікавлять користувача; є функція сповіщення щодо змін, які відбуваються в реєстрах щодо цих суб'єктів. Система допомагає перевірити особу щодо історії судових справ, виконавчих проваджень, наявності провадження у справі про банкрутство.

– **Мед-бот «Марта»** – сервіс для швидкого зв'язку пацієнта з медзакладом. Чатбот інформує про перебіг медичної реформи, права

пацієнтів, нагадує про час запису до лікаря, дає змогу оцінити медичний сервіс. Він працює у великих містах країни: Києві, Одесі, Маріуполі, Львові, Харкові і Дніпрі. Наразі ще не всі функції сервісу доступні всім містам. Найповніший функціонал мають мешканці Маріуполя. Чатбот «Марта» створює можливості для пошуку кваліфікованих медичних спеціалістів. У своїй роботі він використовує відкриті дані Національної служби здоров'я України про суб'єктів господарювання, які уклали договір з НСЗУ за програмою медичних гарантій і надають первинну медичну допомогу (ПМД), та дані про внесені в ЕСОЗ декларації про вибір лікаря ПМД.

– **Сіті-бот «Назар»** – швидкий та дуже зручний канал отримання своєчасної інформації стосовно поточних ремонтів і строків усунення аварій за вашою адресою.

– **Navizor** – збирає та надає дані про якість доріг в режимі реального часу в Україні та пропонує оптимальні автомобільні маршрути з врахуванням стану дорожнього покриття. Наявна актуальна карта якості доріг України.

– **«Чиста вода»** – інтерактивна карта забрудненості річок в Україні на основі даних Державного агентства водних ресурсів. На карті – понад 400 пунктів контролю річкової води. Є можливість переглянути до 16 параметрів забруднення, а також з'ясувати, як його рівень змінювався протягом п'яти років. Є інформація про підприємства, які забруднюють воду в конкретній області України. Наявна версія для користувачів із вадами зору.

Отже, поступово в Україні з'являється все більше можливостей використання відкритих даних (open data): держава публікує інформацію, яка раніше була закрита, підтримує проекти, спрямовані на використання відкритих даних. Уряд провадить цілеспрямовану політику в напрямку відкриття найбільш важливих для суспільства наборів даних державних органів. Дані аналізуються, використовуються, перетворюються на стартап.

Відкриті дані приносять грошову вигоду урядам і компаніям, скорочують витрати і покращують процеси прийняття рішень, створюють можливості для бізнесу і аналітиків даних. Open data здатна підвищувати прозорість та ефективність державного сектору, удосконалювати ділову практику, боротися з корупцією і ухиленням від податків. Наразі громадяни вже можуть отримувати і використовувати тисячі файлів, опублікованих на data.gov.ua, проте багато хто з них досі не обізнані про можливості відкритих даних.

Тимофєєв С. П.,
*канд. наук з держ. упр., доцент,
кафедра публічного управління та адміністрування,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ВІДКРИТІСТЬ ТА ПРОЗОРИСТЬ ВЛАДИ ЯК ПОТРЕБА РОЗБУДОВИ СУЧАСНОЇ РОЗВИНЕНОЇ ДЕРЖАВИ

В сьогоднішніх умовах розбудови демократичного врядування в Україні результативність та ефективність діяльності влади певною мірою залежать від налагодженої взаємодії з громадськістю. У свою чергу ступінь довіри громадян до органів публічної влади відображає ставлення громадян до їх діяльності, котре залежить від низки факторів. Беззаперечно, на першому плані серед факторів впливу постають рівень життя населення та загалом соціально-економічна стабільність. Разом з тим, вагоме місце займають відкритість та прозорість влади, в яких громадяни вбачають підзвітність, готовність працювати на благо народу, справжню чесність представників влади тощо. Саме тому разом із забезпеченням суспільного добробуту органам публічної влади слід звертати увагу на забезпечення загально визнаних демократичних принципів, що в свою чергу налаштовує громадянськість та інститути громадянського суспільства на плідну співпрацю та участь у спільному вирішенні владно-управлінських проблем. Таким чином, питання прозорості та відкритості має вагоме значення та заслуговує на дослідження, особливо в умовах децентралізації влади в Україні, коли проходить суцільне реформування адміністративно-територіального устрою та передача переважної більшості владних повноважень на місцевий рівень.

Прагнення до забезпечення відкритості та прозорості на належному рівні є однією зі складових стратегічного розвитку нашої держави, тому що це так само є загальновизнаним стандартом та принципом функціонування органів публічної влади й загалом політичної культури у розвинених країнах. Проте, на сьогодні рівень відкритості та прозорості влади в Україні хоч і зростає, проте ще не відповідає стандартам ЄС, що було неодноразово відмічено міжнародними експертами.

Варто відмітити, що питання прозорості та відкритості влади пов'язують з корупцією, адже за умови підвищення даних показників рівень корупції зменшується. Публічна влада, будучи відкритою та прозорою, в тому числі і щодо використання бюджетних коштів зменшує ризики можливих різноманітних зловживань, маніпуляцій і пору-

шень, що наявні в діяльності органів державної влади, оскільки відсутність звітування може стати підґрунтям для корупційних проявів.

До основних напрямків практичної реалізації принципів відкритості і прозорості діяльності органів публічної влади можемо віднести наступні:

- об’єктивний та всебічний розгляд звернень громадян, запитів на доступ до публічної інформації до органу публічної влади (в рамках його компетенції);

- консультування з представниками громадянського суспільства за важливими питаннями;

- проведення прес конференцій, круглих столів, публічних обговорень, брифінгів в органі публічної влади із залученням представників засобів масової інформації;

- систематична робота над комунікацією та висвітленням діяльності органів публічної влади у засобах масової інформації та інші регламентовані і нормативно закріплені дії органів державного управління із висвітлення своєї діяльності та залучення громадськості, громадських об’єднань та організацій до державних справ.

Прозорість можемо визначити як заборону органам публічної влади приховувати від громадськості певну інформацію, яка становить суспільний інтерес, стосується виконання органом його повноважень, або ж як вимогу максимально доступно формулювати цю інформацію. А втім, слід відмітити, що рівень прозорості та відкритості може змінюватись з часом. Прозорість публічної влади можливо тлумачити у декількох проявах: як засіб підзвітності влади, як регулятивний захід, як засіб покращення ефективності. Щодо характеристики прозорості як засобу підзвітності влади, то даний принцип проявляє себе у звітуванні публічних органів, посадових осіб, долучення до прийняття рішень громадськості.

Так, за результатами дослідження, проведене Трансперенсі Інтернешнл Україна, дозволяє говорити про те, що в Україні на сьогодні ще гостро стоїть проблема підзвітності органів публічної влади. Встановлено, що переважна більшість сфер діяльності влади за показниками підзвітності не доходить до 50 %, що в свою чергу негативно впливає на імідж влади, сприйняття її суспільством та готовність співпрацювати. Як регулятивний засіб прозорість є формою контролю. Адже публічна влада керується положеннями законодавства під час оприлюднення інформації про свою діяльність. Щодо прозорості як підвищення ефективності, то тут має місце більше психологічний аспект та питання щодо відповідальності за не виконання своїх функціональних обов’язків органом в цілому або певною посадовою особою.

Стосовно ж розуміння поняття «відкритість», то у контексті принципу публічної влади її варто розуміти як те, що поведінка її органів повинна бути передбачуваною та врегульованою законодавством, владні функції повинні здійснюватися відповідно до норм законодавства.

Так, прозорість тісно пов'язана з принципами верховенства закону, відповідності закріпленим стандартам. Отже, публічна влада має своїм завданням забезпечити принципи прозорості та відкритості у діяльності своїх органів. Говорячи про дані принципи як ті, що панують у країнах ЄС, варто зазначити, що у наукових працях європейських дослідників вони переважно розглядаються у рамках концепції «належного урядування». Щодо розмежування принципів відкритості та прозорості, то варто зазначити, що вони у відповідності до свого функціонального та змістовного навантаження чітко відрізняються. Це в свою чергу призводить до різного обсягу зобов'язань органів публічної влади перед громадянами. Таким чином, принципи прозорості та відкритості на практиці фактично не можуть реалізовуватись один без одного, через те що неможливо забезпечити абсолютну відкритість владних органів без достатнього рівня обізнаності громадян.

УДК 35.07:351.851](043.2)

Козлова Л. В.,

канд. наук з держ. упр., в.о. доцента,

кафедра публічного управління та адміністрування,

Запальський В. М.,

магістр публічного управління та адміністрування,

кандидат технічних наук, в.о. доцента,

кафедра автоматизації та комп'ютерно-інтегрованих технологій,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

РОЗВИТОК ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ОСВІТИ НА ЕТАПІ ВПРОВАДЖЕННЯ INDUSTRY 4.0.

Однією найбільшою зміною за останні роки існування людської цивілізації, що впливає на економічні, побутові та людські аспекти життєвого циклу людини, галузей господарства та держави – є, Четверта промислова революція, Індустрія 4.0. Нова парадигма несе у собі об'єднання сучасних та перспективних технологій з можливістю прогнозування і виявлення впливів та ризиків на існуючі економічні та державні моделі.

На сьогоднішній день виникає головне питання, чи зможе українське суспільство маючи всі позитивні передумови щодо імплементації умов Індустрія 4.0. Відповідь на пряму залежить від очікуваних результатів впровадження змін. А це, в першу чергу, приведе до реформатування сфер виробництва, структур офісного та адміністративного забезпечення, а також менеджменту закладу вищої освіти (далі ЗВО). По-друге, така тенденція стане пріором у підготовці кадрового потенціалу.

Вирішенням виниклого питання, є формування нових моделей розвитку публічного адміністрування у сфері ЗВО.

Метою статті є огляд основних аспектів, базових та адаптивних впливів впровадження Індустрії 4.0 на формування та розвиток публічного адміністрування у сфері освіти.

Підтримуючи думку багатьох експертів, слід погодитись, що одним з головних елементів інноваційного розвитку у будь-якій галузі, є кадровий потенціал. Показниками рівня підготовки та його можливостей, є швидкодія реагування на зовнішні та внутрішні збурюючі впливи, впровадження адаптованих алгоритмів управління, що визначається ЗВО, враховуючи принципи регіональності та можливості стейкхолдерів.

У багатьох наукових джерелах, та думках вітчизняних вчених, вказується, що систему освіти в Україні слід розглядати як державний інструмент реалізації конституційного права громадян України на освіту. Складовими системи освіти автори визначають: 1) державні стандарти освіти; 2) державні та місцеві органи управління освітою, органи самоврядування в освіті; 3) наукові, науково-методичні, методичні установи та підприємства.

Поточний стан речей показує, що елементи глобалізації проникають не тільки у соціальне життя, а головне, у сферу освіти. Події, що склались за останній рік змусили переглянути діючі принципи місця освіти в сучасному суспільстві. На сьогоднішній день сама освіта та її менеджмент повинні передбачати універсальність та адаптованість, аналіз та синтез інноваційних підходів та аспектів розвитку особистості у професійному полі адміністрування ЗВО.

В якості висновку, розглядаючи освітній заклад як об'єкт публічного адміністрування, можна визначити основні аспекти впливу на зміну структури управління у процесі впровадження Індустрії 4.0. По-перше, змінювати алгоритм контролю за впровадженням освітніх послуг, розвитку зовнішньому та внутрішньому змісту освіти, збільшення автономності менеджменту ЗВО у прийнятті рішення з провадженням професійної діяльності з іншими учасниками процесу, не порушуючи чинне законодавство України. По-друге, забезпечення гнучкості при формуванні довготривалого графіку насичення регіону кадрами, при

цьому як об'єкт публічного адміністрування, забезпечувати стабільність у соціальному та економічному секторі функціонуванні ЗВО. По-третє, необхідність збереження багатоступеневої освіти. Як наслідок, реформування елементів публічного адміністрування (місцеві та виконавчі органи управління) з впровадженням за своєю унікальністю освітніх та наукових програм. По-четверте, враховуючи умови розвитку стратегії Індустрії 4.0., виникає необхідність у переосмисленні стратегічних програм розвитку ЗВО, які повинні мати індивідуальний та інноваційний вектор розвитку, щодо забезпечення системного підходу до впровадження оновленої мети публічного адміністрування. Мета повинна розглядати місію ЗВО, зовнішні і внутрішні питання та виклики, програму розвитку закладу і реалізацію етапності вирішення актуальних задач з виконанням соціальних та економічних показників. Кадровий потенціал та здобувачі освіти повинні бути забезпечені мобільністю, як на вітчизняному, так і світовому просторі.

УДК 351.77(043.2)

Шульга А. А.,

*канд. наук з держ. упр., в. о. доцента,
кафедра публічного управління та адміністрування,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

КЛЮЧОВІ ПРОБЛЕМИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я У СВІТЛІ СУЧАСНИХ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ ТА СПОСОБИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Сьогодні державна політика у сфері охорони здоров'я є недосконалою та має цілий комплекс проблем, які нерідко призводять до неможливості ефективної реалізації громадянами своїх прав щодо здоров'язбереження. Це такі проблеми як:

1) несприйняття нової медичної реформи, як окремими громадянами, так і безпосередньо лікарями, оскільки немає чіткого розуміння того, що відбувається та які зміни відбудуться у подальшому і до яких наслідків це призведе;

2) велика вартість послуг у сфері охорони здоров'я та неможливість певних груп населення через зниження їх купівельної спроможності сплатити за певну медичну послугу;

3) брак необхідних ресурсів на розвиток медицини в Україні та недостатність бюджетного фінансування державних і комунальних закладів охорони здоров'я, та, як наслідок, відсутність гарантованого

доступу громадян до якісних медичних послуг, неналежний соціальний захист працівників закладів охорони здоров'я тощо;

4) катастрофічна нестача кваліфікованих медичних й управлінських кадрів у закладах охорони здоров'я, через низьку заробітну плату, мінімальні соціальні гарантії, ризики для власного здоров'я та фізичного стану;

5) низька якість послуг у сфері охорони здоров'я та проблеми доступу населення країни до служби медичної допомоги, особливо, в сільських чи гірських місцевостях, тому великі сподівання у цьому контексті покладаються на завершення процесу об'єднання територіальних громад, яке має призвести до поліпшення соціальної інфраструктури сіл, будівництва кращих доріг, придбання транспортних засобів, залучення кваліфікованих працівників до сільської місцевості;

6) застарілість механізмів управління вітчизняною системою охорони здоров'я, що не в змозі оперативної дієво реагувати на зміни в суспільстві та в медичній сфері;

7) колізійність правових норм у сфері охорони здоров'я та неврегульованість окремих питань у цій галузі, що потребує невідкладного коректування національного законодавства відповідно до нових потреб, загроз та можливостей в державі;

8) недостатньо серйозне ставлення до попередження і профілактики різних захворювань як з боку населення, так і з боку публічної влади; відсутність обов'язково професійного медичного огляду для всіх працівників країни;

9) наявність різних екологічних проблем та щорічне збільшення їх кількості.

Наразі новою медичною реформою пропонується структурна організаційна перебудова, яка включає чітке розмежування первинного, вторинного і третинного рівнів надання медичної допомоги; забезпечення пріоритетного розвитку первинної медичної допомоги з акцентом саме на її профілактичну складову; запровадження сучасних механізмів організації медичної допомоги; запровадження дієвої системи управління якістю медичної допомоги із застосуванням оновлених медичних стандартів та клінічних протоколів, що базуються на надійних наукових даних і міжнародних вимог.

Відповідно для реалізації зазначеного та розв'язання існуючих проблем вітчизняної державної політики у сфері охорони здоров'я необхідно:

1) удосконалити вітчизняне нормативно-правове забезпечення системи охорони здоров'я:

– прийняти закон про захист прав пацієнта з метою забезпечення законодавчої захищеності такої категорії людей та медичних працівників;

- на нормативному рівні врегулювати питання стосовно запровадження лікарського самоврядування в Україні;
 - впровадити систему моніторингу та відстеження якості і належності виконання діючих нормативно-правових актів, що регламентують діяльність закладів охорони здоров'я;
- 2) посилити ресурсне забезпечення системи охорони здоров'я:
- запровадити нові механізми фінансування системи охорони здоров'я (наприклад, ввести механізм цільового використання акцизних зборів на шкідливі для здоров'я людини продукти);
 - запровадити систему фіксування цін на найбільш соціально важливі лікарські засоби з одночасним введенням державного замовлення на їх виробництво та створити державний реєстр цін на лікарські засоби з метою державного забезпечення населення країни базовим пакетом таких засобів;
 - запустити спеціальну систему моніторингу яка б оцінювала ефективність державних видатків з точки зору саме якісних наслідків для здоров'я суспільства з метою підвищення ефективності використання видатків на систему охорони здоров'я;
 - сприяти соціальному партнерству між державою та представниками приватної медицини через залучення їх до різних соціальних програм;
- 3) стимулювати розвиток добровільного медичного страхування:
- сприяти подальшому розвитку добровільного медичного страхування та використанню ресурсів приватних медичних закладів, з метою забезпечення реалізації принципу багатоканальності фінансування системи охорони здоров'я;
 - сприяти створенню і функціонуванню лікарняних кас, залученню до них підприємств, установ, організацій незалежно від форм їх власності з метою цілеспрямованого і контрольованого використання коштів;
 - запровадити механізми фінансування профілактичних заходів, спрямованих на зниження ризиків захворюваності і покращення здоров'я населення, а також запровадити обов'язковий професійний медичних огляд для працюючих осіб;
- 4) підвищити якість послуг у сфері охорони здоров'я:
- забезпечити розроблення нових та оновлення існуючих стандартів і критеріїв надання послуг у сфері охорони здоров'я, а також організувати контроль за їх дотриманням;
 - запровадити систему диференційованої стимулюючої оплати праці в системі охорони здоров'я та систему контрактних державних закупівель медичних послуг, шляхом укладання контрактів між надавачами медичних послуг та платниками, відповідно до якості та шкали складності надання медичної допомоги;

– створити спеціальні програми безперервного підвищення якості надання послуг у сфері охорони здоров'я, удосконалити системи поза-відомчого (ліцензування, акредитація, атестація) та відомчого контролю (незалежна експертиза) якості таких послуг;

– посилити заходи соціального захисту працівників системи охорони здоров'я, підвищити розмір заробітної плати медичного персоналу, особливо молодшого; запровадити стимулюючу систему оплати за профілактичну діяльність лікарів;

5) покращити якість кадрового забезпечення системи охорони здоров'я:

– забезпечити на постійній основі систему професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації медичного персоналу;

– запровадити систему довгострокового прогнозування набору кадрів відповідно до потреб вітчизняної системи охорони здоров'я;

б) створити дієву національну модель охорони здоров'я, яка б відповідала потребам населення, враховуючи матеріально-фінансові ресурси України, її географічні, історичні та культурні особливості, а також досвід сучасних світових моделей охорони здоров'я, які вже показали свою ефективність.

Отже, державна політика у сфері охорони здоров'я України на сьогоднішній день має ряд проблем, котрі прямо впливають на здоров'язбереження населення країни та ефективне реформування медичної галуззі. Для їх вирішення необхідно здійснювати комплекс заходів фінансово-економічного, політико-правового й інформаційно-просвітницького характерів, поетапне впровадження яких буде сприяти удосконаленню вітчизняної системи охорони здоров'я.

УДК 351.77:005.591.4](477)(043.2)

Верба С. М.,

*старший викладач кафедри місцевого самоврядування
та регіонального розвитку,*

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

Дослідження стану теоретичного забезпечення реформування системи охорони здоров'я в Україні та за кордоном дозволяє стверджувати, що конкретні дані стану суспільства в тій чи іншій

країні диктують шляхи і способи вдосконалення організації системи охорони здоров'я та її державного регулювання. Змінювані економічні та суспільні відносини створюють умови для існування різних типів систем охорони здоров'я.

Основним принципом побудови будь-якої системи охорони здоров'я є збереження рівноваги і правовий захист інтересів трьох основних складових:

- населення, як споживача медичної допомоги;
- медичних закладів, які забезпечують надання медичних послуг;
- медичного персоналу, який безпосередньо надає послуги.

Будь-яка система охорони здоров'я має мету, яку можна сформулювати як надання населенню доступної, якісної медичної допомоги, поліпшення стану здоров'я суспільства в цілому і кожного громадянина окремо.

Очевидно, немає ідеальної системи охорони здоров'я поза конкретної політичної та економічної ситуації. Розвиток суспільства, науки, а також практики охорони здоров'я змушує проводити реформи в цій сфері, робити спроби підвищення ефективності системи охорони здоров'я країни, удосконалювати її структуру, конкретизувати функції елементів системи охорони здоров'я, оптимізувати їх взаємодію. Суспільство визначає особливості системи охорони здоров'я, її правову основу, механізм і способи задоволення потреб громадян у медичній допомозі, забезпечує ці потреби необхідними ресурсами. Охорона здоров'я є динамічною системою, тобто ця сфера постійно розвивається, вдосконалюється, реформується.

З огляду на все вище сказане, можна перерахувати завдання, які, як правило, потрібно вирішити в процесі реформування охорони здоров'я:

- створення нової законодавчої бази охорони здоров'я, відповідає вимогам часу і існуючої економічної ситуації;
- розробка механізмів адаптації системи охорони здоров'я до роботи в нових умовах;
- приведення у відповідність з цілями і завданнями реформи методів взаємодії здоров'я з економікою країни;
- розробка механізмів фінансування охорони здоров'я;
- розробка і впровадження організаційних засад функціонування закладів охорони здоров'я в нових умовах.

Охорона здоров'я має свою специфіку, обумовлену певним видом діяльності і соціальною спрямованістю. Результатом діяльності

медичних установ є надання населенню медичних послуг, споживачем яких, а, значить, і активним учасником процесу, виступає пацієнт. Складність оцінки та визначення якості результатів роботи медичного персоналу, емоційна напруженість праці, надзвичайна відповідальність, необхідність постійного вдосконалення професійних знань, зміна економічної мотивації лікаря визначають особливості організації управління в сфері охорони здоров'я.

Складність формування ефективної системи охорони здоров'я на сьогоднішній день полягає не тільки в оптимізації управлінських рішень, що приймаються на різних рівнях, при налагодженні взаємозв'язків між усіма учасниками ринку і забезпеченні раціоналізації попиту і пропозиції, а й в максимізації соціального добробуту громадян.

Сьогодні на рівні держави важливим завданням, що вимагає негайного рішення, стає те, як слід сприймати витрати на послуги охорони здоров'я: як витрати або як інвестиції в людину. В цьому плані на початку XXI століття ВООЗ розглядала витрати на охорону здоров'я як інвестиції, які приносять економічний результат, як в сфері охорони здоров'я, так і в економіці країни в цілому.

Система охорони здоров'я у перспективі має орієнтуватись на наступні принципи:

- 1) Гарантований пакет послуг, що доступний кожному громадянину.
- 2) Дотримання національних стандартів якості та професіоналізму.
- 3) Взаємоповага пацієнтів та медичних працівників.
- 4) Співпраця різних секторів економіки, служб, організацій в інтересах пацієнтів, громад та населення (міжсекторальна взаємодія).
- 5) Співвідношення ціна-якість та найбільш ефективне, справедливе та стійке використання обмежених ресурсів.
- 6) Підзвітність громадам і пацієнтам.

Передбачене підвищення рівня якості медичних послуг населенню завдяки покращенню кадрового складу, підвищенню їх кваліфікації, створення кращих умов для роботи, поступово перетворюється на реальність. Не менш важливим є питання етичних взаємин між лікарями та пацієнтами. На сьогоднішній день, на жаль, це є достатньо великою проблемою, оскільки традиційно в сфері охорони здоров'я був низький рівень культурної взаємодії. Отже, у перспективі має бути розбудовано таку систему взаємин, у якій на першому місці взаємоповага та почуття власної гідності.

Задля реформування системи охорони здоров'я потрібна докорінна зміна існуючої практики співпраці. Передбачається, що в нових умовах будуть функціонувати сприятливі умови для співпраці державного,

комунального, приватного сектора, а також громадськості у розбудові з нової системи охорони здоров'я та забезпечення її оптимального розвитку для ефективної роботи медичних працівників з одного боку й отримання якісних медичних послуг населенням – з іншого.

Відповідно до положень нової інституційної економічної теорії в світовій практиці все більша увага приділяється стратегіям інтеграційної взаємодії різних структур, задіяних у забезпеченні населення медичною допомогою. Співпраця між постачальниками медичних послуг передбачає об'єднання закладів охорони здоров'я в найбільш вигідну економічну систему, що дозволяє більш повно задовольняти потреби району, котрий обслуговується, та уникати негативних наслідків наростаючої конкуренції. Основним консолідуючим фактором стають лікарні, розташовані в районах.

Удосконалення системи охорони здоров'я передбачає проведення ряду заходів і впровадження сучасних механізмів державного регулювання охорони здоров'я в Україні. Серед основних механізмів виділяється професійно-кадрове забезпечення галузі охорони здоров'я, логістичний та інформаційний механізм, а також механізм фінансового забезпечення державного регулювання системою охорони здоров'я.

Для здійснення державного регулювання системою охорони здоров'я України мають бути використовувати механізми забезпечення якості та ефективності послуг сфери охорони здоров'я, серед яких кадровий, фінансовий, логістичний та інформаційний механізми. Комплексне застосування цих механізмів дозволить досягти наступних результатів:

- збалансувати розвиток інфраструктури охорони здоров'я разом з соціально-економічним розвитком;
- створити умови для інноваційного розвитку галузі охорони здоров'я;
- розвинути конкуренцію на ринку медичних послуг створюючи необхідні умови для справедливої конкуренції виробників медичних послуг;
- захистити економічні інтереси користувачів медичних послуг і сумлінних виробників медичних послуг;
- підтримати інвестиційні проекти, які спрямовані на вирішення існуючих проблем в системі державного регулювання охороною здоров'я;
- забезпечити високу якість надаваних медичних послуг всім верствам населення і високий рівень організації праці для медичних працівників, що дозволяє їм здійснювати свою діяльність якісно і ефективно.

Суслов М. М.,
докторант PhD,
*кафедра публічного управління та адміністрування,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ІНСТРУМЕНТАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ ЛОКАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЯК РЕСУРСУ РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

В умовах децентралізації державної влади й побудови об'єднаних територіальних громад (далі ОТГ) актуальною проблемою стає процес інтегрування індивідів і територіальних спільнот, що мають свою локальну ідентичність, свою історичну, культурну, соціальну, економічну специфіку у нові суспільні взаємовідносини, економічні, культурні зв'язки, що формуються в новостворених громадах. У таких умовах локальна ідентичність ОТГ – це зв'язок вже не з конкретним селом, селищем, містом, це зв'язок з територією адміністративної одиниці, зі спільнотою ОТГ, почуття причетності до подій, що відбуваються на її території.

У новостворених ОТГ територія, як просторово-територіальна реальність, є визначальним чинником соціалізації індивідів, їх отожднення з іншими членами місцевого співтовариства ОТГ, на основі засвоєння нових стандартів, цінностей, соціальних установок і ролей. Суттєве значення тут мають відчуття спільної долі, загальні переживання, тобто все те, що сприяє формуванню колективного «Ми». Звідси, ідентичність місцевого співтовариства ОТГ скоріше можна уявити як її колективну самосвідомість, самовироблення власного образу і змісту самосвідомості.

Саме локальна ідентичність в таких умовах може стати ресурсом розвитку місцевих територіальних спільнот, що об'єдналися в ОТГ. Формування ОТГ і локальної ідентичності – це динамічний процес перетворення всіх колишніх ідентифікацій (різних територіальних громад) у світлі очікуваного майбутнього, через набуття місцевою спільнотою ОТГ (місцевим співтовариством) ознак притаманних цьому співтовариству, щоб успішно адаптуватися до нових соціальних умов, що виникають в ході реформи децентралізації й побудови ОТГ.

Інструменталізація концепту ідентичності і розгляд його як ресурсу розвитку ОТГ (місцевих територіальних спільнот) вимагає визначити їх роль в цьому процесі. Показати, що вона є значимою підставою для існування місцевого співтовариства і важливим фактором позитивного розвитку території ОТГ.

Локальна ідентичність формується ефективними управлінськими діями органів місцевого самоврядування, що впливають на якість життя в ОТГ. До таких факторів можна віднести бренд, імідж, репутація й конкурентоспроможність ОТГ.

Отже, інструменталізація локальної ідентичності – здатність членів місцевого співтовариства до соціальної, культурної, громадянської й економічної активності. Інструменталізація локальної ідентичності базується на ефективних управлінських діях органів місцевого самоврядування, а також на таких інструментах, як брендинг території ОТГ (імідж, репутація), маркетинг території ОТГ, формування нових символів ОТГ, конкурентоспроможність ОТГ, розвиток соціального капіталу (Рис. 1).

За допомогою інструменталізації конструюється локальна ідентичність ОТГ.

Рис. 1. Інструменталізація локальної ідентичності

Інструментами локальної ідентичності є:

- *брендинг території ОТГ*, тобто створення індивідуального образу території власної адміністративно-територіальної одиниці, конструювання певного образу ОТГ, з урахуванням українського (та інші) етнокультурного компоненту. Територіальний брендинг – це інноваційний інструмент соціально-економічного розвитку територій ОТГ.

Бажання просувати інтереси своєї території з метою її розвитку, враховуючи унікальність території ОТГ, імідж – репутація території в свідомості потенційних споживачів (населення, інвесторів, бізнесу, туристів тощо), конкурентні переваги та привабливість території;

– *маркетинг території ОТГ* – просування інтересів території, місцевого співтовариства через планомірне конструювання репутації території та її реклама серед таких цільових аудиторій, як інвестори, майбутнє населення, працівники, туристи тощо.

– *формування нових символів ОТГ* (герб, прапор, логотип) на основі традиційних та сучасних цінностей української культури. Проведення знакових подій, що підвищують авторитет територіальної громади, за допомогою географічних особливостей місцевості, а також наявної культурно-історичної спадщини;

– *конкурентоспроможність ОТГ* – ефективне використання та управління виробничим, фінансовим, інфраструктурним, науково-технічним, інвестиційним, майновим, кадровим потенціалом. Тобто наявність достатніх місцевих ресурсів, джерел наповнення місцевого бюджету, кадрів для самостійного забезпечення соціально-економічного розвитку ОТГ, як у короткотерміновій, так і в довготерміновій перспективі;

– *розвиток соціального капіталу ОТГ* – досягнення взаємної довіри людей у місцевому співтоваристві ОТГ. Тобто завдяки розвитку соціального капіталу співпраці членів місцевого співтовариства один з одним, їх контактам, активізації між ними зв'язків, що дозволяє мобілізувати додаткові ресурси громади, відбувається формування спроможної ОТГ.

На практиці – локальна ідентичність постає як динамічна структура, яка проявляється у територіальній спільності людей з її системою цінностей, норм і правил поведінки, територіальних інтересів.

Також вважаємо обов'язкове залучення до цього процесу місцевих культурних еліт, прошарку, який бере участь у формуванні місцевої історичної пам'яті, і пов'язаний з місцевими рухами захисту природи і історико-культурної спадщини.

Таким чином, за допомогою вказаних інструментів конструюється нова реальність ОТГ, створюються цінності і визначаються моделі поведінки членів територіальної спільноти. Отже, локальна (місцева) ідентичність, що пов'язана з ототожненням індивіда з територією, з місцем свого проживання, де формується почуття приналежності до самої території і людей, що проживають на ній, стає своєрідним знаком сприйняття своєї місцевості, адміністративно-територіальної одиниці, орієнтування в межах регіону й держави.

Торхова Н. О.,
докторант PhD,
кафедра публічного управління та адміністрування,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ЗВ'ЯЗКІВ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ З ГРОМАДСЬКІСТЮ

Для підвищення рівня прозорості органу публічного управління (зокрема, органу правосуддя) й формування довіри громадян до органу влади велике значення має багатовекторна управлінська діяльність із організації.

У загальному розумінні зв'язки з громадськістю в органах державної влади є управлінською функцією, що сприяє організації комунікації для виявлення спільних інтересів й налагодження співпраці між органом публічного управління і громадськістю. Звідси випливає одне із важливих завдань зв'язків з громадськістю – досягнення і збереження взаєморозуміння й довіри, відкритості і прозорості, які є фундаментом прозорості органу державної влади.

Систему зв'язків з громадськістю в органі публічного управління становить сукупність взаємопов'язаних елементів, які утворюють ланцюг відносин «влада – суспільство» із зворотним зв'язком, у забезпеченні якого велику роль відіграють засоби масової інформації. Нова парадигма зв'язків з громадськістю на сучасному етапі прагне до реалізації у формі діалогу, до підтримання у динаміці стабільних відносин між державною установою і суспільством, які здатні подолати негативне суспільне ставлення до органу влади. У цьому процесі ключову роль відіграє аналіз потреб цільової аудиторії та моделювання подальшої взаємодії на основі профілю цінностей, який бажано скласти для кожної із груп цільової аудиторії.

Механізми формування взаємодії органів публічного управління з громадськістю мають у своїй основі модель стратегічного планування як безперервного процесу. Наявність комунікаційної стратегії дає можливість установити організаційні зв'язки між усіма елементами управління зв'язками з громадськістю та спрямувати їх в потрібному напрямі, упорядкувати тактичні дії. Процеси розроблення та реалізації комунікаційної стратегії пов'язані з комплексом управлінських операцій, серед яких найважливішу роль відіграють планування, регулювання змін та контроль. Фундаментом стратегічного планування комунікативної діяльності органів публічного управління, зокрема органів

правосуддя, є потреби та інтереси цільових груп громадськості. Важливою передумовою формування зв'язків з громадськістю та елементом стратегічного планування в органах публічного управління є визначення пріоритетних каналів комунікації, аналіз їхніх інструментів та можливостей впливу на цільову аудиторію.

Однією із фундаментальних засад управління зв'язками з громадськістю визнано участь органу публічного управління у житті громади, яку можна забезпечити з допомогою програм охоплення (outreach programs), які включають широке коло заходів ознайомчого, інформативного характеру, що встановлюють прямий зв'язок між органом влади і громадськістю (реалізують принцип «орган публічного управління – частина громади»). Зокрема, в органах правосуддя застосування програм охоплення разом із введенням посади прес-секретаря у штатні розписи судів та стратегічним плануванням комунікаційної діяльності викликали зміни, спрямовані на вихід за межі традиційної інформаційної взаємодії суду з громадськістю й на переформатування відносин у векторі партнерства, що позитивно впливає на підвищення довіри громадян до суду, посилює незалежність судової влади.

Ліва частина програм охоплення є універсальною. В управлінській і комунікаційній діяльності будь-яких органів влади можуть бути використані такі заходи/інструменти прямих зв'язків, спрямовані на розвиток партнерства: інтерактивне позиціонування в соціальних мережах, соціальні відеоролики, конкурси, дайджести, випуски з інтерв'ю, спецпроекти (наприклад, «День у суді»), комунікативні заходи для певної цільової аудиторії, відеоблоги, колонки тощо.

Таким чином, реалізація прямих ініціатив забезпечує формування позитивного іміджу органів державної влади, сприяє просвітницькій діяльності й вихованню правової культури, позитивно впливає на правильне сприйняття громадянами функцій органів публічного управління. Найбільш повна реалізація потенціалу управлінської функції зв'язків з громадськістю та здійснення роботи із активного запровадження програм охоплення можливі за умови створення окремих структурних комунікаційних підрозділів для взаємодії з громадськістю та засобами масової інформації.

ЗМІСТ

Секція. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Підсекція: Галузеві юридичні науки

<i>Блага А. Б.</i> Проблемні питання надання послуг постраждалим від домашнього насильства жінкам з уразливих категорій	1
<i>Коваль А. А.</i> Філософські принципи забезпечення прав людини при проведенні негласний слідчих (розшукових) дій.....	3
<i>Озерський І. В.</i> Окремі аспекти процедури рекомендації до друку навчально-методичної літератури з правничих наук у розрізі дотримання академічної доброчесності.....	5
<i>Абдуллаєв В. А.</i> Протидія хабарництву за законодавством Азербайджанської Республіки.....	7
<i>Багінський Д. С.</i> Правові аспекти державного регулювання процесу обміну посвідчення водія іноземної держави на національне посвідчення водія	10
<i>Бердиченко І. О.</i> Використання електронної (цифрової) інформації та документів як доказів у справах про адміністративні правопорушення	12
<i>Валецька О. В.</i> Поняття «пасивна» та «активна» корупція в міжнародних актах.....	14
<i>Гончаренко Д. Л.</i> Кримінально-правова характеристика домагання до дитини для сексуальних цілей	16
<i>Каплій О. В.</i> Участь студентів-юристів в реалізації молодіжної політики на рівні територіальних громад.....	18
<i>Кириченко О. А., Ткач Ю. Д.</i> Инновационная редакция статьи перспективного Конституционного кодекса Украины о пределах правомерности и трехуровневом механизме реализации конкурентного правового статуса различных социосубъектов	20
<i>Кобак М. В.</i> Проблемні питання щодо визначення розміру разової грошової допомоги до 5 травня ветеранам війни	22
<i>Колодочка О. Є.</i> Щодо обов'язку прийняття антикорупційної програми юридичними особами публічного права	24

Коломієць С. В., Блага А. Б. Система запобігання кримінальним правопорушенням, вчиненим з використанням зброї, вибухових речовин та боєприпасів	26
Коновалов В. В. Окремі питання участі спеціаліста в кримінальному провадженні.....	28
Костенко К. В. Можливості удосконалення тактики допиту неповнолітнього потерпілого у відповідності до положень Ланцаротської конвенції.....	32
Кузьменко В. В. Використання методики «Зелена кімната» при допиті неповнолітніх	34
Лагода К. О. Аналіз змін до Кримінального процесуального кодексу України у зв'язку з імплементацією Ланцаротської конвенції	36
Лазарєва Н. М. Боротьба з економічними злочинами	38
Панченко С. С. Практика Європейського суду з прав людини як джерело цивільного договірної права.....	40
Семенчук К. О. Новели Кримінального кодексу України у зв'язку з імплементацією Ланцаротської конвенції.....	43
Січко Д. С., Юркова Г. В. Особливості договірної відповідальності ОСББ.....	45
Шановалова О. І. Організація без статусу юридичної особи	47
Мамчур Л. В., Ситцевой В. В. Привласнення авторства на твір як адміністративно каране діяння.....	50

Підсекція: Теорія, історія, філософія, соціологія права: порівняльне правознавство

Дмитрук І. М. Бачення поняття «децентралізація» в історичному процесі розвитку держави і права України	54
Ковальова С. Г. Ступені та лінії спорідненості в українському праві XVIII ст.	55
Лісна І. С. Становлення Галицького станового сейму (1775–1848 рр.)	57
Михайлів Т. Є. Гетьманщина – новий етап українського державотворення.....	60
Ткаля О. В. Окремі питання цінностей у праві	62

Секція.
ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ
В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ ТА НАБЛИЖЕННЯ
ІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТИВ

<i>Євтушенко О. Н., Лушагіна Т. В.</i> Індикатори оціночної спроможності об'єднаних територіальних громад	65
<i>Євтушенко Н. О.</i> Проблема толерантності в теорії та практиці державного управління	68
<i>Багмет М. О., Хоржевська І. М.</i> Фостерські сім'ї – вид опікунства і соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування	71
<i>Багмет М. О., Валяддінзаде Е.</i> Модернізація законодавства України у зв'язку із створенням ОТГ	72
<i>Андріяш В. І., Малікіна О. А.</i> Дієві та самодостатні територіальні громади: поняття та зміст	74
<i>Андріяш В. І., Рамазанов Р. Р.</i> Основні принципи участі громадськості в управлінні на місцевому рівні	75
<i>Бондар Г. Л.</i> Взаємодія і комунікація між державою та громадянами за допомогою відкритих даних (громадські послуги, інтерактивні карти, веб-сайти та державні проекти)	78
<i>Тимофєєв С. П.</i> Відкритість та прозорість влади як потреба розбудови сучасної розвиненої держави	82
<i>Козлова Л. В., Запальський В. М.</i> Розвиток публічного адміністрування у сфері освіти на етапі впровадження Industry 4.0	84
<i>Шульга А. А.</i> Ключові проблеми вітчизняної державної Політики у сфері охорони здоров'я у світлі сучасних публічно-управлінських перетворень та способи їх вирішення	86
<i>Верба С. М.</i> Реформування системи охорони здоров'я в Україні	89
<i>Сулов М. М.</i> Інструменталізація концепту локальної ідентичності як ресурсу розвитку об'єднаних територіальних громад	93
<i>Торхова Н. О.</i> Деякі аспекти процесу формування зв'язків органів публічного управління з громадськістю	96

Технічний редактор, комп'ютерна верстка *Д. Кардаш*.
Друк *С. Волинець*. Фальцювальню-палітурні роботи *О. Мішалкіна*.

Підп. до друку 27.05.2021.
Формат 60×84¹/₁₆. Папір офсет.
Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.
Ум. друк. арк. 5,81. Обл.-вид. арк. 5,80.
Тираж 28 пр. Зам. № 6263.

Видавець і виготовлювач: ЧНУ ім. Петра Могили.
54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.
Тел.: 8 (0512) 50–03–32, 8 (0512) 76–55–81, e-mail: rector@chmnu.edu.ua.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6124 від 05.04.2018.

АДРЕСА ОРГКОМІТЕТУ:

ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ – 2021:

СТРАТЕГІЇ КРАЇН ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ
В ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРИ

XV Міжнародна наукова конференція

Чорноморський національний університет
імені Петра Могили,
вул. 68 Десантників, 10,
м. Миколаїв, 54003, Україна

Тел.: 8 (0512) 50–03–32,

8 (0512) 76–55–81,

8 (0512) 76–55–99,

факс: 50–00–69, 50–03–33,

E-mail: avi@chmnu.edu.ua, rector@chmnu.edu.ua

